

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor: Barbara Nedič
Mentor: izr. prof. dr. Ljubica Jelušič

**NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V HUMANITARNIH
ORGANIZACIJAH (KARITAS IN RDEČI KRIŽ)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	4
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	6
2.1. PREDMET PROUČEVANJA.....	6
2.2. CILJI PROUČEVANJA	6
2.3. HIPOTEZE.....	6
2.4. METODE PROUČEVANJA	7
2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	8
2.6. STRUKTURA NALOGE	9
3. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V ORGANIZACIJAH SLOVENSKA KARITAS IN RDEČI KRIŽ	10
3.1. PRAVNA UREDITEV	10
3.2. PREDSTAVITEV SLOVENSKE KARITAS	11
3.2.1. Cilji in naloge Slovenske karitas	11
3.2.2. Struktura delovanja Karitas v Sloveniji	12
3.2.3. Področja dela in programi v Slovenski karitas	13
3.3. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V SLOVENSKI KARITAS	15
3.3.1. Potek nadomestnega civilnega služenja v Slovenski karitas	17
3.3.2. Skupno usposabljanje	19
3.3.2.1. Vsebina enotedenskega skupnega usposabljanja.....	19
3.3.2.2. Delo po skupinah – delavnice	22
3.3.2.3. Zaključek skupnega usposabljanja	26
3.3.3. Program civilnega služenja.....	26
3.3.4. Funkcije posameznih odgovornih oseb v zvezi s civilnim služenjem v Slovenski karitas	29
3.3.5. Spremljanje civilnikov v Slovenski karitas	30
3.3.6. Povračilo stroškov	31
3.3.7. Pristojnosti Ministrstva za obrambo in Ministrstva za notranje zadeve v zvezi s civilnim služenjem	32
3.3.8. Usposobljenost po končanem služenju	34
3.4. RDEČI KRIŽ SLOVENIJE	35
3.4.1. Cilji, naloge in organiziranost Rdečega križa	35
3.4.2. Področja dela v Rdečem križu in programi	35
3.5. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V RDEČEM KRIŽU.....	36
4. REZULTATI IN ANALIZA RAZISKAVE	39
4.1. OSNOVNI PODATKI RESPONDENTOV ANKETE, KI SO NA OPRAVLJANJU CIVILNE SLUŽBE V SLOVENSKI KARITAS IN V RDEČEM KRIŽU	41
4.2. SEZNANJENOST RESPONDENTOV S CIVILNIM SLUŽENJEM	44
4.3. KDAJ IN ZAKAJ SO SE RESPONDENTI ODLOČILI ZA CIVILNO SLUŽENJE	45
4.4. OKOLJE IN CIVILNIKI	47
4.5. MNENJE RESPONDENTOV O VOJSKI IN O VOJAŠKEM ROKU	48
4.6. MNENJE RESPONDENTOV O CIVILNEM SLUŽENJU	55
4.7. SLUŽENJE DOMOVINI	55
4.8. POZNAVANJE SLOVENSKE KARITAS IN RDEČEGA KRIŽA	57
4.9. PROGRAM DELA V SLOVENSKI KARITAS IN V RDEČEM KRIŽU	59
4.10. PSIHIČNA IN FIZIČNA OBREMENITEV RESPONDENTOV NA OPRAVLJANJU CIVILNE SLUŽBE	61
4.11. KORISTNOST CIVILNEGA SLUŽENJA	61
4.12. PRIČAKOVANJA RESPONDENTOV O NADOMESTNEM CIVILNEM SLUŽENJU	62
4.13. ZADOVOLJSTVO RESPONDENTOV NA NADOMESTNEM CIVILNEM SLUŽENJU	66
5. ZAKLJUČEK	68
6. LITERATURA	73
7. PRILOGE	76

SEZNAM TABEL

<i>Tabela 1: Starost respondentov v Slovenski karitas in v Rdečem križu</i>	41
<i>Tabela 2: Najvišja dokončana šola</i>	42
<i>Tabela 3: Izobraževanje</i>	42
<i>Tabela 4: Položaj pred začetkom služenja</i>	43
<i>Tabela 5: Kraj bivanja</i>	43
<i>Tabela 6: Veren</i>	43
<i>Tabela 7: Seznanjenost respondentov s civilno službo pred začetkom služenja</i>	44
<i>Tabela 8: Posredovanje informacij</i>	45
<i>Tabela 9: Odločitev za civilno služenje</i>	45
<i>Tabela 10: Formalni razlogi</i>	46
<i>Tabela 11: Dejanski razlogi</i>	46
<i>Tabela 12: Prijatelji respondentov in njihovo služenje vojaškega roka</i>	48
<i>Tabela 13: Strinjanje s trditvami</i>	50
<i>Tabela 14: Naloge vojske</i>	51
<i>Tabela 15: Slovenska vojska</i>	52
<i>Tabela 16: Vstop v NATO</i>	53
<i>Tabela 17: Sprememba mnenja</i>	53
<i>Tabela 18: Kaj bi izbrali</i>	54
<i>Tabela 19: Dekleta in vojaški rok</i>	54
<i>Tabela 20: Žrtvovanje za ideale</i>	56
<i>Tabela 21: Poznavanje Slovenske karitas in Rdečega križa</i>	57
<i>Tabela 22: Odločitev za organizacijo</i>	58
<i>Tabela 23: Programi v Slovenski karitas</i>	59
<i>Tabela 24: Programi v Rdečem križu</i>	60
<i>Tabela 25: Ocena o psihičnem in fizičnem naporu pri delu v času civilnega služenja</i>	61
<i>Tabela 26: Koristnost civilnega služenja</i>	62
<i>Tabela 27: Nastanitev v času civilnega služenja</i>	63
<i>Tabela 28: Prehranjevanje v ustanovi</i>	63
<i>Tabela 29: Zadovoljstvo z urnikom</i>	64
<i>Tabela 30: Počutje civilnikov na služenju</i>	65
<i>Tabela 31: Pričakovanja respondentov</i>	65
<i>Tabela 32: Zadovoljstvo z delom</i>	66
<i>Tabela 33: Sodelovanje z mentorjem</i>	66
<i>Tabela 34: Ideološki, politični in verski pritisk</i>	67

1. UVOD

Nadomestno civilno služenje je ena izmed alternativnih oblik izvajanja vojaškega roka, ki je v Sloveniji dobil pravno veljavo po osamosvojitvi. Z ugovorom vesti je državljanom dana pravica, da vojaško obveznost opravljajo na drugačen način. Danes govorimo o pravici, še ne dolgo nazaj, pa je bil ugovor vesti znak državne nepokorščine, s katerim je bil posameznik preganjan, kaznovan ali obsojen na zaporno kazen. Ugovor vesti, in s tem pravica do civilnega služenja, je močno povezan s politično in družbeno ureditvijo posamezne države. Dejstvo je, da so države, ki so bolj naklonjene demokratičnim in liberalnim vrednotam, ugovor vesti sprejele neobremenjeno in kot temeljno človekovo pravico, ki jo je potrebno spoštovati. Z izvajanjem civilnega služenja so prvi pričeli na Norveškem (1900), kasneje so se pridružile še ostale zahodne države (Velika Britanija 1916, Danska 1917, Švedska 1920, Nizozemska 1922, Nemčija 1949, Avstrija 1955, Francija 1963, Belgija 1964, Španija in Portugalska 1976). Države nekdanjega vzhodnega bloka so bile do alternativne oblike vojaškega služenja zelo zadržane, zato se kljub odločitvi za prehod na poklicno vojsko njihovi državljani z negotovostjo in strahom odločajo za tovrstno obliko služenja vojaškega roka, saj le-to ni družbeno sprejemljivo. Prav v teh državah poročajo o množičnih kršitvah človekovih pravic.

Razlogov, zakaj posameznik poda ugovor vesti vojaški dolžnosti, je več, vendar morajo biti le-ti v skladu z obstoječo zakonodajo na tem področju. Večina držav se je prvotno opirala na verske razloge, nekatere pa so dopuščale tudi širši spekter razlogov. V Sloveniji se ugovor vesti vojaški dolžnosti prizna državljanu, ki izkazuje verske, filozofske ali humanitarne razloge. Ko državljanu to pravico priznajo, mora na alternativni način opraviti svojo vojaško dolžnost, bodisi s služenjem vojaškega roka brez orožja ali pa s civilnim služenjem v organizacijah, ki imajo koncesijo za izvajanje civilne službe. Prav slednje pa so tista alternativna oblika izvajanja dolžnosti, ki so se v zadnjem obdobju tako pri nas kot v drugih državah zelo razmahnile in predstavljajo veliko organizacijsko zmedo na področju civilnega služenja in veliko vrzel v vojašnicah, saj je zaradi tega vse manj državljanov, ki so pripravljeni služiti domovini na klasičen način.

Pomembni dejavniki, ki vplivajo na vse večjo profesionalizacijo vojske v večini zahodnih držav so: vse večji delež državljanov, ki se odloča za civilno služenje, visok delež državljanov, ki so zdravstveno nesposobni, manjši naravni prirastek, spremenjene družbeno-politične razmere idr. S postopno profesionalizacijo se popolnjevanje vojske z obvezniki ukinja, vzporedno s tem pa tudi alternativne oblike služenja vojaškega roka. Nadomestno civilno služenje po desetletnem delovanju v Sloveniji tako počasi izginja iz vsakodnevne prakse in tone v pozabo. Zaradi skorajšnje ukinitve se je delež napotnih v ustanove in organizacije, kjer se opravlja civilna služba, v zadnjem letu drastično zmanjšal. Zaradi nezainteresiranosti državljanov in zaradi varčevalnih ukrepov države, Ministrstvo za obrambo julijske napotitve (2003) ni izvedlo. Še več, predčasno so pričeli z reformo vojske in z oktobrom 2003 ukinili vojaško obveznost. Naborniki bodo torej predčasno zapustili vojašnice, kar pa ne velja za državljanke, ki so na nadomestnem civilnem služenju, saj bodo le-ti svojo dolžnost morali opraviti do konca v skladu s predpisi. Zadnja generacija državljanov, ki je bila napotena na nadomestno civilno služenje maja 2003, tako ostaja na svojih dolžnostih do decembra 2003.

Diplomsko delo je nastajalo v času, ko je bilo civilno služenje še aktualna tema in je zato napisano v sedanjem času. Nemogoče je bilo predvideti, da bo do profesionalizacije vojske in s tem ukinitvijo naborniškega sistema prišlo tako hitro. Razlogov, zakaj sem si izbrala tematiko civilnega služenja, je več. Prvič zato, ker me ta tematika zanima, in drugič zato, ker mi je to področje poznano že iz »Raziskave o oporečništvu in civilnem služenju vojaškega roka«, ki smo jo skupina študentov obramboslovja izvedli pri predmetu Mirovne študije v šolskem letu 2000/2001. V okviru omenjene raziskave me je še posebej prepričala organizacija Slovenska karitas. Presenečena sem bila nad velikim številom državljanov, ki v tej organizaciji opravljajo civilno službo ter navdušena nad izvajanjem njihovega programa in strokovnega usposabljanja. To je bil povod, da sem na predlogizr. prof. dr. Ljubice Jelušič ponovno vstopila v stik z omenjeno organizacijo in poskusila pridobiti čim več informacij v zvezi z njenim izvajanjem civilne službe. Prav zaradi pisanja diplomskega dela, sem do danes v Slovenski karitas kot prostovoljka tudi ostala. Nenazadnje si civilno služenje zaradi skorajšnje ukinitve zasluži še posebno pozornost.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. Predmet proučevanja

Predmet proučevanja je nadomestno civilno služenje v humanitarnih organizacijah. Predstavila sem alternativno obliko izvajanja vojaškega roka v dveh največjih dobrodelnih organizacijah v Sloveniji, in sicer podrobneje v Slovenski karitas in v nekoliko manjšem obsegu v Rdečem križu. Analitično sem želela predstaviti vse tiste postopke in dela, ki so povezani s civilnim služenjem v omenjenih organizacijah. V ta namen sem izvedla študijo primera Slovenske karitas in Rdečega križa ter se tako še bolj približala obravnavani tematiki.

2.2. Cilji proučevanja

V diplomskem delu sem si zastavila naslednje cilje:

- S pomočjo pravnih virov opredeliti naloge in dolžnosti humanitarnih organizacij v zvezi z izvajanjem nadomestne civilne službe in to preveriti v praksi.
- Predstaviti izvajanje nadomestne civilne službe v Slovenski karitas in v Rdečem križu ter pridobiti vpogled v to, kako sta organizaciji pripravljene na izvajanje civilne službe.
- Podrobneje analizirati profil državljanov, ki so na opravljanju nadomestne civilne službe v Slovenski karitas in v Rdečem križu, in ugotoviti, kdo so tisti državljani, ki v teh organizacijah izvršujejo svojo dolžnost.
- Ugotoviti, kakšna so pričakovanja državljanov, ki opravljajo civilno službo v Slovenski karitas, in v kolikšni meri so le-ta izpolnjena.

2.3. Hipoteze

Hipoteza 1: Državljani se za opravljanje nadomestne civilne službe odločijo predvsem zaradi neformalnih razlogov, formalni razlogi, ki so po naravi lahko filozofski, humanitarni ali verski, so zgolj sekundarnega pomena.

Hipoteza 2: Slovenska karitas in Rdeči križ sta dobro pripravljene na izvajanje nadomestnega civilnega služenja.

Hipoteza 3: Humanitarni organizaciji Slovenska karitas in Rdeči križ sta državljanom na nadomestnem civilnem služenju izpolnili pričakovanja glede opravljanja nadomestnega civilnega služenja.

2.4. Metode proučevanja

V diplomskem delu sem uporabila različne metode proučevanja, tako empirične kot neempirične metode.

Analiza primarnih virov je služila za teoretično podlago o izvajanju civilne službe v humanitarnih organizacijah v Sloveniji. Predvsem sem se opirala na zakone, uredbe, pogodbe in pravilnike, ki urejajo področje civilnega služenja. V veliko pomoč so bili tudi drugi dokumenti, kot so interni pravilniki in poročila organizacij, v katerih se izvaja civilno služenje. Na podlagi analize primarnih virov sem lahko konkretizirala dejansko stanje izvajanja civilnega služenja v Slovenski karitas.

Analizo sekundarnih virov sem uporabila v manjšem obsegu, kot analizo primarnih virov. O civilnem služenju se je pri nas že pisalo, vendar so bili to predvsem članki v raznih časopisih in revijah. Svoj pečat omenjeni tematiki so dali študentje s pisanjem diplomskih nalog na temo civilnega služenja. Sicer pa kakšnih večjih znanstvenih in teoretičnih razprav ali raziskav, ki bi bile osredotočene zgolj na to temo, pri nas zaradi časovno relativno kratkega izvajanja civilne službe, še ni zaslediti.

Primerjalno raziskovanje je uporabljeno predvsem v povezavi s študijo primerov. Primerjava izvajanja civilnega služenja v Slovenski karitas in v Rdečem križu, mi je omogočala boljše razumevanje omenjene tematike. S primerjalnim raziskovanjem sem želela preveriti teoretični vidik, ki je vezan na zakonodajo in ostale dokumente iz področja nadomestne civilne službe, in ugotoviti splošne trende.

S študijo primerov dveh humanitarnih organizacij, Slovenske karitas in Rdečega križa, sem preverila splošna teoretična spoznanja in pridobila dodatna vedenja iz proučevanega področja. Študija je še posebej osredotočena na Slovensko karitas, kjer sem želela zbrati in analizirati čim več podatkov o izvajanju nadomestnega civilnega služenja. Študija primerov obeh organizacij mi je omogočala, da sem lahko posamezna spoznanja in dognanja posplošila in jih prenesla na raven drugih humanitarnih organizacij.

Delo temelji na *terenskem raziskovanju* in je napisano na osnovi analiz, pridobljenih z lastno empirično raziskavo, ki sem jo opravila z anonimnim vprašalnikom med državljani, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas in v Rdečem križu, v obdobju od septembra 2002 do junija 2003. Poleg empirične raziskave, sem opravila intervjuje z odgovornimi osebami za civilno služenje v obeh organizacijah.

Opazovanje z neposredno udeležbo je potekalo predvsem z organizacijskega vidika v Slovenski karitas in je pomemben prispevek k razumevanju dejanskega stanja v organizacijah, kjer se izvaja civilno služenje. Z enoletnim opazovanjem v Slovenski karitas (od septembra 2002 do septembra 2003), sem dobila možnost vpogleda v izvajanje civilnega služenja ter spoznala državljane, ki so na služenju v tej organizaciji. Upam, da zato v diplomskem delu nisem subjektivna in da sem predstavila obe organizaciji, tako Slovensko karitas kot Rdeči križ, korektno.

2.5. Opredelitev temeljnih pojmov

Ugovor vesti - vest je opredeljena kot »občutek, zavest o moralni vrednoti lastnega ravnanja, mišljenja, ki vzbuja občutek moralne odgovornosti« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1998: 1507). Ugovor vesti pomeni nestrinjati se, neodobravati in nesprejemati posamezna določila.

Ugovor vesti vojaški dolžnosti lahko uveljavlja nabornik, ki nasprotuje uporabi orožja v vseh okoliščinah in vojaški rok služi brez orožja ali opravi nadomestno civilno službo. Nabornik lahko ugovor vesti vojaški službi uveljavlja zaradi religioznih, filozofskih ali humanitarnih

razlogov. Razloge, zaradi katerih nabornik uveljavlja ugovor vesti, mora potrjevati splošni način življenja in ravnanja nabornika. Ugovor vesti vojaški dolžnosti lahko uveljavlja tudi vojaški obveznik med služenjem ali po služenju vojaškega roka (Zakon o vojaški dolžnosti, Ur.l. RS, št. 108/2).

Nadomestno civilno služenje (civilna služba) je alternativna oblika izpolnjevanja vojaške dolžnosti. V 41. členu Zakona o vojaški dolžnosti (ibidem) je opredeljeno, da se civilna služba izvršuje v sistemu za zaščito, reševanje in pomoč oziroma v vladnih in nevladnih organizacijah, ki opravljajo reševalno in humanitarno ali drugo dejavnost, ki je javnega pomena. Pravico oziroma dolžnost do opravljanja nadomestne civilne službe ima posameznik, ki mu je priznan ugovor vesti vojaški dolžnosti.

Civilnik je izraz, ki se pogosto, predvsem pogovorno, uporablja za označevanje državljana, ki je na opravljanju nadomestne civilne službe (za razliko od državljana, ki služi vojaški rok na klasičen način). Menim, da je izraz zelo primeren za tovrstno razlikovanje dveh kategorij. Toporišič (2003: 415) civilnika označi za »vojaka, ki civilno služi vojsko«. S to opredelitvijo se ne morem strinjati, saj avtor ni dosleden, prvič zato ker se besedi vojak in civilnik izključujeta, saj civilnik ne more biti hkrati vojak, drugič pa zato, ker državljan ne služi »civilno vojsko«, temveč opravlja vojaško dolžnost na drug način.

Humanitarna organizacija je organizacija, ki izvaja različne dejavnosti za doseganje plemenitih človekoljubnih ciljev. Najbolj pogosta oblika dejavnosti je lajšanje socialnih stisk, pomoč ljudem ob naravnih in drugih nesrečah, skrb za človekove pravice in ohranjanje dostojanstva vsakega posameznika. Pomembna značilnost humanitarne organizacije je neprofitnost ter opravljanje dejavnosti s pomočjo prostovoljcev.

2.6. Struktura naloge

Diplomsko delo sestavljajo: izjava o avtorstvu, kazalo, uvod, metodološko-hipotetični okvir dela (predmet in cilji proučevanja, hipoteze, metode proučevanja, opredelitev temeljnih pojmov), osrednje besedilo, zaključek, uporabljena literatura in priloge.

Osrednje besedilo z naslovom Nadomestno civilno služenje v organizacijah Slovenska karitas in Rdeči križ sem pričela s predstavitvijo pravne ureditve na področju civilnega služenja v Sloveniji, ki mi je služila za teoretično podlago in nadaljnje razumevanje omenjene tematike. Nato sem predstavila organizacijo Slovenska karitas, njene cilje in naloge, strukturo delovanja, področje dela in programe ter se še posebej osredotočila na izvajanje civilne službe. Predstavila sem potek civilnega služenja od dne, ko državljan prične s civilno službo, do dne, ko z njo konča. Še posebej sem bila pozorna na skupno usposabljanje, kjer me je zanimala vsebina dela. Nato sem prikazala program civilnega služenja, opredelila funkcije posameznih odgovornih oseb v zvezi s civilnim služenjem v Slovenski karitas ter spremljanje civilnikov, prikazala finančni vidik in pristojnosti ministrstev glede civilne službe ter predstavila usposobljenost po zaključku civilnega služenja. Ko sem tako opisala dogajanja v zvezi s civilnim služenjem v Slovenski karitas, sem se v nekoliko manjšem obsegu osredotočila še na Rdeči križ, kjer so me prav tako zanimali osnovni podatki o organizaciji in njenem delovanju (cilji, naloge, organiziranost, področja dela in programi) ter še posebej izvajanje nadomestne civilne službe, kjer sem izpostavila specifične značilnosti, ki veljajo za Rdeči križ. Velik poudarek sem namenila četrtem poglavju, v katerem sem predstavila rezultate in analizo empirične raziskave, ki sem jo opravila med civilniki v Slovenski karitas in v Rdečem križu v obdobju od septembra 2002 do junija 2003. V petem poglavju sem delo zaključila z verifikacijo hipotez.

3. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V ORGANIZACIJAH SLOVENSKA KARITAS IN RDEČI KRIŽ

3.1. PRAVNA UREDITEV

Predstavitev zakonodaje s področja nadomestnega civilnega služenja služi kot uvod v lažje razumevanje izvajanja civilne službe v humanitarnih organizacijah. Temeljni dokumenti, ki urejajo področje nadomestnega civilnega služenja v Sloveniji, so naslednji: Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 24/03), Zakon o obrambi (Ur. l. RS, št.67/02), Zakon o vojaški dolžnosti (uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 108/02), Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 34/96), Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o

izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 97/01). V prilogi A so predstavljene in poudarjene tiste določbe členov omenjenih dokumentov, ki se nanašajo na področje civilnega služenja in jih je za samo razumevanje tematike civilnega služenja smiselno proučiti.

V nadaljevanju bom predstavila organizaciji Slovenska karitas in Rdeči križ, njuno poslanstvo, cilje in naloge, program dela, organiziranost in vključevanje državljanov v civilno služenje. Ponazorila sem konkreten program sedemmesečnega služenja v obeh organizacijah, še posebej pa sem izpostavila program dela in osnovno tedensko usposabljanje za državljane na služenju v Slovenski karitas.

3.2. PREDSTAVITEV SLOVENSKE KARITAS

3.2.1. Cilji in naloge Slovenske karitas

Slovenska karitas je humanitarna organizacija rimskokatoliške Cerkve, ki jo je 1. maja 1990 ustanovila Slovenska pokrajinska škofovska konferenca, z namenom, da bi uresničevala karitativno in socialno poslanstvo Cerkve. Naloga Slovenske karitas je, da sodeluje z državnimi ustanovami, ki so pristojne za socialo, jih opozarja na pomanjkljivosti na tem področju v družbi, po svojih močeh pa jim tudi pomaga proučevati in odpravljati socialne stiske posameznika oziroma družin.

Slovenska karitas povezuje in usklajuje delo škofijskih karitas. V 6. členu Statuta Slovenske karitas je opredeljeno, na kakšen način to uresničuje. In sicer:

- skupaj s cerkvenimi in drugimi ustanovami skrbi za osnovno izobraževanje in nenehno oblikovanje sodelavcev, raziskovanje stisk in pripravljanje odzivov nanje;
- preučuje vzroke obstoječih stisk in pojav novih ter opozarja nanje;
- daje pobude Škofijskim karitas in sprejema njihove predloge;
- načrtuje dejavnosti narodnega in mednarodnega pomena, spremlja njihov potek in preverja učinke;
- sodeluje pri odpravljanju posledic naravnih nesreč in katastrof doma in po svetu;
- podpira ustanavljanje in delovanje socialnih in karitativnih ustanov, s katerimi pod določenimi pogoji tudi sodeluje;

- podpira socialne projekte v tujini;
- sodeluje z ustreznimi službami, karitativnimi ustanovami ter gibanji doma in po svetu;
- spodbuja prostovoljno delo;
- opravlja druge naloge (6. člen Statuta Slovenske karitas).

Slovenska karitas je članica Mednarodne (*Caritas Internationalis*)¹ in Evropske (*Caritas Europa*)² karitas. Aktivno sodelovanje na forumih, v odborih in svetih pripomorejo k medsebojnemu prenosu znanja in izkušenj drugih držav, medsebojno sodelovanje pa spodbuja strpnost in solidarnost med državami. S tem članstvom Slovenska karitas prispeva k pomembni vlogi Slovenije, kot državi, ki ima posluš za sodelovanje z mednarodnimi in meddržavnimi nevladnimi organizacijami na humanitarnem področju.

3.2.2. Struktura delovanja Karitas v Sloveniji

Slovenska karitas deluje na nacionalni ravni. Sestavljajo jo tri organizacije na regionalni ravni, in sicer: Škofijska karitas Ljubljana, Škofijska karitas Maribor in Škofijska karitas Koper. Vsaka izmed škofijskih karitas ima v svoji sestavi župnijske in območne karitas, ki delujejo na lokalni ravni. Škofijska karitas Ljubljana ima v svoji sestavi 117 župnijskih in območnih karitas, Škofijska karitas Maribor 152 župnijskih in območnih karitas ter Škofijska karitas Koper 96 župnijskih in območnih karitas. Znotraj Slovenske karitas delujejo tudi posebni socialni zavodi, kot so Zavod Pelikan Karitas (Materinska domova na Škofljici in v Višnji Gori, Center za pomoč na domu in Skupnost Srečanje) ter Zavod Čebela (Slovenske Konjice) in Zavod Samarijan (Solkan, Cesta).

¹ *Caritas Internationalis* je konfederacija 154 katoliških organizacij, ki je zastopana v 192 državah po vsem svetu (*Caritas Europa Position Paper*, 2003: 9). Njene aktivnosti potekajo na področju humanitarne pomoči, razvoja, zdravja in socialnih uslug (Štefan, 2002: 15).

² *Caritas Europa* je bila ustanovljena 1971. Povezuje 48 organizacij, ki delujejo v 44 evropskih državah na lokalni in nacionalni ravni. *Caritas Europa* osredotoča njene aktivnosti na tista področja, ki so povezana z revščino, družbeno neenakostjo, migracijami in podobno, tako znotraj EU kot v ostalih evropskih državah (*Caritas Europa Position Paper*, 2003: 9).

3.2.3. Področja dela in programi v Slovenski karitas

Slovenska karitas izvaja dela in naloge iz področja redne dejavnosti v skladu s statutom. Glede na razvoj dejavnosti, v soglasju in sodelovanju s škofijskimi karitas po načelu subsidiarnosti, izvaja nekatere programe in akcije pomoči ljudem v stiski na nacionalni ravni, nudi podporo delovanju raznih socialnih programov, sodeluje z drugimi sorodnimi organizacijami v okviru Cerkve in države, v različnih občasnih in stalnih skupinah, svetih, odborih in forumih, s področja dobroteljnosti in socialnega dela, ter aktivno sodeluje v mednarodnih povezavah (Poročilo o delu Slovenske karitas, 2003: 3).

Programi Slovenske karitas so vezani predvsem na pomoč tistim posameznikom ali skupinam, ki ponavadi izpadejo iz mreže državne pomoči. Karitas pomaga (povzeto po zloženki Slovenske karitas »Skupaj vračamo upanje«) vsem ne glede na osebne, statusne, verske, ideološke ali politične razlike. Temeljno merilo za pomoč je stiska (materialna, duševna, duhovna). Posameznik, ki je v stiski, se po pomoč lahko obrne na lokalne, to je župnijske karitas, kjer prostovoljci dobro poznajo vse okoliščine in sodelujejo z drugimi socialnimi službami ter dobrotelnimi organizacijami. Pomoč posredujejo v obliki materiala (hrana, oblačila, šolske potrebščine, pohištvo) oziroma neposrednega plačila računov ljudem v stiski (elektrika, stanarina). Temeljni cilj pomoči je naravnati na ohranjanje človekovega dostojanstva ter na poskusu motivirati in usposobiti prejemnika pomoči, da čimprej samostojno in polno zaživi. V nadaljevanju bom predstavila nekaj tipičnih programov, ki jih izvaja Slovenska karitas.

Pomoč družinam: Karitas na osnovi ugotovljenega stanja in v sodelovanju z drugimi socialnimi službami pomaga predvsem s hrano, osebnimi predmeti in občasno pri plačilu osnovnih položnic. Pomoč nudi v obliki svetovanja in brezplačne pravne pomoči. Slovenska karitas v času šolskih počitnic izvaja letovanje za socialno ogrožene družine, ki si počitnic ne morejo privoščiti. Največ sredstev za pomoč družinam Slovenska karitas pridobi s pomočjo dobrotelnega koncerta Klic dobrote, ki ga organizira novembra vsako leto.

Pomoč otrokom: Karitas v sodelovanju z osnovnimi šolami, občinami in strokovnimi službami pomaga osnovnošolcem pri nakupu šolskih potrebščin ter plačilu malice in šole v naravi. V poletnem času organizirajo letovanje v Portorožu in na Pohorju, katerega se vsako leto udeleži več kot 200 socialno ogroženih otrok. Sredstva za pomoč otrokom pridobijo z akcijo Ko bom velik.

Pomoč starejšim: z obiskovanjem, organizacijo srečanj, oblikovanjem skupin za samopomoč in ponekod tudi z organizirano strokovno oskrbo na domu, Karitas poskuša premagovati tovrstne stiske in starejšim omogočiti, da čim dlje ostanejo v domačem okolju in v krogu najbližjih.

Pomoč zasvojenim: v sodelovanju s Skupnostjo Srečanje je Slovenska karitas ustanovila štiri komune (Vreme, Čadrg, Razbor in Nova Gorica) in sprejemni center v Ljubljani, kjer potekajo priprave na vstop v skupnost. Skupnost Srečanje je šola za življenje. Zasvojeni si v triletnem bivanju v komunah lahko povrnejo osebno ravnotežje ter dobijo novo upanje in moč za odgovorno življenje. Vzporedno poteka tudi pomoč njihovim staršem, otrokom, prijateljem in partnerjem. Po zaključku programa Karitas spremlja vračanje v normalno okolje in nudi oporo vsem, ki se znajdejo v težavah.

Pomoč materam in ženskam v stiski: nosečnice, matere in ženske v različnih stiskah se lahko po pomoč obrnejo na štiri materinske domove (Škofljica, Višnja Gora, Solkan in Cesta). Življenje in delo v materinskem domu temelji na medsebojni pomoči, strokovni in svetovalni pomoči strokovnjakov, delovni terapiji, zdravstveni in duhovni ponudbi. V domu lahko ostanejo toliko časa, dokler si ne najdejo boljše rešitve, primerne tako za mater kot tudi za otroke (http://pelikan.karitas.si/materinski_domovi.htm). V tem času imajo možnost, da si iščejo strokovno pomoč tudi zunaj doma ter si najdejo ustrezno zaposlitev.

Prostovoljno delo: Prostovoljno delo poteka v župnijskih karitas, kjer odgovarjajo na materialne stiske, usmerjajo in svetujejo ter nudijo vsestransko pomoč starejšim, invalidnim ter šoloobveznim otrokom. Prostovoljno delo poteka tudi v socialnih zavodih, kjer pomagajo zasvojenim, ženskam v stiski ter starejšim, predvsem z druženjem. Jerebic (2000: 99)

ocenjuje, da ima Karitas okoli 3000 stalnih prostovoljcev in okoli 1000 občasnih prostovoljcev, ki delujejo na različnih področjih, predvsem na lokalnem nivoju. Slovenska karitas vsako leto pripravi več seminarjev za prostovoljce, ki so namenjeni dodatnemu izobraževanju in izmenjavi izkušenj.

Mednarodno sodelovanje: Slovenska karitas kot članica Evropske in Mednarodne karitas aktivno sodeluje v mednarodnem okolju in se vključuje v mednarodno humanitarno pomoč. Tovrstna pomoč je izraz solidarnosti z drugimi narodi v stiski. Karitas veliko svoje pomoči nameni državam bivše Jugoslavije.

3.3. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V SLOVENSKI KARITAS

Slovenska karitas je dobila koncesijo za opravljanje nadomestnega civilnega služenja leta 1992 in je že v naslednjem letu začela z njegovim izvajanjem. V program civilnega služenja je bilo do septembra 2003 vključenih skoraj tisoč državljanov (gl. priložo C), kar uvršča Slovensko karitas v eno izmed organizacij, v kateri je svojo dolžnost opravilo največ državljanov.

Civilna služba kot nadomestilo vojaškemu roku se po določbah 41. člena Zakona o vojaški dolžnosti (Ur. l. RS, št. 108/02) izvršuje v sistemu za zaščito, reševanje in pomoč oziroma v vladnih in nevladnih organizacijah, ki opravljajo reševalno ali humanitarno dejavnost, ki je javnega pomena. Te službe in organizacije določi minister, pristojen za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, na podlagi javnega razpisa.

Slovenska karitas je v roku, določenem v javnem razpisu za izbiro organizacij in služb, v katerih se bo izvajala civilna služba kot nadomestilo vojaškemu roku, pravočasno poslala ponudbo na javni razpis.³ Ponudbi je priložila ustrezno dokumentacijo in dokazila, ki potrjujejo, da opravlja dobrodelne dejavnosti. Iz dokumentacije je razvidno, da se lahko državljan v organizaciji usposobijo za pomoč ljudem, ki le-to potrebujejo v primeru vojne ali

³ Objavljen v Uradnem listu RS, št. 33/02.

izrednega stanja, kar pomeni, da dejavnost organizacije ustreza smislu in ciljem civilne službe kot nadomestila vojaškemu roku, tako kot to določajo predpisi s tega področja.

Po določbi 13. člena Uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 34/96) je odločbo o statusu organizacije⁴, v kateri se izvaja nadomestna civilna služba, prejela tudi Slovenska karitas. V odločbi je določena vrsta del, ki jih državljani na nadomestnem civilnem služenju lahko opravlja in morebitni posebni pogoji pri opravljanju teh del. Določene so funkcije⁵ odgovornih oseb, ki organizirajo, vodijo in nadzorujejo delo državljanov, ki opravlja nadomestno civilno službo.

Na podlagi 41. člena Zakona o vojaški dolžnosti (Ur. l. RS, št. 43/01) ter 14. člena Uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 34/96), sta Ministrstvo za obrambo in Slovenska karitas, 1.3.2003 sklenila novo pogodbo o opravljanju nadomestne civilne službe (v nadaljevanju pogodba)⁶, v kateri so opredeljene dolžnosti in naloge izvajalca (Slovenska karitas) in naročnika (Ministrstvo za obrambo). Po pogodbi je Slovenska karitas dolžna za državljane, ki pri njej opravljajo civilno službo, zagotoviti pogoje za celodnevno nastanitev in prehrano državljanov ter druge pogoje, ki zagotavljajo, da ne bo obseg pravic in obveznosti državljanov manjši ali večji od tistih, ki jih imajo vojaki med služenjem vojaškega roka. V pogodbi je Slovenska karitas zavezana k izvajanju programa usposabljanja za opravljanje nadomestne civilne službe in programa opravljanja nadomestne civilne službe.

V pogodbi se izvajalec obvezuje da bo na opravljanje civilne službe sprejemal državljane, ki jim je bila priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti in jih je upravni organ, pristojen za obrambne zadeve, ki državljane vodi v evidenci, v skladu z možnostmi izvajalca, navedenimi v ponudbenimi dokumentaciji, napotil k izvajalcu na civilno služenje. V praksi se

⁴ Zadnjo odločbo o statusu organizacije, v kateri se izvaja nadomestna civilna služba državljanov, ki jim je priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti, je Slovenska karitas prejela 10.12.2002 s strani Ministrstva za notranje zadeve.

⁵ Funkcijo odgovorne osebe lahko opravlja posameznik oziroma posameznica, ki je v organizaciji redno zaposlen(a) in ima praviloma vsaj višjo strokovno izobrazbo (VI.) ustrezne smeri. Odgovorno osebo oziroma osebe in njihove namestnike, ki vodijo in nadzorujejo delo državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno službo, poimensko določi s posebnim pisnim aktom zakoniti zastopnik organizacije (Odločba, št. 1342-01-800-137/2002/1).

⁶ Sestavni del te pogodbe sta ponudbena dokumentacija Slovenske karitas in odločba.

je vpoklic zadnja leta izvajal petkrat letno (meseca marca, maja, julija, oktobra in decembra), in sicer vzporedno z vpoklicem vojaških obveznikov, ki so služili na klasičen način v vojašnicah. V letu 2003 sta bila izvedena vpoklica marca in maja, a v zelo majhnem obsegu, saj se je število napotnih v Slovensko karitas, v zadnjem letu zmanjšalo kar za četrtno. Vzrok je predvsem v seznanjenosti državljanov o skorajšnji ukinitvi vojaškega roka, saj jih večina išče vse možne poti, da se tej obveznosti izogne. O izogibanju vojaške obveznosti državljanov priča tudi dejstvo, da Ministrstvo za obrambo julijske in oktobrske napotitve v letu 2003 ni izvedlo ter je namesto tega predčasno ukinilo naborniški sistem. Vpoklici na civilno služenje naj bi se v skladu s pogodbo izvajali najdlje do junija 2004, vendar se bodo zaradi predčasne profesionalizacije vojske prenehali že z oktobrom 2003.

V zadnji sklenjeni pogodbi z Ministrstvom za obrambo je Slovenska karitas kandidirala za izvajanje civilne službe na 116. različnih lokacijah po vsej Sloveniji (gl. prilogo C).⁷

3.3.1. Potek nadomestnega civilnega služenja v Slovenski karitas

Pred posamezno napotitvijo državljanov na opravljanje nadomestne civilne službe, Sektor za vojaške zadeve na Ministrstvu za obrambo zbere podatke o prostih kapacitetah v organizacijah, in pripravi odmero za napotitev na opravljanje nadomestne civilne službe po upravah za obrambo oziroma izpostavah, ki državljanje napotijo na opravljanje nadomestne civilne službe. Sektor za vojaške zadeve praviloma 30 dni pred začetkom služenja o načrtovanem številu za posamezno napotitev obvesti organizacije, v katerih se izvaja nadomestna civilna služba. Obvestilo poleg podatka o načrtovanem številu državljanov, ki bodo opravljali nadomestno civilno službo, vsebuje še podatke o upravah za obrambo oziroma njihovih izpostavah, iz katerih se načrtuje napotitev državljanov.

Na podlagi 45. člena Zakona o vojaški dolžnosti (Ur. l. RS, št. 108/02) napoti državljana na opravljanje nadomestne civilne službe upravni organ, pristojen za obrambne zadeve, ki državljana vodi v vojaški evidenci (izpostava za obrambo). Petnajst dni pred napotitvijo pošlje

⁷ Slovenska karitas je naredila interni razpis in razposlala ponudbe svojim organizacijam, ustanovam in zavodom ter se tako na javni razpis prijavila pod enotnim imenom Slovenska karitas. V praksi to pomeni, da je Slovenska karitas centrala in posrednik med Ministrstvom za obrambo in njenimi ustanovami.

organizaciji seznam državljanov, ki bodo napoteni v organizacijo, in datum začetka in konca opravljanja nadomestne civilne službe za vsakega državljana.⁸ Seznamu so priloženi osnovni podatki o prihajajočem civilniku ter njegovi podatki o zdravstvenem stanju⁹. Priložena je tudi zdravstvena dokumentacija, saj morajo državljani na služenju v Slovenski karitas, zaradi narave dela opraviti sanitarni pregled.

Po prejemu obvestil iz vseh izpostav za obrambo o državljanih, ki so napoteni v Slovensko karitas, pošlje le-ta vsem njihovim bodočim civilnikom vabilo na skupno tedensko usposabljanje.¹⁰ Ko državljan zaključi skupno usposabljanje, je razporejen na svoje delovno mesto, kjer ostane sedem mesecev, razen v primeru, ko je državljan del vojaškega roka že odslužil v vojski oziroma na civilnem služenju in mora doslužiti le preostanek do skupno sedem mesecev.

Na podlagi prejetih obvestil o državljanih, ki naj bi pričeli opravljati nadomestno civilno službo v organizaciji, Slovenska karitas prvi dan na skupnem usposabljanju preveri ali so se vsi zglasili na služenje. V skladu s splošnimi navodili o izvajanju civilne službe Slovenska karitas v 24-ih urah pošlje podatke o državljanih, ki se niso odzvali pozivu, upravnemu organu, pristojnemu za obrambne zadeve. Slovenska karitas najkasneje v petih dneh po začetku opravljanja civilne službe potrdi prihod državljanov še izpostavi, ki je državljane napotila na opravljanje nadomestne civilne službe.

⁸ V skladu s predpisi izpostave za obrambo prednostno napotijo na opravljanje nadomestne civilne službe državljane mejnih letnikov (ki v tekočem letu dopolnijo starost 27 oz. 30 let in morajo biti v tem letu v skladu z zakonom o vojaški dolžnosti napoteni na služenje) in državljane, ki so vložili pisno zahtevo za čimprejšnjo napotitev na opravljanje nadomestne civilne službe.

⁹ Pred napotitvijo na opravljanje civilne službe je potrebno ugotoviti zdravstveno sposobnost državljana za dela, ki jih bo opravljal med civilno službo. Šteje se, da je državljan zdravstveno sposoben za opravljanje civilne službe, če je bil na naboru ocenjen kot sposoben ali delno sposoben za vojaško službo, obseg pregleda za opravljanje civilne službe pa ne presega obsega nabornega pregleda. Ker je pri napotitvi v Slovensko karitas potreben še dodatni pregled (sanitarni pregled), pristojna izpostava državljana napoti na medicino dela na pregled za oceno delovne zmožnosti. En izvod zdravniškega spričevala (ocena delovne zmožnosti) izpostava pošlje organizaciji, v kateri bo državljan opravljal nadomestno civilno službo. V kolikor je državljan sposoben za civilno službo z omejitvami, izpostava pisno obvesti Slovensko karitas, da državljan ne sme opravljati del in nalog, ki so navedene pri posamezni omejitvi. Tistim državljanom v Slovenski karitas, ki so bili sposobni za civilno službo z omejitvami, je omejitev v večini primerov predstavljal slabši vid.

¹⁰ Državljanom na pozivu piše, da se morajo prvi dan zglasiti na sedežu Slovenske karitas v Ljubljani. Ker zaradi prostorske stiske to ni izvedljivo, Slovenska karitas pošlje vsem civilnikom vabila o srečanju na drugih lokacijah.

3.3.2. Skupno usposabljanje

Slovenska karitas pripravi tedensko usposabljanje za vse državljane, ki pričnejo z nadomestno civilno službo v njeni organizaciji. Na skupnem usposabljanju, ki poteka v obliki predavanj in delavnic, državljani spoznajo zakonodajo in pravilnike, ki urejajo civilno služenje ter pravila, ki veljajo za delavce Karitas. Spoznajo programe Karitas in pridobijo osnovne veščine za delo z ljudmi v stiski ter se tudi sami preverijo v lažjem fizičnem delu. Usposabljanje poteka ponavadi v samostanu Stična ali v starem župnišču v Portorožu, glede na proste kapacitete posamezne ustanove in glede na velikost skupine. Zagotovljeni so optimalni pogoji za celodnevno oskrbo civilnikov. Usposabljanje vodi referent za civilno služenje¹¹. Njegova naloga je vezana na koordinacijo izvajanja programov, vodenje in spremljanje skupine, izvajanje delavnic ter drugo. Predavatelji so največkrat socialni delavci in psihologi, predvsem so to vodje raznih programov znotraj Slovenke karitas.

V nadaljevanju predstavljam program tedenskega usposabljanja, predvsem z vsebinskega vidika, kjer so na kratko razložene najpogosteje obravnavane teme. Poseben poudarek je namenjen delu po skupinah oziroma delavnicah, zato bom predstavila kratke ugotovitve posameznih, najpogosteje izvajanih delavnic na usposabljanju.

3.3.2.1. Vsebina enotedenskega skupnega usposabljanja

Predstavitev Slovenske karitas obsega zgodovino, organiziranost ter programe pomoči Karitas (pomoč na domu, materialna pomoč, sodelovanje s socialnimi ustanovami, svetovanje). Državljeni se seznanijo s pluralnostjo ponudbe na socialnem področju, med katere spada tudi Karitas. Izpostavi se dela in naloge, ki se opravljajo v okviru civilne službe v Slovenski karitas in poudari temeljni cilj, to je usposobiti državljane za zaščito in reševanje v primeru vojne ali naravnih in drugih nesreč.

¹¹ Ker referent za civilno služenje ne more biti ves čas usposabljanja stalno prisoten, saj ima poleg te naloge primarno še druge dolžnosti, ki ga vežejo na stalno prisotnost v pisarni v Ljubljani, pooblasti koordinatorskega referenta za vodenje usposabljanja. Kot koordinator sem bila prisotna na zadnjih štirih usposabljanjih, in sicer v Portorožu (oktobra 2002, maja 2003) in v Stični (decembra 2002, marca 2003).

Pravne osnove civilnega služenja: po pogodbi o opravljanju nadomestne civilne službe št. 90-137 je Slovenska karitas dolžna ob nastopu civilnega služenja seznaniti državljane z določbami Zakona o vojaški dolžnosti in drugimi veljavnimi predpisi s področja ugovora vesti vojaški dolžnosti ter akti, ki veljajo za delavce Slovenske karitas. Državljanom so predstavljeni naslednji zakoni: Zakon o obrambi, Zakon o vojaški dolžnosti, Uredba o uveljavljanju ugovora vesti in o izvajanju civilne službe, Uredba o uveljavljanju pravice do enkratne denarne pomoči in o zneskih te pomoči, Pravila službe v Slovenski vojski, Pravilnik o služenju vojaškega roka, vojaških obveznikov - kategoriziranih športnikov, Pravilnik o denarnih prejemkih vojakov in kandidatov za podčastnike ter častnike vojnih enot, Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Motivacija in odgovornost v civilnem služenju: aktivno sodelovanje na humanitarnem področju je zahtevna naloga, predvsem za mladega človeka, ki nima izkušenj na tem področju. Zato je izredno pomembno, da vedno znova znajo uravnati svoje motive z dejanskimi zahtevami in svoje sposobnosti z odgovornostjo za opravljeno delo. Po opravljenem civilnem služenju so državljani usposobljeni za načrtovanje, izvajanje in organizacijo posameznih nalog iz zaščite in reševanja, ki pa velikokrat presegajo »obvezne« vsebine in direktive, saj postajajo del osebne odločitve za humanitarno pomoč v primeru vojne ali naravnih in drugih nesreč (Štefan, 1999: 18).

Predstavitev dela z mladimi: v okviru programov nadomestnega civilnega služenja v Karitas spadajo tudi programi dela z otroki (vrtci, mladinski centri za pomoč učencem z učnimi težavami, sodelovanje in pomoč na mladinskih taborih, pomoč družinam pri varstvu otrok, pomoč mladim invalidom). Pri predstavitvi programov se seznanijo z značilnostmi dela in pomoči otrokom in mladostnikom.

Pomoč bolnim, invalidnim in ostarelim na domu zajema predstavitev značilnosti dela s starimi, bolnimi in invalidi ter postopkov v posameznih, najbolj pogostih situacijah pomoči starejšim in bolnim na domu in v ustanovi. Cilj je spoznavanje starejše populacije in njihovih potreb, spoznavanje in učenje oblik ter vsebine pomoči na domu.

Predstavitev delovanja socialnih zavodov Karitas

- V okviru Zavoda Pelikan – Karitas delujeta dva izjemno pomembna programa pomoči, in sicer: Center za pomoč odvisnikom v Ljubljani, kjer civilniki sodelujejo v celodnevnih programih, ter Materinski dom, v katerem se civilniki kot pomočniki seznanijo s problematiko in programom dela, pomagajo pri hišniških opravilih ter opravljajo razne prevoze.
- V okviru Zavoda Čebela, kjer civilniki sodelujejo v programu dnevnega varstva težje in težko duševno prizadetih mladostnikov in odraslih, pri delovni terapiji, okupaciji, razgibavanju, hranjenju, prevozi in izletih.

Vizija in poslanstvo Karitas: tema predstavlja osnovo za poznavanje vizije, poslanstev in programov Karitas. Tematika je posebno namenjena tistim, ki se prvič vključujejo v področje pomoči ljudem v stiski, ki jih izvaja Cerkev in jim pomaga, da se lažje vključijo v programe in delo Karitas.

Komunikacija z mentorji: vsaka skupina se sreča z enim od mentorjev, s katerim se pogovarjajo o odnosih, komunikaciji, odgovornosti in poteku nadomestnega civilnega služenja. Civilnikom se predstavi pravni vidik odgovornosti (delegirana odgovornost) ter psihološko odgovornost.

Navodila za opravljanje nadomestne civilne službe: predstavitev navodil z vsemi podatki o delovnem mestu, mentorju in posebnosti opravljanja civilne službe. Seznanitev o načinu komunikacije v ustanovi, odgovornosti in pristojnosti, načinu evidence opravljenih obveznosti, zdravstvenemu zavarovanju, odobravanju izrednih odsotnosti, ažuriranju osebne mape in drugih pravicah, dolžnostih in obveznostih do organizacije.

Praktično delo: Omogoča spoznavanje kandidatov in njihovih sposobnosti, ki pomagajo pri kvalitetnem razporedu na delovna mesta. Pri tem dejansko tudi začnejo s pomočjo.¹²

¹² Primer: maja 2003 so civilniki na usposabljanju pomagali pripraviti prostor, ki je namenjen letovanju socialno ogroženih družin in otrok.

3.3.2.2. Delo po skupinah – delavnice

Delavnice so namenjene civilnim vojakom, ki pričenjajo s civilnim služenjem v Slovenski karitas. Na začetku delavnic se civilnike naključno razdeli v skupine po štiri člane. V vsaki skupini potekajo pogovori na določeno temo. Rezultat pogovorov je izdelan plakat, ki je po vsebinski in grafični plati prepuščen izvirnosti in ustvarjalnosti posamezne skupine. Po končanem pogovoru vse skupine predstavijo svoje izdelke, koordinator pa nato vse to ovrednoti. Cilj delavnic je spodbuditi civilnike, da razmišljajo o tem, kje so, zakaj so se odločili za nadomestno civilno služenje, kako si predstavljajo služenje v Karitas ter jih na ta način pripraviti in motivirati¹³ za njihovo sedemmesečno služenje. Najpogostejši naslovi posameznih delavnic, ki se izvajajo na skupnih usposabljanjih, so: Kaj je civilno služenje?, Kako si predstavljam moje služenje v Karitas?, Zakaj vidim smisel civilnega služenja v Karitas?, Kaj pričakujem od mentorja?, Kaj mentor pričakuje od mene? Delavnice pomagajo civilnikom, da se postopoma vpeljejo v njihovo novo zadolžitev. V času služenja jim je v pomoč, da se ozrejo na to, o čemer so v teh delavnicah razmišljali. Delavnice so v veliko pomoč koordinatorju skupine in sodelavcem Slovenske karitas, saj na ta način lahko pridobijo zelo dober vpogled v skupino.

V nadaljevanju bom predstavila vsebinske ugotovitve posameznih delavnic, kjer sem sodelovala kot koordinator oktobra 2002, decembra 2002, marca 2003 in maja 2003.

Delavnica 1: »Kaj je civilno služenje?«

Civilno služenje civilniki najpogosteje opredeljujejo kot alternativo vojaškemu služenju. Menijo, da je civilno služenje humanitarna dejavnost ter da gre primarno za pomoč sočloveku in skupinam v stiski. Pravijo, da s civilnim služenjem lahko obdržijo ritem normalnega življenja. Menijo, da civilno služenje prispeva k duhovni rasti civilnika, saj določen del življenja (sedem mesecev) preživi drugače, izven vsakdanjih okvirov. Razmišljajo o tem, da je civilno služenje povezano z drugim svetom, t.j. svetom pomoči. Simbolno so predstavili civilno služenje kot oazo, ki naj bi predstavljala življenje oz. zavetje za tiste, ki prihajajo po

¹³ Za civilnike v Karitas je poznavanje motivacije posebej pomembno zaradi občutljivosti dejavnosti, s katero se v okviru Karitas srečujejo (Žorž, 2001: 3).

pomoč. Pravijo, da je civilno služenje velik prispevek k širši osveščenosti družbe ter da s pričevanjem civilnikov seznanjamo in opozarjamo širšo družbo na probleme.

Delavnica 2: »Zakaj sem se odločil za civilno služenje?«

Vzrokov, zakaj se državljani odločijo za civilno služenje, je veliko. Posameznika k tem privedejo različni dejavniki. V nadaljevanju sem izpostavila tiste vzroke, ki se pri civilnikih največkrat ponavljajo. *Občutek koristnosti*: civilniki so dostikrat izrazili željo po koristno izrabljenem času. Koristnost so opredeljevali kot nekaj kar je koristno za druge, predvsem kot pomoč ljudem v stiski, bodisi pomoč otrokom, ostarelim in nebogljenim osebam v njihovih osebnih ali kakšnih drugačnih stiskah, dajanje samozavesti in vzpodbud drugim za življenje. Koristnost so opredeljevali tudi kot koristnost zase. S tem, ko pomagajo drugim, se počutijo sami koristni. *Življenjska filozofija*: civilniki imajo odpor do orožja, so proti nasilju in izvajanju kakršnih koli nasilnih dejanj, saj le-to ne vodi v rešitev problemov. Zavzemajo se za ljubezen do življenja in hrepenijo po miru. Močno so navezani na domače okolje in družino. Želijo si nastanitev in delo, ki je čim bližje domu, da bi tako ohranili dnevne stike z družino. *Versko prepričanje*: tisti civilniki, ki so verni, so poudarjali, da vera ne uči nasilja ter da se zavzemajo za »misijonsko službo«. To pomeni, da kot civilniki prinašajo upanje, vero, ljubezen in pomoč. *Primerjava z vojaškim rokom*: civilniki dostikrat primerjajo nadomestno civilno služenje s klasičnim služenjem v vojašnicah. Menijo, da imajo civilniki na razpolago več prostega časa, kot ga imajo naborniki v vojašnicah, da sedem mesecev koristneje porabijo ter da imajo odgovorni oziroma nadrejeni bolj spoštljiv in pošten odnos do civilnika kot do nabornika v vojašnici. *Življenjske izkušnje*: civilniki menijo, da bodo z nadomestnim civilnim služenjem pridobili veliko življenjskih izkušenj, ki jim bodo koristila v nadaljnjem življenju. V ospredje postavljajo pozitivne vidike civilnega služenja.

Delavnica 3: »Kako si predstavljam Karitas?«

Delavnica je bila izvedena še pred predavanjem o Slovenski karitas, saj nas je zanimalo, kako posamezniki poznajo organizacijo, v katero so napoteni. Presenetljivo je, da je večina pred začetkom služenja kar dobro poznala dejavnosti Karitas. Zavedati se je namreč treba, da mnogi niso poznali Slovenske karitas ter da so bili napoteni v to organizacijo, ne da bi izrazili posebno željo. Vsi si Karitas predstavljajo kot humanitarno organizacijo, ki pomaga ljudem in

različnim skupinam, ki potrebujejo pomoč (otrokom, brezdomcem, odvisnikom, starejšim, bolnim, invalidom). Karitas največkrat prepoznajo po zbiranju hrane, oblačil in pohištva. Menijo, da Slovenska karitas zbira finančna sredstva s pomočjo dobredelnih akcij, prireditev in koncertov. Pravijo, da Slovenska karitas izvaja različne programe in projekte za posamezne ogrožene skupine. Omenjajo, da organizirajo počitnice za otroke, ki prihajajo iz revnih družin. Nadalje opisujejo, katere ustanove spadajo pod Karitas (materinski dom, center za odvisnike, idr.). Karitas si predstavljajo kot prostor srečevanja in spoznavanja novih ljudi ter služenja v ljubezni do bližnjega. Pravijo, da gre za medsebojne odnose in poleg materialne pomoči tudi za duhovno podporo v smislu vrednot, kot so mir, ljubezen, strpnost in pomoč. Figuratивно so to predstavili kot pot dobrote.

Delavnica 4: »Kako si predstavljam nadomestno civilno služenje v Karitas?«

Civilno služenje v Slovenski karitas si predstavljajo kot sodelovanje v programih v svojih krajih (župnijske karitas) ter kot pomoč marginalnim skupinam, ki so izpadli iz državnega programa pomoči (starejši, brezdomci). Menijo, da gre za materialno in svetovalno pomoč ljudem v stiski. Slovensko karitas si predstavljajo kot organizacijo, ki deluje pod okriljem Cerkve.

Delavnica 5: »Zakaj vidim smisel služenja v Karitas?«

Smisel nadomestnega civilnega služenja v Karitas vidijo v koristnosti dela, saj pravijo, da gre za pomoč ad hoc v konkretnih situacijah, za reševanje aktualnih problemov, kjer je rezultat viden takoj. V primerjavi s služenjem vojaškega roka v vojašnicah, so mnenja, da se tam uriš za situacije v prihodnosti, za nekaj kar morda bo, ali pa ne bo, medtem ko je v primeru humanitarnih organizacijah potrebno pomagati takoj in sedaj. Smisel služenja vidijo v želji po spoznavanju sveta ljudi v stiski, želji po njihovi pomoči in vrnitvi upanja. Menijo, da imajo kot civilniki kvalitetnejše izkoriščen čas in da imajo več prostega časa zase (zvečer, ob vikendih). Zavračajo ideologije nasilja, želijo se izogniti strogi vojaški hierarhiji in želijo imeti dober odnos s strani odgovornih. Za Slovensko karitas menijo, da je dobro organizirana in da pokriva širok spekter dejavnosti. Ta širina omogoča posameznikom, da se lažje »najdejo« in da se lahko identificirajo s programom, podpiranjem in strinjanjem s poslanstvom in vizijo organizacije. Ker je to organizacija, ki pokriva celotno Slovenijo, so prepričani, da lahko

služijo v domačem kraju. Menijo, da je fleksibilna organizacija, ki omogoča možnost prilagajanja delovnih nalog željam in sposobnostim posameznikom. Civilniki poudarjajo, da gre pri civilnem služenju v Slovenski karitas za osebnostno rast pri pomoči ljudem v stiski ter za veliko življenjsko izkušnjo na osnovi duhovne rasti, ki je pomembna za nadaljnje življenje.

Delavnica 6: »Pričakovanja do mentorja«

Civilniki so zapisali obsežen seznam, kaj pričakujejo od mentorja. Pogosto so navajali, da želijo korekten odnos z mentorjeve strani, pregledna in razumljiva navodila za izvajanje nalog, zagotavljanje primernih delovnih pogojev, zagotovitev potrebnega usposabljanja za delo in po potrebi ponazoritev. Želijo, da je mentor odgovoren, zanesljiv, pošten, razumevajoč, prilagodljiv, potrpežljiv, da se je pripravljen pogovarjati, da je odprt za sugestije civilnika, da je strokovno podkovan ter da ima vodstvene sposobnosti.

Delavnica 7: »Kaj mentor pričakuje od civilnika?«

Seznam pričakovanj, ki naj bi jih mentor imel do civilnika, je bil zelo podoben seznamu, pričakovanj, ki jih ima civilnik do mentorja. Po mnenju civilnikov, mentor od njih pričakuje naslednje: odgovornost, zanesljivost, resnost, fleksibilnost, jasno komunikacijo, spoštovanje pravil, delavnost in marljivost, motiviranost za delo, vestno in dosledno izvajanje nalog, prijaznost, korekten odnos, iznajdljivost, kreativnost in potrpežljivost.

Delavnica 8: »Kaj se mi trenutno »plete po glavi« v zvezi s civilnim služenjem?«

Nekaj zanimivih izjav državljanov, ki so pričeli s civilnim služenjem v Slovenski Karitas, 5. maja 2003:

- »Če že moram dati sedem mesecev državi, raje naredim kaj koristnega za soljudi.«
- »To bo neka sprememba v življenju, ki mi bo mogoče prinesla dodatno motivacijo za izpolnitev obveznosti na fakulteti.«
- »Če bi imel možnost izbire med puško in lopato, kaj bi izbral?«
- »Civilno služenje vojaškega roka: nujno zlo ali življenjska preizkušnja.«
- »Civilni vojak – kdo je ta oseba? Usmiljeni Samarijan, junak, vojak v civilu, ubožec, nihče?«
- »Ali ima civilni vojak svojega poveljnika?«

- »Izkoristiti sedem mesecev najboljše zase in za druge ali se smiliti sebi in drugim zaradi izgubljenega časa?«

3.3.2.3. Zaključek skupnega usposabljanja

Po končanem skupnem usposabljanju odgovorni za civilno služenje v Slovenski karitas razporedi državljane na njihova mesta in lokacije po vsej Sloveniji. Na raspored vpliva potreba ustanove po civilnikih in želja državljana o tem, v katerem kraju bi služil in katero delo bi opravljal. Če je le možno, se upošteva vse vidike. Civilnik pred zaključkom skupnega usposabljanja dobi vsa potrebna navodila in informacije o njegovem delovnem mestu, mentorju, obveznostih ter dolžnostih v času civilnega služenja.

3.3.3. Program civilnega služenja

Slovenska karitas se je v pogodbi z Ministrstvom za obrambo zavezala, da bo opravljanje civilne službe potekalo v skladu s predpisi, ki urejajo področje ugovora vesti vojaški dolžnosti in programom usposabljanja, ki je bil z njene strani priložen k ponudbeni dokumentaciji.

Na posameznih lokacijah, kjer državljani opravljajo nadomestno civilno službo, obstajajo določene specifike dela, zato vsaka ustanova dodatno usposobi državljana za opravljanje del in nalog na delovnem mestu in pripravi delovni načrt ter tedenski raspored ur usposabljanja in opravljanja nadomestne civilne službe v določenem obsegu ur. Program se izvaja vse dni v tednu, vključno z vikendi in prazniki. Urnik dela je prilagojen glede na potrebe posameznega delovnega mesta in naravo dela. Program je na vseh lokacijah načrtovan v predvidenem obsegu 1453 do 1471 ur v celotnem sedem mesečnem usposabljanju. Dnevna obremenitev je predvidena v obsegu 7-9 ur (razen v izjemnih primerih). V primeru nočnega dela je zagotovljen osem urni počitek. Na vsakem delovnem mestu se vodi dnevnik usposabljanja, iz katerega je razvidna vsebina, obseg in raspored opravljenega dela državljana na opravljanju civilne službe. Vsaka lokacija oziroma delovno mesto ima svojega mentorja in njegovega namestnika.¹⁴

¹⁴ Intervju z g. Alojzijem Štefanom, referentom za civilno služenje v Slovenski karitas (23.11.2000).

Program na posameznih lokacijah je sestavljen iz treh področjih dela: pomoč ljudem v stiski (pomoč starejšim, mladim družinam, prizadetim, bolnim, odvisnikom, brezdomcem), praktično oziroma fizično delo (čiščenje, vzdrževanje in urejanje prostorov ter okolice, delo v skladišču, pomoč na domu) ter pomoč v posebnih programih župnijskih Karitas, ki imajo v svoji sestavi vrtce in domove za starejše. Omeniti je treba, da se vsa področja dela med seboj prepletajo in da civilniki na posamezni lokaciji opravljajo dela iz vseh treh področij.

Pomoč ljudem v stiski oziroma živa karitativna dejavnost (v skladu s pogodbo) obsega naslednje aktivnosti, ki jih civilniki v Slovenski karitas opravljajo:

- pomoč pri zbiranju, urejanju in razdeljevanju humanitarne pomoči ljudem v stiski v skladiščih in drugih mestih v skladu z organiziranostjo Karitas;
- sodelovanje pri pripravi paketov osnovne prehrane, oblačil in drugih oblik pomoči za ljudi v stiski (razvrščanje, pakiranje, vzdrževanje živil in obleke v skladišču župnijske karitas);
- pomoč pri delovanju sprejemnih centrov za brezdomce in begunce (obleka, nega, prehrana, prevozi, nasveti);
- pomoč na domu (socialni servis) ostarelim, bolnim, invalidnim, prizadetim in osamljenim (pomoč pri fizičnih opravilih, spremljanje, razdeljevanje in branje literature, družabništvo, prevozi, pomoč pri osnovni negi, nabava in dostava živil ter drugih potrebščin);
- organiziranje in pomoč pri pripravi srečanj, letovanj, romanj in delavnic za ostarele, invalide, prizadete ter otroke iz socialno ogroženih družin;
- spremljanje ostarelih in invalidov k verskim obredom, kulturnim dogodkom, raznim opravkom;
- spremljanje ostarelih, ki nimajo svojcev, na zdravniške preglede v zdravstveni dom ali bolnico;
- dežurstvo v pisarni in v skladišču Karitas;
- administrativna dela, ki so povezana s posredovanjem pomoči.

Praktično oziroma fizično delo, ki ga civilniki opravljajo v Slovenski karitas obsega:

- dostavljanje (prevozi) humanitarne pomoči revnim družinam;
- skrb za urejenost oblačil in prehrane v prostorih župnijskih karitas, kjer ljudje v stiski dobijo konkretno pomoč;

- fizična pomoč ostarelim (priprava kurjave, pomoč pri fizičnih opravilih, dostava ozimnice, potrebščin, manjša popravila v hiši ipd.);
- pomoč socialno ogroženim družinam in ostarelim in bolnim kmetom na kmetijah;
- pomoč pri pripravi paketov pomoči, prevozi pohištva in darovanih predmetov;
- urejanje prostorov Karitas, župnišč in predavalnic;
- čiščenje in vzdrževanje okolice objektov (vrtovi, zelenice, parki, dvorišča, igrišča);
- pomoč pri odpravi posledic naravnih in drugih nesreč;
- pomoč pri pripravi in odpošiljanju poštnih pošiljk;
- urejanje računalniških podatkov in arhivov;
- administrativna dela v zvezi s pomočjo ljudem v stiski.

Posebni programi izvajanja civilne službe v Slovenski karitas se predvsem nanašajo na specifikke posameznih lokacij, kjer državljani opravljajo naslednja dela:

- sodelovanje pri organizirani pomoči bolnim, invalidom in ostarelim na domu;
- spremljanje bolnikov in invalidov v posebnih akutnih zdravstvenih in socialnih situacijah;
- pomoč v cerkvenih socialnih ustanovah;
- sodelovanje v programih mladinskih centrov v župnijah;
- dežurstvo (tudi nočno) in sodelovanje v posebnih programih za pomoč mladim, kot je odvisnost, ulično delo;
- pomoč pri učnih težavah;
- pomoč prizadetim otrokom pri osebni higieni, hranjenju, delovni okupaciji, razgibavanju ter ohranjanju pridobljenih znanj, sposobnosti in samostojnosti;
- pomoč pri varstvu in delu v delavnicah za prizadete;
- sodelovanje v programih in akcijah pomoči ob naravnih nesrečah in katastrofah (potresi, poplave, požari, suše);
- spremljanje in pomoč župljanom in občanom v javnih socialnih ustanovah;
- pomoč in sodelovanje pri pripravi in izvedbi programov Slovenske karitas (letovanje otrok in družin, zimovanja, akcije pomoči v tujino);
- sodelovanje s službami Karitas za begunce;
- sodelovanje in povezovanje z župnijskimi in škofijskimi karitas;

- sodelovanje v dobrotelnih akcijah Slovenske karitas in škofijskih karitas za zbiranje finančnih sredstev za družine v stiski;
- sodelovanje in pomoč pri pripravi pošiljk mednarodne pomoči Slovenske karitas (nalaganje in raztovarjanje humanitarne pomoči);
- sodelovanje in pomoč pri programih in dejavnostih za otroke;
- pomoč pri urejanju namestitvenih kapacitet socialnih in drugih ustanov;
- sprejem in oskrba udeležencev različnih ustanov;
- pomoč pri pripravi tiskanega, video in drugega medijskega gradiva ter sodelovanje z mediji;
- pomoč pri gospodinjskih delih v bivalnih enotah socialnih zavodov Karitas;
- sodelovanje pri usposabljanju in izobraževanju prostovoljcev;
- pomoč pri organizaciji in izvedbi kulturnih prireditev in delavnic za udeležence programov in prostovoljce.

3.3.4. Funkcije posameznih odgovornih oseb v zvezi s civilnim služenjem v Slovenski karitas

Generalni tajnik je glavna odgovorna oseba v Slovenski karitas, ki je zadolžen za izvajanje nadomestnega civilnega služenja v skladu s pogodbo in zakonodajo s tega področja. Odloča o ustanovah oziroma posameznih lokacijah, kamor se v okviru Karitas napoti državljana na opravljanje nadomestne službe, določi odgovorne osebe v ustanovi (mentorje), odobri izplačila stroškov na podlagi izstavljenih in plačanih računov s strani Ministrstva za obrambo, odobri program usposabljanja, odloča o ukrepih, izrednih odsotnostih¹⁵, premestitvah in predlogih za prekinitve ali prenehanje nadomestne službe, utemelji vsako prerazporeditev državljana in jo dokumentira v osebni spis.

¹⁵ Slovenska karitas lahko posameznemu državljanu odobri izredno odsotnost v naslednjih primerih: smrt v ožji družini do tri dni, za nudenje prve pomoči do tri dni v primeru naravnih ali drugih nesreč oziroma utemeljenih razlogov, ob rojstvu otroka do tri dni, zaradi obveznosti pri šolanju do en dan na dan izpita ali kolokvija; tistim, ki so dali kri kot krvodajalci, se lahko odobri dva dneva izredne odsotnosti v času tedenskega izhoda. O številu dni in času koriščenja izredne odsotnosti odločajo mentor, referent za civilno služenje ter odgovorni za civilno služenje v Slovenski karitas. Državljan, ki zaprosi za izredno odsotnost, mora predložiti ustrezno dokazilo.

Referent za nadomestno civilno služenje je namestnik odgovorne osebe. Referent informira¹⁶ kandidate o možnosti opravljanja nadomestne civilne službe v Slovenski karitas, pripravlja programe za nova delovna mesta in skrbi za obnavljanje obstoječih programov; pripravlja, organizira in izvaja program usposabljanja, pripravlja navodila za civilnike in mentorje, komunicira z mentorji v ustanovah, vodi osebne spise civilnikov in hrani dokumentacijo o poteku nadomestne civilne službe, vodi evidenco stroškov za posameznega civilnika in za ustanove, pripravlja bazo podatkov za izdajo računov in nakazil stroškov za opravljanje civilne službe, sodeluje z Ministrstvom za obrambo in Ministrstvom za notranje zadeve, pripravlja mnenja, priporočila in izjave v zvezi s kandidati, predlaga disciplinske ukrepe, obvešča inšpektorje o hujših kršitvah discipline, pripravlja dokumentacijo ob nastopu in zaključku nadomestne civilne službe, izvaja skupno usposabljanje za civilno služenje.¹⁷

Mentor je neposredno odgovoren za potek, načrtovanje in nadzor civilne službe (podpiše urnik prisotnosti na delu), skrbi za redno izplačilo stroškov državljanom, razporeja delovni in prosti čas, se najmanj enkrat na teden sreča s civilnikom na pogovoru, javlja daljše odsotnosti in poškodbe referatu, posreduje prošnje državljana za izredni dopust, sporoča kršitve reda in discipline ter pravil, ki veljajo v ustanovi, daje mnenje za zaključno oceno usposobljenosti državljana in drugo.

3.3.5. Spremljanje civilnikov v Slovenski karitas

Spremljanje državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje, poteka s strani mentorjev po posameznih ustanovah in s strani tajništva Slovenske karitas, kjer sta za to odgovorna referent za civilno služenje in odgovorni za civilno služenje. Slovenska karitas spremlja državljanke na podlagi telefonskih razgovorov in (ne)napovedanih obiskov. Delo civilnikov se spremlja tudi tako, da mesečno pošiljajo urnike in mesečna poročila na Slovensko karitas. V urnikih zabeležijo obseg dela ter število ur, ki jih opravijo v ustanovi. Ko se v referatu za

¹⁶ Referent za nadomestno civilno služenje je v preteklih letih sprejel na informativni pogovor okoli 300 kandidatov. Dnevno prejme od 5-15 telefonskih klicev v zvezi s postopki za ugovor vesti, daje informacije o delovnih mestih za opravljanje civilne službe v Karitas, svetuje pri ugotavljanju sposobnosti in nagnjenju za humanitarno delo pri kandidatih ter preverja možnosti za razporeditev na delovna mesta (Intervju z g. Alojzijem Štefanom, 23.11.2000).

¹⁷ Intervju z g. Alojzijem Štefanom (15.9.2002).

civilno služenje zberejo urniki vseh državljanov, se opravi pregled in naredi zbirne podatke o prisotnosti.¹⁸ S pisanjem mesečnih poročil, se državljane spodbuja, da v njih zapisujejo svoje počutje v organizaciji, svoje želje in potrebe, svoje izkušnje in podobno. Služijo za kratko refleksijo državljanov samih, hkrati pa so referentu v pomoč pri spremljanju posameznega državljana.

Slovenska karitas mora hraniti celotno dokumentacijo o poteku civilne službe za posameznega državljana na opravljanju civilne službe. To pomeni, da za vsakega civilnika vodi osebni spis, ki vsebuje program sedem mesečnega usposabljanja, evidenco prisotnosti na delu, zdravstveno dokumentacijo, potrdila o upravičeni odsotnosti (šolske obveznosti, bolezni), potrdila o povrnjenih stroških, mesečna poročila o delu ter ostale dokumente, ki so povezani s civilnim služenjem.

3.3.6. Povračilo stroškov

V pogodbi z Ministrstvom za obrambo je opredeljeno, da se Slovenski karitas za vsakega državljana, ki je na opravljanju civilne službe, povrnejo stroški za prehrano in nastanitev, vendar največ do točno določenega zneska (za prehrano dnevno 930 sit, za nastanitev dnevno 395 sit¹⁹). V primeru, da državljan, ki opravlja civilno službo, ni nastanjen na isti lokaciji, kjer opravlja civilno službo, mu je Slovenska karitas dolžna izplačati stroške prevoza na delo prvi dan v mesecu.²⁰ Stroške, ki presegajo predvidene stroške nastanitve, plača Slovenska karitas iz lastnih sredstev. Stroški se povrnejo le za vsak dan dejanskega opravljanja nadomestne civilne službe, dejanske nastanitve oziroma dejansko nastalih stroškov prevoza.

Po pogodbi je Slovenska karitas dolžna vsak prvi delovni dan v mesecu izplačati žepnino²¹ državljanu, ki opravlja civilno službo v višini določeni s Pravilnikom o denarnih prejemkih vojakov in kandidatov za podčastnike ter častnike vojnih enot (Ur.l. RS, št. 71/2000).

¹⁸ To potem služi za obračun, ki se izstavi na Ministrstvo za obrambo z zahtevkom po refundaciji.

¹⁹ Znesek o finančnem povračilu za nadomestilo prehrane in nastanitve, se revalorizira v odstotku, ki ga določi Ministrstvo za obrambo. Navedeni podatki veljajo za september 2003.

²⁰ Po pogodbi je Slovenska karitas dolžna zadnji dan civilnega služenja državljanu, ki je bil na opravljanju civilne službe, izplačati potne stroške za vrnitev v kraj stalnega prebivališča.

²¹ V mesecu avgustu 2003 znaša žepnina 5.700 sit na mesec.

Slovenska karitas dobi s strani Ministrstva za obrambo povrnjene stroške za čiščenje in pranje delovnih oblek za državljane, ki opravljajo civilno službo, vendar največ do zneska 180 sit dnevno²² (za vsak dan dejanskega opravljanja civilne službe) za posameznega državljana. Če državljani sami skrbijo za čiščenje in pranje delovnih oblek, jim je organizacija dolžna znesek izplačati konec vsakega meseca. Možnost pranja je v Slovenski karitas zagotovljena skoraj v vseh ustanovah, kjer imajo možnost nastanitve, vendar civilniki želijo oblačila čistiti in prati sami, zato jim stroške povrnejo.

Po pogodbi plačilo stroškov zagotavlja Ministrstvo za obrambo na podlagi izstavljenih računov, ki jih Slovenska karitas dostavi pristojni službi na ministrstvu. Račune za plačilo stroškov so dolžni izstaviti do vsakega 5. dne v mesecu za pretekli koledarski mesec za vsakega državljana. Ob izdaji računov Slovenska karitas priloži specifikacijo, v skladu z zahtevami Ministrstva za obrambo. Rok plačila stroškov je 30 dni od uradnega prejema računa.²³ Ko Slovenska karitas prejme sredstva, jih nakaže ustanovam, na podlagi prisotnosti posameznih civilnikov.

3.3.7. Pristojnosti Ministrstva za obrambo in Ministrstva za notranje zadeve v zvezi s civilnim služenjem

V skladu z določili Zakona o vojaški dolžnosti je pristojnosti v zvezi z določanjem služb in organizacij, v katerih se opravlja nadomestna civilna služba, v marcu 2003 prevzelo ministrstvo, pristojno za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Iz splošnih navodil o izvajanju civilne službe, ki jih je Urad za obrambne zadeve poslal marca 2003 vsem organizacijam, v katerih se izvaja nadomestno civilno službo, je navedeno s katerimi službami Ministrstva za obrambo le-te organizacije sodelujejo.

²² Znesek se revalorizira v odstotku, ki ga določi Ministrstvo za obrambo. Podatek velja za september 2003.

²³ V praksi sredstva iz Ministrstva za obrambo prihajajo s tromesečno zamudo. Dolžnost Slovenske karitas je, da državljanom na civilnem služenju mesečno povrne stroške.

V pristojnosti *Uprave RS za zaščito in reševanje* so pogodbe o izvajanju civilne službe. Inšpekcijski nadzor²⁴ nad opravljanjem civilne službe izvaja *Inšpektorat Republike Slovenije za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami*. Sektor za vojaške zadeve je zadolžen za: napotitev državljanov, obveščanje o nastopu služenja državljanov, prerazporeditev državljanov na služenje v drugo organizacijo, ocenjevanje delovne zmožnosti civilnikov ter povračilo stroškov civilnega služenja v skladu s pogodbo. *Vojaška zdravstvena služba* je pristojna za povračilo stroškov zdravstvenih storitev za državljane na služenju.²⁵ *Uprava za obrambo Ljubljana*, na območju, kjer ima Slovenska karitas sedež, je odgovorna za predčasno prekinitve služenja državljanov. *Izpostava za obrambo*, ki državljana vodi v vojaški evidenci obvešča Slovensko karitas o začetku in koncu služenja, prerazporeditvi in prekinitvi služenja državljana.

V okviru sodelovanja z *Ministrstvom za notranje zadeve* sodeluje Slovenska karitas s komisijo za ugovor vesti (pristojno območje, kjer ima sedež izpostava za obrambo, ki državljana vodi v vojaški evidenci), v zvezi s ponovnim preverjanjem izpolnjevanja pogojev za priznanje pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti državljan, ki hujše krši disciplino v organizaciji, v kateri opravlja civilno službo, na način, ki je v očitnem nasprotju z razlogi, zaradi katerih mu je priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti (Splošna navodila o izvajanju nadomestne civilne službe, 2003).

²⁴ Dne 22.5.2003 je imela Slovenska karitas v desetletnem izvajanju civilne službe prvi obisk inšpektorja, katerega naloga je bila ugotoviti, če Slovenska karitas zagotavlja izvrševanje civilne službe v skladu z Zakonom o vojaški dolžnosti, Uredbo o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, Odločbo ter Pogodbo. Prav tako je bila njegova naloga ugotoviti, ali državljani, ki opravljajo civilno službo, le-to opravljajo v skladu z Zakonom o vojaški dolžnosti ter predpisi in akti, ki veljajo za delavce Slovenske karitas. Inšpekcijski nadzor je bil opravljen z razgovorom s prisotnimi osebami ter z vpogledom v posamezne dokumente. Opravljena je bila seznanitev z delovnimi mesti, kjer državljani opravljajo nadomestno civilno službo in pogovor z njimi s poudarkom na ugotavljanju izpolnjevanja obveznosti Slovenske karitas. V času inšpekcijskega obiska sem bil navzoča tudi sama.

²⁵ Zdravstveno in socialno varstvo civilnikov zagotavlja Ministrstvo za obrambo. Slovenska karitas mora omogočiti državljanu, ki je na opravljanju civilne službe, ustrezno zdravniško pomoč. V primeru, da je le-ta huje zbolel, se težje poškodoval oziroma izgubil življenje pri opravljanju rednih dejavnosti programa, je Slovenska karitas dolžna ugotoviti okoliščine, pod katerimi je prišlo do nezgode oziroma bolezni ter ukrepati v skladu s predpisi.

3.3.8. Usposobljenost po končanem služenju

Slovenska karitas vpokliče zadnji dan nadomestne civilne službe vse državljane določene generacije na zaključno srečanje, kjer imajo skupno evalvacijo. To je priložnost za izmenjavo mnenj in izkušenj, ki so jih državljani imeli na civilnem služenju. Civilniki dobijo nadaljnja navodila v zvezi z njihovim koncem služenja.²⁶ V skladu s prvim odstavkom 47. člena Zakona o vojaški dolžnosti (Ur. l. RS, št. 108/02) se morajo državljani v petnajstih dneh po izteku civilne službe zglasiti v izpostavi za obrambo, ki jih vodi v vojaški evidenci, da jim v vojaško knjižico vpiše, da so opravili civilno službo in jih izbriše iz vojaške evidence ter razporedi v Civilno zaščito ali druge naloge v zaščiti in reševanju.

Slovenska karitas po končanem civilnem služenju državljanov pristojnim izpostavam za obrambo, ki so napotile državljane na opravljanje nadomestne civilne službe, pošlje potrdilo o zaključku nadomestne civilne službe, opisno oceno in stopnjo usposobljenosti za samostojno opravljanje del, ki so jih opravljali med civilnim služenjem. O zaključku civilnega služenja obvesti Ministrstvo za obrambo in Ministrstvo za notranje zadeve.

Državljanji so po opravljenem civilnem služenju v Slovenski karitas usposobljeni za naslednje naloge:

- pomoč ljudem v stiski (sprejem, prva pomoč, usmerjanje, razdeljevanje pomoči);
- pomoč starejšim, invalidnim in bolnim na domu;
- sodelovanje pri programih za otroke in mlade;
- sodelovanje v socialnih programih pomoči mladim odvisnikom od drog;
- pomoč pri oskrbi brezdomcev in beguncev;
- pomoč mladim materam v stiski;
- pripravo in izvedbo srečanj, letovanj in prireditev za starejše, mladino in otroke;
- vzdrževanje in urejanje objektov Karitas ter njihove okolice;
- zbiranje, urejanje in posredovanje humanitarne pomoči;
- vodenje evidenc in urejanje baz podatkov v zvezi s humanitarno dejavnostjo;

²⁶ Ker pa je, iz prakse izhajajoč, dostikrat zelo težko zbrati vse državljane hkrati na enem mestu, še posebej zadnje dni služenja, ko državljani dostikrat koristijo proste ure, se namesto skupnega sestanka, vse formalnosti opravijo preko pošte.

- organizacijo pomoči ob naravnih in drugih nesrečah.

3.4. RDEČI KRIŽ SLOVENIJE

3.4.1. Cilji, naloge in organiziranost Rdečega križa

Rdeči križ Slovenije je v 1. členu Zakona o Rdečem križu (Ur. l. RS, št.7/93) opredeljen kot neodvisna humanitarna organizacija nacionalnega pomena, ki na območju Republike Slovenije deluje v skladu z Ženevskimi konvencijami iz leta 1949 in dodatnima protokoloma k Ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev spopadov ter sklepi mednarodnih konferenc Rdečega križa. Rdeči križ Slovenije je enakopraven član Mednarodne federacije društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca in sestavlja skupaj z njo in Mednarodnim odborom Rdečega križa Mednarodno gibanje Rdečega križa in Rdečega polmeseca (<http://www2.arnes.si/~ljrksl/>). Naloga Rdečega križa je, da pomaga oblastem pri preprečevanju in lajšanju trpljenja ljudi, zaščiti življenja in zdravja ljudi ter zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic, posebno med oboroženimi spopadi in drugimi izrednimi stanji ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom. Rdeči križ Slovenije je organiziran kot enotno društvo, ki deluje v 12-ih regijah, 56-ih območnih združenjih in okrog 1000 krajevnih organizacijah Rdečega križa v Sloveniji.

3.4.2. Področja dela v Rdečem križu in programi

Rdeči križ Slovenije razvija dejavnost, uresničuje programe in opravlja naloge, ki mu jih je država zaupala kot javno pooblastilo. Osnovni programi nacionalnega društva²⁷ so: informativno-propagandna dejavnost (stiki z javnostmi), mednarodno sodelovanje, krvodajalstvo, prva pomoč in vzgojno-zdravstvena dejavnost, služba poizvedovanja, socialna dejavnost, logistika, pridobivanje sredstev, založništvo ter širjenje znanj.

Ena izmed prioriternih nalog Rdečega križa Slovenije je izvajanje *krvodajalskih akcij*, ki jih organizira že od leta 1953 dalje, torej že 50 let. Z Zakonom o Rdečem križu Slovenije (Ur. l. RS, št.7/93) mu je država podelila javno pooblastilo za izvajanje tovrstne dejavnosti.

²⁷ Pomembna razlika med Rdečim križem in Slovensko karitas je v tem, da je Rdeči križ društvo, medtem ko Slovenska karitas tega statusa nima.

Rdeči križ ima javno pooblastilo tudi za usposabljanje ekip *prve pomoči*. Program prve pomoči je namenjen usposabljanju pripadnikov enot za potrebe civilne zaščite, bolničarjev, gasilcev, reševalcev, ekip Rdečega križa in pripadnikov Slovenske vojske.

Rdeči križ opravlja *poizvedovalno dejavnost* na podlagi določil iz ženevskih konvencij, Zakona o Rdečem križu in Statuta Rdečega križa Slovenije. V vojni in drugih izrednih razmerah Služba za poizvedovanje poizveduje za izginulimi oziroma pogrešanimi osebami prenaša družinska sporočila in navezuje stike med svojci, ločenimi zaradi vojnih dogodkov, sodeluje pri združevanju družin, evakuacijah, vodi registre beguncev, razseljenih oseb in evakuirancev. Vse navedene dejavnosti so namenjene vojnim ujetnikom, pogrešanim, ranjenim, bolnim, beguncem, ponesrečenim, posebna pozornost pa je posvečena otrokom in onemoglim (<http://www2.arnes.si/~ljrksl/>).

Rdeči križ skuša *lajšati stisko* brezposelnih, brezdomcev, starostnikov, bolnih, osamljenih in sploh vseh posameznikov in družin v stiski. Pomoč posredujejo v obliki hrane, higienskih artiklov, oblačil in obutve, pohištva ter izjemoma z enkratno finančno podporo.

Širjenje znanj je sklop aktivnosti, ki je predvsem namenjen mladim, mentorjem v šolah, novim prostovoljcem, pripadnikom oboroženih sil, zdravstvenim delavcem in drugim. Gre za osveščanje, poznavanje in promocijo mednarodnega humanitarnega prava, načel, na katerih temelji Gibanje rdečega križa ter njegove vloge in pomena ter področij delovanja Rdečega križa Slovenije.

3.5. NADOMESTNO CIVILNO SLUŽENJE V RDEČEM KRIŽU

Rdeči križ je pričel z izvajanjem civilne službe konec leta 1997. Do junija 2003 je civilno služenje opravilo 470 državljanov (gl. prilogo C), kar je za polovico manj kot v istem obdobju v Slovenski karitas. Ker za Rdeči križ veljajo enaka pravila kot za Slovensko karitas in ostale humanitarne organizacije, ki imajo sklenjeno pogodbo o izvajanju nadomestne civilne službe z Ministrstvom za obrambo, sem v tem poglavju izpostavila samo določene specifikke, ki so

značilne za Rdeči križ. V nadaljevanju bom predstavila²⁸ potek civilnega služenja od dne, ko se morajo državljani zglasiti v organizaciji do njihovega zaključka ter vmesno fazo, kjer me je zanimalo na katerih lokacijah služijo, katere naloge opravljajo, kako poteka njihovo spremljanje ter za katere naloge so po končanem služenju usposobljeni.

Prvi dan nadomestne civilne službe se državljani zglasijo na sedežu Rdečega križa Slovenije, kjer imajo uvodni seminar. Po sprejemu in uvodnem nagovoru državljani izpolnijo obrazec, iz katerega odgovorni za nadomestno civilno službo nekoliko več izvedo o posamezniku. Nato državljanom predstavijo Gibanje Rdečega križa, Mednarodno humanitarno pravo in Rdeči križ Slovenije. Sledi predstavitev pravil civilnega služenja, ki temeljijo na predpisani zakonodaji. Seminar zaključijo z individualnim pogovorom s posameznim državljanom in ga razporedijo na delovno mesto, ki je najbližje njegovemu stalnemu bivališču oziroma na tisto območno enoto Rdečega križa, ki izkazuje največje potrebe.²⁹ Naslednji dan se državljan zglasi na konkretnem Rdečem križu,³⁰ kjer ga sprejme odgovorna oseba in seznanj z delovnimi zadolžitvami. Na tej lokaciji ostane ves čas civilnega služenja.³¹

Specifika Rdečega križa v zvezi s civilnim služenjem je povezana s poslanstvom organizacije. Civilniki v času služenja spoznajo, kaj pravzaprav dela Rdeči križ, saj je splošno vedenje o organizaciji dostikrat povezano z »zbiranjem starih cunj« in s krvodajalstvom, ostalo področje pa je dokaj nepoznano. Program služenja je odvisen od lokacije, kjer državljani služijo (sedež Rdečega Križa Slovenije,³² območna združenja Rdečega križa,³³ Mladinsko zdravilišče in letovišče Debeli rtič). V letu 2003 se izvaja nadomestna civilna služba samo še na Debelem rtiču, saj jim tam lahko zagotovijo nastanitev in prehrano. Na sedežu Rdečega križa Slovenije državljani na nadomestnem civilnem služenju sodelujejo kot strokovni sodelavci za

²⁸ Informacije v zvezi s civilnim služenjem povzeman na podlagi intervjuja z g. Borisom Plavšičem (6.6.2003), strokovnim sodelavcem na sedežu Rdečega križa Slovenije.

²⁹ Pri določitvi delovnega mesta je bilo prvo merilo potreba delovnega procesa in drugo merilo znanje in sposobnosti posameznika. V večini primerov se je upoštevalo obe merili (ibidem).

³⁰ Sedež Rdečega križa Slovenije ali eno izmed 56 območnih združenj Rdečega križa ali Mladinsko zdravilišče in letovišče Debeli rtič.

³¹ Nekaj državljanov so zaradi potreb prerazporedili na bližnji Rdeči križ ali na Debeli rtič.

³² Sedež Rdečega križa Slovenije je krovna organizacija, ki koordinira delo območnih združenj Rdečega križa in pripravlja strokovne podlage za delo ter izvaja akcije na nacionalnem nivoju.

³³ Območno združenje Rdečega križa deluje na lokalnem nivoju in izvaja konkretne programe za ljudi in v korist ljudi.

posamezna področja (npr. za krvodajalstvo, prvo pomoč in zdravstvo, socialo, založbo, stike z javnostmi, pridobivanje sredstev, mednarodno dejavnost in drugo). Opravljajo tudi računovodska, administrativna, skladiščna in vzdrževalna dela. Delo v območnih združenjih Rdečega križa je pogojeno z njegovo velikostjo in številom zaposlenih. Na manjših je navadno redno zaposlena samo ena oseba, ki je zadolžena za vse, pomagajo ji prostovoljci in civilniki. Na večjih območnih združenjih Rdečega križa pa je delo organizirano v skladu s številom zaposlenih. Izvajanje nadomestne civilne službe na Debelem rtiču je povezano z izvajanjem zdraviliško – letoviške dejavnosti za otroke. Državljeni v času služenja v skladu s svojimi sposobnostmi delajo na enem delovnem mestu, navadno pa zaradi potreb tudi na več delovnih mestih, kjer opravljajo različna dela, ki so povezana z izvajanjem posameznih programov. Naloge, ki jih državljani opravljajo so največkrat: administrativna dela, vzdrževalna dela, kurirska dela, pomoč pri izvajanju programov (krvodajalstvo, prva pomoč in zdravstveno varstvo, socialna dejavnost, založba, pridobivanje sredstev, mednarodna dejavnost) in v skladu s sposobnostmi tudi strokovna dela (pomoč pri različnih izobraževanjih, pomoč pri posameznih projektih, pomoč pri izpopolnjevanju informacijskega sistema).

Državljana na nadomestnem civilnem služenju spremlja odgovorna oseba na lokaciji,³⁴ kjer opravlja služenje. Na sedežu Rdečega križa Slovenije je to strokovni sodelavec, ki ga je pooblastil generalni sekretar, na območnem združenju Rdečega križa sekretar, na Debelem rtiču odgovornost prevzema vodja Debelega rtiča. V primeru kršitev pravil civilnega služenja na posameznih območnih združenjih Rdečega križa ali na Debelem rtiču, odgovorni obvestijo sedež Rdečega križa Slovenije, ki nato ukrepa dalje. Državljeni na civilnem služenju pošiljajo mesečna poročila o opravljenem številu delovnih dni na sedež organizacije, ki nato izda račun za povračilo stroškov na Ministrstvo za obrambo. Ta sredstva Ministrstvo za obrambo nakaže Rdečemu križu Slovenije, le-ta pa jih posreduje na območna združenja Rdečega križa ali na Debeli rtič.

Po končanem služenju so državljani usposobljeni za tiste naloge, ki so jih na lokaciji, kjer so opravljali služenje spoznali. To so dela povezana s krvodajalstvom, prvo pomočjo in

³⁴ V Slovenski karitas uporabljajo namesto izraza »odgovorna oseba na lokaciji« izraz »mentor«.

zdravstvenim varstvom, socialno dejavnostjo, založbo, pridobivanjem sredstev, mednarodno dejavnostjo in drugo.

Strokovni sodelavec na sedežu Rdečega križa Slovenije³⁵ sodelovanje z Ministrstvom za obrambo, izpostavami za obrambo in z Ministrstvom za notranje zadeve opisuje, kot zelo birokratsko, ki temelji na administrativni ravni. Zelo pomembno je njegovo spoznanje, da pristojni ministrstvi nista med seboj najbolje sodelovali in nista uspeli uvesti sistem učinkovitih sankcij za kršitelje. V primerih kršitev pravil civilnega služenja sistem ni deloval, saj se kršiteljev navadno ni kaznovalo. Inšpekcijski nadzor je bil opravljen enkrat, in sicer 27.9.2000, s strani Ministrstva za notranje zadeve. Pri napotitvah državljanov se ni upoštevalo potreb in želja Rdečega križa, pogrešali pa so tudi redno nakazovanje sredstev, saj je Ministrstvo z izplačili zamujalo tudi več kot tri mesece.

Rdeči križ Slovenije državljane, ki opravljajo civilno službo v njihovi organizaciji, ocenjuje kot izredno pomembno pomoč pri delu, ki jo imajo sedaj samo še na Debelem rtiču. Nadalje pravijo, da so zadnje generacije državljanov, ki so opravljali služenje v tej organizaciji, služenje jemale manj resno in da so imele veliko informacij o civilnem služenju, kar so izkoriščali sebi v prid. V Rdečem križu so mnenja, da je škoda, da se civilno služenje ukinja, saj s tem izgubljajo dragoceno delovno pomoč, ukinjajo se tudi javna dela, zato bodo zaradi obsega dela primorani ali dodatno zaposlovati ali pa ožiti obseg dela. In nenazadnje, glas o tem, kaj dela Rdeči križ Slovenije širijo tudi državljani, ki so na civilnem služenju v tej organizaciji.

4. REZULTATI IN ANALIZA RAZISKAVE

Empirično raziskavo o nadomestnem civilnem služenju v Slovenski karitas in v Rdečem križu sem izvedla v omenjenih organizacijah v obdobju od septembra 2002 do junija 2003. Cilj raziskave je ugotoviti, kdo so tisti posamezniki, ki opravljajo nadomestno civilno službo v humanitarnih organizacijah, kakšna so njihova pričakovanja v zvezi s služenjem in v kolikšni meri so izpolnjena. S študijo primerov sem primerjala državljane na opravljanju civilne službe

³⁵ Intervju z g. Borisom Plavšičem (6.6.2003).

v organizacijah Slovenska karitas in Rdeči križ. Raziskavo sem izvedla v obliki anonimnega vprašalnika (gl. prilogo D in E), na katerega so odgovarjali 101 državljan na civilnem služenju v Slovenski karitas in v Rdečem križu. Anketirani so odgovarjali na večino vprašanj tako, da so obkrožili ustrezen odgovor, nekaj vprašanj je bilo odprtega tipa, kjer so napisali svoje mnenje, pri ostalih vprašanjih pa so s številko ocenili njihovo (ne)strinjanje s trditvijo. Odziv na izpolnjevanje vprašalnikov je bil zelo dober, na zastavljena vprašanja pa sem dobila uporabne odgovore in ustrezne podatke za nadaljnjo analizo.

Raziskovanje je potekalo v treh obdobjih, in sicer z namenom ugotoviti ali se posameznikovo doživljanje civilnega služenja spreminja skozi obdobje. Raziskovanje v Slovenski karitas sem tako razdelila na obdobje »pred«, »med« in »po« opravljanju civilne službe. Ker ugotavljam, da se mnenja državljanov v obdobju »med« in »po« opravljanju civilne službe, niso razlikovala, sem zato ta obdobja združila v eno raziskavo, ki jo označujem s SK 2, za razliko od prve raziskave »pred« služenjem, ki jo označujem s kratico SK.

Raziskavo SK sem izvajala oktobra 2002, decembra 2002 in marca 2003 na skupnih tedenskih usposabljanjih v obliki vprašalnika (gl. prilogo D). Državljanji so na anketo odgovarjali prvi dan služenja, ko še niso pridobili nobenih informacij o služenju in organizaciji, v katero so bili napoteni. Anketiranih je vseh 43 civilnikov iz treh generacij, ki so ta čas pričeli s služenjem. Cilj prve raziskave je ugotoviti, s kakšnimi pričakovanji državljanji pridejo v organizacijo na opravljanje civilne službe ter še posebej ugotoviti profil državljanov, ki služijo v zadnjih generacijah Slovenske karitas.

S pomočjo druge raziskave SK 2 (anketiranih je 53 državljanov) sem ugotavljala, v kolikšni meri so se državljanom na služenju izpolnila njihova pričakovanja, kako so zadovoljni z delom, ali se je spremenilo njihovo mnenje o civilnem služenju, kakšna znanja so pridobili, kaj jim je bilo všeč in kaj jih je motilo. Anketa (gl. prilogo E) je bila izvedena v letu 2003 (od marca do junija), in sicer na dveh generacijah, ki sta zaključili s služenjem in na dveh, ki sta zaključevali s služenjem, tako, da so civilniki že imeli ustvarjeno določeno mnenje o njihovi dosedanji izkušnji na civilnem služenju.

S tretjo raziskavo, ki je bila časovno izvedena najprej (september in oktober 2002), sem želela ugotoviti, ali lahko profil državljanov, ki opravljajo civilno službo v Slovenski karitas in v Rdečem križu, med seboj primerjamo in služi kot neke vrste kontrolni mehanizem nad verodostojnostjo izvedenih raziskav v Slovenski karitas. V raziskavi RK, ki je potekala v obliki vprašalnika, ki je bil poslan mentorjem po pošti in nato posredovan civilnikom, je sodelovalo 44 respondentov, ki so bili ta čas na službenju v Rdečem križu.

4.1. Osnovni podatki respondentov ankete, ki so na opravljanju civilne službe v slovenski karitas in v rdečem križu

S prvim sklopom analize sem pridobila osnovne podatke o tem, kdo so tisti državljani, ki opravljajo nadomestno civilno službo v dveh največjih humanitarnih organizacijah, v Slovenski karitas in v Rdečem križu, koliko so stari, katero šolo so zaključili, ali se še izobražujejo, kje stanujejo, ali so verni, ter kakšen status imajo pred začetkom civilnega služenja. Zanimalo me je, ali se civilniki ene organizacije bistveno razlikujejo od civilnikov druge organizacije ter kje so morebitna odstopanja.

Tabela 1: Starost respondentov v Slovenski karitas in v Rdečem križu

	SK (%)	RK (%)
Do 24 let	18,6	18,2
25 let	9,3	20,5
26 let	25,6	22,7
27 let	37,2	34,1
Nad 28 let	9,3	4,5

Starost državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno službo v Slovenski karitas, je v povprečju 25,7 let in je skoraj enaka kot v Rdečem križu, 25,5 let. V Slovenski karitas je kar 37 % državljanov, ki pričnejo služenjem, starih 27 let, podoben odstotek je v Rdečem križu (34,1 %). Odstotek tistih, ki so mlajši od 24 let, je v obeh organizacijah okoli 18 %. Vzrok za relativno visoko starostno mejo državljanov na civilnem služenju gre iskati v dejstvu, da se veliko mladih izobražuje in z vojaško obveznostjo odlašajo dokler se le da.

Tabela 2: Najvišja dokončana šola

	SK (%)	RK (%)
Manj kot V.	7,0	4,6
V.	55,8	50,0
VI in VII.	30,2	45,4
Več kot VII.	7,0	0

Iz tabele 2 je razvidno, da je najvišja dokončana šola državljanov na civilnem služenju v Slovenski karitas srednja šola (56 %), nato sledi fakulteta, ki jo ima končanih 30,2 %. V Rdečem križu ima 50 % civilnikov končano srednjo šolo ter 45,4 % fakulteto. Delež tistih, ki imajo manj kot V. stopnjo, je relativno majhen v obeh organizacijah.

Tabela 3: Izobraževanje

»Ali se še izobražujete?«		
	SK (%)	RK (%)
Da	58,1	52,3
Ne	37,2	47,7
Drugo	4,7	0

Zanimivo je, da se več kot polovica vprašanih (SK 58 %, RK 52,3 %) še vedno izobražuje, predvsem v tehničnih smereh, kot so: strojništvo, računalništvo, elektrotehnika, gradbeništvo in gozdarstvo. V nasprotju z deležem respondentov s tehnično smerjo, je delež respondentov z družboslovno smerjo izredno majhen. Civilnikom s tehnično izobrazbo, se civilno služenje v Slovenski karitas in v Rdečem križu zdi zelo zanimivo, saj se pri dosedanjem šolanju ali službovanju niso srečevali s humanitarnimi dejavnostmi. To potrjuje tudi mnenje civilnika v Slovenski karitas, ki pravi »da se bodo tako vsaj enkrat v življenju srečali s socialnim delom in ljudmi ter ne samo s stroji in računalniki, s katerimi bodo imeli opravka vse življenje«. Državljeni si torej želijo drugačno delo kot ga imajo, in pričakujejo, da bodo le-to lahko dobili na opravljanju nadomestne civilne službe. Med respondenti, ki služijo v Slovenski karitas so torej civilniki z različnimi znanji in sposobnostmi ter z različnimi interesi.

Tabela 4: Položaj pred začetkom služenja

»Vaš položaj pred začetkom civilnega služenja?«		
	SK (%)	RK (%)
Dijak, študent	27,9	34,1
Zaposlen	51,2	34,1
Nezaposlen, iskalec zaposlitve	11,6	27,3
Drugo	9,3	4,5

Pred začetkom civilnega služenja je imelo kar 51,2 % respondentov iz Slovenske karitas sklenjena delovna razmerja, 11,6 % je bilo nezaposlenih ali so iskali zaposlitev, 27,9 % pa je imelo status študenta. V Rdečem križu je odstotek tistih civilnikov, ki so pred začetkom služenja imeli sklenjeno delovno razmerje 34,1 % (kar je manj kot v Slovenski karitas), 27,3 % civilnikov je bilo nezaposlenih ali so iskali zaposlitev (več kot v Slovenski karitas), status dijaka ali študenta je imelo 34,1 % državljanov. Delež respondentov, ki so pred civilnim služenjem imeli sklenjena delovna razmerja po eni strani preseneča, po drugi strani pa ne, če upoštevamo, starost civilnikov.

Tabela 5: Kraj bivanja

	SK (%)	RK (%)
Mesto	53,5	47,7
Primestje	16,3	13,7
Podeželje	30,2	38,6

Državljeni, ki svojo obveznost opravljajo v Slovenski karitas in v Rdečem križu zastopajo enakomerno celotno državo in prihajajo iz vseh delov Slovenije. 53,5 % respondentov, ki so na služenju v Slovenski karitas prihaja iz mestnega okolja, 16,3 % iz primestnega okolja in 30,2 % iz podeželja. V Rdečem križu je delež civilnikov, ki prihajajo iz mesta (47,7 %) nekoliko manjši kot v Slovenski karitas in nekoliko večji (38,6 %) pri deležu tistih, ki prihajajo iz podeželja.

Tabela 6: Veren

	SK (%)	RK (%)
Da	65,1	38,6
Ne	30,2	54,5
Drugo	4,7	6,9

Ker je Slovenska karitas cerkvena organizacija, je zanimivo pogledati, ali so državljani na služenju, verni ali ne, ter kako je z vernostjo civilnikov v Rdečem križu. Ugotovitve kažejo, da je med respondenti raziskave v Slovenski karitas 65,1 % vernih, od tega se za rimskokatoliško vero opredeljuje 82,1 %. Delež vernih respondentov v Rdečem križu je za polovico manjši kot v Slovenski karitas, vendar še vedno dokaj visok 38,6 %, med njimi se za rimokatolike opredeljuje enak odstotek kot v Slovenski karitas. Zaposleni v Slovenski karitas poudarjajo, da verska opredelitev ni in ne sme biti pogoj za služenje v Slovenski karitas, zato civilnikov (kot tudi drugih državljanov, npr. prejemnikov pomoči) po njej nikoli ne sprašujejo.

4.2. Seznanjenost respondentov s civilnim služenjem

Naslednji sklop analize je vezan na vprašanje o seznanjenosti državljanov o civilnem služenju, še preden so prišli v organizacijo na opravljanje svoje dolžnosti ter ugotavljanju najpogostejših virov pridobivanja informacij v zvezi s civilnim služenjem.

Tabela 7: Seznanjenost respondentov s civilno službo pred začetkom služenja

»Kako dobro ste bili seznanjeni s civilnim služenjem pred začetkom služenja?«		
	SK (%)	RK (%)
Zelo slabo	2,3	4,5
Slabo	16,3	9,2
Še kar dobro	46,5	25,0
Dobro	32,6	38,6
Zelo dobro	2,3	22,7

Na vprašanje, kako dobro so respondenti seznanjeni s civilnim služenjem še pred začetkom služenja, se odgovori vprašanih po organizacijah, kar precej razlikujejo. Medtem ko je v Slovenski karitas 46,5 % civilnikov še kar dobro seznanjenih, 32,6 % dobro seznanjenih in 2,3 % slabo seznanjenih pred začetkom civilnega služenja, v Rdečem križu 25 % civilnikov navaja, da so še kar dobro seznanjeni, 38,6 % civilnikov je dobro seznanjenih in 22,7 % civilnikov je zelo dobro seznanjenih s civilnim služenjem. Do takšnih odstopanj med organizacijama glede seznanjenosti, je prišlo zaradi dejstva, da so državljani v Slovenski karitas na to vprašanje odgovarjali prvi dan služenja, še preden so dobili kakršne koli informacije o civilnem služenju, anketa v Rdečem križu pa je izvedena v času, ko so

državljeni že bili na služenju in so bili v civilno službo že dobro vpeljani in zaradi tega z njo tudi bolje seznanjeni.

Tabela 8: Posredovanje informacij

»Kdo vam je posredoval informacije o civilnem služenju?« (možnih več odgovorov)		
	SK (%)	RK (%)
Prijatelji, ki so že odslužili vojaški rok	79,1	81,8
Starši	4,7	6,8
Mediji	37,2	29,5
Naborna komisija	2,3	6,8
Referent na izpostavi za obrambo	23,3	22,7
Drugo	7,0	11,4

Največ informacij o civilnem služenju so respondentom posredovali prijatelji (SK 79,1 % in RK 81,8 %), ki so že odslužili vojaški rok ali opravili nadomestno civilno službo. Veliko informacij so dobili preko medijev (SK 37,2 % in RK 29,5 %), zadnje čase še posebej preko interneta.³⁶ Pomemben vir informacij posredujejo civilnikom referenti na izpostavah za obrambo (SK 23,3 % in RK 22,7 %).

4.3. Kdaj in zakaj so se respondenti odločili za civilno služenje

Tabela 9: Odločitev za civilno služenje

»Kdaj ste se odločili za civilno služenje?«		
	SK (%)	RK (%)
Na naboru	9,2	2,3
Pred vpoklicem	69,8	81,8
Ob vpoklicu	14	2,3
Na služenju vojaškega roka	0	0
Drugo	7,0	13,6

69,8 % vprašanih v Slovenski karitas in 81,8 % v Rdečem križu se je za civilno služenje odločilo pred vpoklicem, 14 % respondentov v Slovenski karitas in še manjši odstotek (2,3 % v Rdečem križu je odločitev sprejelo ob vpoklicu. Relativno majhen odstotek vprašanih (9,2 % SK in 2,3 % RK) pa je odločitev sprejelo že na naboru.

³⁶ Slovenska karitas ima na svoji spletni strani (http://www.karitas.si/civilno_sluzenje.htm) posebno rubriko o civilnem služenju, kjer državljani lahko pridobijo potrebne informacije o služenju v tej organizaciji.

Tabela 10: Formalni razlogi

»Kakšen razlog za ugovor vesti ste navedli v prošnji za civilno služenje?« (možnih več odgovorov)		
	SK (%)	RK (%)
Humanitarni	83,7	86,4
Religiozni	34,9	18,2
Filozofski	53,5	63,6
Drugi	0	4,5

V prošnji za ugovor vesti je več kot 80 % respondentov navajalo humanitarne razloge, ki so jih podkrepili s filozofskimi (SK 53,5 % in RK 63,6 %) in religioznimi vzroki (SK 34,9 % in RK 18,2 %). Prošnje državljanov so v glavnem dobro napisane in za komisijo očitno prepričljive. Strinjam se z gospodom Marjanom Kavčnikom³⁷, ki pravi »da je težko dokazati, kdaj gre dejansko za ugovor vesti, saj so prošnje dobro napisane, papir pa lahko prenese vse«.

Za formalnimi razlogi se dostikrat skrivajo dejanski razlogi. Zato me je zanimalo, kateri so tisti najpogostejši razlogi, ki pripomorejo k odločitvi za civilno služenje.

Tabela 11: Dejanski razlogi

»Kakšni so vaši osebni in dejanski razlogi, ki so pripomogli k odločitvi za civilno služenje?« (možnih več odgovorov)		
	SK (%)	RK (%)
Več prostega časa za opravljanje šolskih obveznosti	37,2	38,6
Bližina doma	60,5	52,3
Družinski problemi	7,0	6,8
Negativne izkušnje prijateljev na rednem služenju vojaškega roka	20,9	29,5
Slab ugled Slovenske vojske	20,9	20,5
Nesprejemanje hierarhije	30,2	20,5
Strah pred fizičnim naporom v vojašnici	9,3	0
Izognitev rednemu služenju vojaškega roka v vojašnicah	32,6	25,0
Drugo	32,6	29,5

Večina respondentov kot pomemben razlog, ki je pripomogel k odločitvi za civilno služenje³⁸, navaja bližino doma (SK 60,5 % in RK 52,3 %). Drugi razlog, ki ga navajajo, je domneva o tem, da imajo med civilno službo lahko več prostega časa za opravljanje šolskih obveznosti (SK 37,2 % in RK 38,6 %). Nadalje navajajo naslednje vzroke: priznavajo izognitev rednemu

³⁷ Intervju z g. Marjanom Kavčnikom (24.11.2000), takrat vodja oddelka za naborne zadeve na Izpostavi za obrambo.

³⁸ Prim. Škrjanc, 2001: 8-9.

služenju vojaškega roka v vojašnicah (SK 32,6 % in RK 25 %), nesprejemanje hierarhije (SK 30,2 % in RK 20,5 %), negativne izkušnje prijateljev na rednem služenju vojaškega roka (SK 20,9 % in RK 29,5 %) ter slab ugled Slovenske vojske (SK 20,9 % in RK 20,5 %).³⁹ Pod druge razloge so navajali predvsem humanitarne in filozofske vzroke. Menijo, da če že morajo odslužiti vojaški rok, potem ga raje odslužijo na humanitaren način kot z orožjem, saj so proti vojskovanju in reševanju problemov s pomočjo sile. Redno služenje vojaškega roka se jim zdi nesmiselno, saj pravijo, da jim razmere v vojašnicah ne ustrezajo. Ni jim všeč zgodnje vstajanje, fizični napor, avtoriteta, »dretje«, izživljanje. Pravijo, da so v primerjavi z naborniki, ki služijo v vojašnicah veliko starejši in bolj izobraženi ter da se zato ne bi mogli vklopiti v tamkajšnje razmere. Trdijo, da je civilno služenje boljši način služenja državi s konkretnimi in praktičnimi rezultati ter da je bolj koristno za njih same. Tisti civilniki, ki že imajo svoje družine, so se odločili za civilno služenje z željo po ohranitvi stikov z domačimi. Veliko civilnikov je navedlo za enega izmed vzrokov, željo po ohranitvi stika z delovnim mestom. Ne pozabimo, da je vsak drugi respondent v Slovenski karitas pred opravljanjem nadomestne civilne službe že imel sklenjeno delovno razmerje, zato je strah pred izgubo službe povsem razumljiv in opravičljiv.⁴⁰

4.4. Okolje in civilniki

Zanimivo je pogledati, kako je okolje (družina, prijatelji, znanci) sprejelo odločitev, da bo njihov sin, brat, nečak, vnuk, fant, prijatelj ali znanec opravljal vojaški rok na alternativni način. Na podlagi analize vprašanih ocenjujem, da je v 70 % okolje odločitev o civilnem služenju sprejelo dobro, razumevajoče, z odobravanjem in spoštovanjem, brez kakršnih koli pripomb, kot nekaj pozitivnega, kot pravilno, pametno in pohvalno odločitev. Respondenti menijo, da je okolje z njihovo odločitvijo zadovoljno in jih pri tem vzpodbuja in podpira, kar še posebej velja za družine. Po drugi strani na podlagi raziskave ocenjujem, da je 30 % vprašanih navajalo, da je okolje odločitev negativno sprejelo. Tisti, ki se z njihovo odločitvijo

³⁹ Med dejanskimi razlogi so bili na anketnem vprašanju namenoma izpuščeni humanitarni, religiozni in filozofski razlogi, saj me je zanimalo, če se bodo pri navajanju dejanskih razlogov sploh spomnili na to, za kar so uveljavljali ugovor vesti. V ta namen je bil na razpolago dodaten prostor, kjer so nekateri vendarle navajali tudi formalne razloge, zaradi katerih jim je bil ugovor vesti priznan.

⁴⁰ Opravljanje kakršnih koli profitnih dejavnosti v času služenja vojaškega roka ali njegovih alternativnih oblik je po zakonu prepovedano in kaznivo.

ne strinjajo (v glavnem so to znanci in kolegi, ki so odslužili vojaški rok na klasičen način), jih imajo za manj vredne, strahopetne, jim očitajo, da se izogibajo rednemu vojaškemu roku ter se jim posmehujejo. Respondenti pravijo, da je najpogostejši očitek, ki ga poslušajo naslednji: »Pravi moški mora služiti vojaški rok v vojašnici, kjer se nauči reda in discipline.«

Tabela 12: Prijatelji respondentov in njihovo služenje vojaškega roka

»Kako večina vaših prijateljev služi vojaški rok?«		
	SK (%)	RK (%)
Klasično (v vojašnicah)	32,6	29,5
Civilno	32,6	29,5
Ne služijo, ker niso zdravstveno sposobni	11,6	9,2
Ne morem se opredeliti	23,2	31,8

Prijatelji respondentov služijo vojaški rok tako na klasičen način v vojašnicah, kot alternativno, to je civilno. Respondenti v Slovenski karitas ocenjujejo, da je odstotek njihovih prijateljev, ki služijo na klasičen način enak tistim, ki služijo civilno, to je 32,6 %. Zanimivo je, da so tudi respondenti v Rdečem križu ocenili, da je odstotek prijateljev, ki služijo vojaški rok klasično enak tistim, ki služijo civilno (29,5 %). Nekateri civilniki tako v Slovenski karitas (23,2 %) kot v Rdečem križu (31,8 %) pa se ni niso mogli opredeliti, na kakšen način opravljajo vojaško dolžnost prijatelji. Nekaj vprašanih (SK 11,6 % in RK 9,2 %) je navedlo, da prijatelji ne služijo, ker niso zdravstveno sposobni in pod opombo navajali, da se na ta način samo izmikajo in izkoriščajo zdravstvene razloge.

4.5. Mnenje respondentov o vojski in o vojaškem roku

Mnenje o vojski, je bilo vprašanje, ki je bilo odprto in zato zelo široko zastavljeno, saj je bilo dopuščeno, da respondenti odgovorijo to, kar si pod pojmom vojska predstavljajo. Po odgovorih sledeč, vprašani niso vedeli, ali naj odgovarjajo na splošno o mnenju, ki ga imajo o vojski ali konkretno o Slovenski vojski, veliko pa jih je to vprašanje razumelo, kot sinonim za služenje vojaškega roka ali vojno.

Večina respondentov ima zelo negativno mnenje o vojski. Pravijo, da gre predvsem za razkazovanje moči in nasilje nad ljudmi. V glavnem očitajo, da je vojska neumnost in

prevelika oziroma nepotrebna porabnica družbenega denarja. Še posebej naj bi to veljalo za majhne države, kot je Slovenija. Civilniki menijo, da majhne države ne potrebujejo vojske, ter da je za Slovenijo, bolje (če že mora imeti vojsko), da si varnost zagotovi v okviru severnoatlantskih povezav. Pravijo, da je obstoj vojske redkokdaj opravičljiv in koristen. Menijo, da vojska, v kateri vojaki niso po svoji volji v njej, ne more biti učinkovita. Veliko jih pravi, da je vojska nujno zlo.

Vprašani, ki so mnenja, da je vojska koristna, navajajo, da je to lahko v primeru obrambe države, v primeru naravnih in drugih nesreč, predvsem pa v primeru mirovnih operacij. Pravijo, da če že mora obstajati vojska, naj bo drugače organizirana, predvsem naj bodo v njej tisti, ki jih to resnično veseli.

Respondenti, ki so to vprašanje razumeli, kot mnenje o vojaškem roku, so odgovarjali, da je služenje vojaškega roka izguba časa, ki bi se ga dalo bolje izkoristiti za osebno rast. Pravijo, da je težko imeti dobro mnenje o stvari, ki je v ukinjanju. Mnenja so, da je služenje vojaškega roka pranje možganov. Slabo mnenje imajo zaradi razmer v vojašnicah, še posebej zaradi nadrejenih in njihovega odnosa do podrejenih, ki se po mnenju vprašanih, dostikrat vedejo nekorektno in zaničljivo (kričanje, zmerjanje, preganjanje ...).

Nekateri respondenti so vprašanje razumeli kot mnenje o vojni in so odgovarjali, da je le-ta nujna, saj idealni človek ne obstaja. Zaradi tega po njihovem mnenju ni plemenitega reševanja problemov, kar posledično privede do agresije. Pravijo, da vojna ni dobra rešitev za reševanje sporov.

V nadaljnji analizi so še bolj podrobno predstavljeni določeni sklopi mnenj, ki jih imajo civilniki o vojski in o vojaškem roku.

Iz tabele 13, v kateri so podatki o strinjanju z določenimi trditvami glede vojaškega roka, civilnega služenja in Slovenske vojske, je razvidno, da so mnenja respondentov v obeh organizacijah dokaj podobna.

Tabela 13: Strinjanje s trditvami

»Ocenite, v kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami«						
		V celoti se strinjam (%)	Se strinjam (%)	Niti, niti (%)	Ne strinjam (%)	Sploh se ne strinjam (%)
Služenje vojaškega roka je izguba časa.	SK	58,1	23,3	14,0	4,6	0
	RK	45,5	29,5	15,9	9,1	0
Nadomestno civilno služenje vojaškega roka je izguba časa.	SK	16,3	4,6	37,2	23,3	18,6
	RK	22,7	18,2	18,2	29,5	11,4
Civilno služenje je fizično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka.	SK	23,3	23,3	34,9	16,3	2,2
	RK	27,2	45,5	20,5	6,8	0
Civilno služenje je psihično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka.	SK	11,6	25,6	28,0	30,2	4,6
	RK	20,5	18,2	22,7	31,8	6,8
Slovenska vojska je ugledna.	SK	4,6	14,0	39,5	25,6	16,3
	RK	2,3	11,4	38,6	22,7	25,0
Slovenija potrebuje lastno vojsko.	SK	9,4	30,2	30,2	4,6	25,6
	RK	18,2	15,9	22,7	22,7	20,5

23,3 % vprašanih v Slovenski karitas (29,5 % RK) se strinja s trditvijo, da je služenje vojaškega roka izguba časa. Kar več kot polovica vprašanih (58,1 % SK in RK 45,5 %) se s trditvijo strinja v celoti, medtem ko se jih majhen odstotek (v SK 4,6 % in RK 9,1 %) ne strinja. 14 % (15,9 % RK) vprašanih se niti strinja niti ne strinja, da je služenje vojaškega roka izguba časa. O tem, kakšno mnenje imajo respondenti o nadomestnem civilnem služenju oz. kako močno se strinjajo s trditvijo, da je nadomestno civilno služenje vojaškega roka izguba časa, se večina vprašanih (37,2 %) v Slovenski karitas ni niti strinjala niti ne strinjala, vendar se je vseeno večji odstotek vprašanih nadalje opredeljeval, da se ne strinjajo s trditvijo. V Rdečem križu je neopredeljenih nekoliko manj (18,2 %) kot v Slovenski karitas. Vzrok je najbrž v dejstvu, da so bili v času raziskave respondenti v Rdečem križu že dalj časa na služenju kot v Slovenski karitas in so tako na podlagi lastnih izkušenj že imeli oblikovano določeno mnenje o civilnem služenju. S trditvijo se ni strinjalo 29,5 % (RK) civilnikov, medtem ko se je 22,7 % civilnikov v celoti strinjalo, da je tudi civilno služenje vojaškega roka izguba časa.

Respondenti so se v dveh trditvah opredeljevali, ali je nadomestno civilno služenje v primerjavi s klasičnem služenjem v vojašnicah bolj naporno, ali ne. S prvo trditvijo, da je civilno služenje fizično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka, se večina v Slovenski karitas in v Rdečem križu ni niti strinjala niti ne strinjala, vendar pa je bil odstotek tistih, ki so se s trditvijo strinjali večji od tistih, ki se niso. V drugi trditvi, da je civilno služenje psihično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka, se večina vprašanih ni strinjala.

Naslednja trditev je bila vezana na ugled Slovenske vojske, kjer je bila postavljena trditev, da je Slovenska vojska ugledna. Tudi tokrat se večina vprašanih ni mogla opredeliti. Tisti, ki so se opredelili, se s trditvijo niso preveč strinjali. Zadnja trditev o tem, da Slovenija potrebuje lastno vojsko, je bila po odgovorih vprašanih zelo zanimiva. Opaziti je, da se respondenti iz Slovenske karitas bolj strinjajo s trditvijo, da Slovenska vojska potrebuje lastno vojsko, kot respondenti v Rdečem križu. Vendar je delež neopredeljenih v obeh organizacijah še vedno dokaj visok (39,5 % SK in 38,6 % RK).

Tabela 14: Naloge vojske

»Ocenite, koliko se strinjate z naslednjimi opredelitvami nalog vojske«						
		V celoti se strinjam (%)	Se strinjam (%)	Niti, niti (%)	Ne strinjam (%)	Sploh ne strinjam (%)
Varovanje države pred zunanjim napadalcem	SK	44,2	37,2	11,6	2,3	4,7
	RK	52,3	29,5	9,1	2,3	4,5
Pomoč doma, v primeru naravnih in drugih nesreč	SK	67,4	28,0	2,3	2,3	0
	RK	70,5	20,5	4,4	2,3	2,3
Pomoč tujini, v primeru naravnih in drugih nesreč	SK	23,3	37,2	23,2	11,6	4,7
	RK	29,5	45,5	15,9	2,3	6,8
Sodelovanje v mirovnih operacijah	SK	18,6	37,2	30,2	9,3	4,7
	RK	29,5	31,9	29,5	6,8	2,3
Nudenje humanitarne pomoči	SK	41,9	34,9	13,8	4,7	4,7
	RK	50,0	31,8	9,1	9,1	0
Ceremonialne naloge (državni obiski, častna straža)	SK	23,3	9,3	32,6	20,9	13,9
	RK	4,3	20,5	36,6	18,1	20,5
Vzgoja mladih v domovinskem duhu	SK	16,3	14,0	39,5	9,3	20,9
	RK	6,8	20,5	34,1	13,6	25,0

Iz tabele 14 je razvidno, da se 44 % respondentov v Slovenski karitas in 52,3 % v Rdečem križu v celoti strinja s trditvijo, da naj vojska varuje državo pred zunanjim napadalcem. Kar 67,4 % civilnikov v Slovenski karitas (70,5 % RK) se v celoti strinja, da naj vojska pomaga doma, v primeru naravnih in drugih nesreč, odstotek strinjanja s pomočjo vojske tujini, v primeru naravnih in drugih nesreč, je manjši, a še vedno se jih večina s trditvijo strinja. Prav tako se strinjajo, da naj vojska sodeluje v mirovnih operacijah in še posebej pri nujenju humanitarne pomoči. O poudarku vojske na ceremonialnih nalogah (državni obiski, častna straža) se večina civilnikov ni niti strinjala niti ne strinjala, prav tako ne glede vloge vojske pri vzgajanju mladih v domovinskem duhu. Opaziti je, da civilniki pripisujejo vojski predvsem naloge, ki niso tipično vojaške (prim. Jelušič, 1997: 203-205, Kotnik, 2002: 179-218, Haltiner, 2003: 361-384).

Tabela 15: Slovenska vojska

»Kakšno vojsko naj bi po vašem mnenju imeli v Sloveniji?«		
	SK (%)	RK (%)
Poklicno vojsko	74,7	72,8
Naborno vojsko	0	0
Kombinacija poklicne in naborne	9,3	13,6
Drugo	16,0	13,6

Več kot 70 % respondentov v obeh organizacijah meni, da naj bi imeli v Sloveniji poklicno vojsko. Zanimivo je, da niti en državljan ne želi imeti naborniške vojske, vendar je nekaj državljanov vseeno izbralo to možnost v kombinaciji s poklicno vojsko (9,3 % SK in 13,6 % RK). 16 % vprašanih v Slovenski karitas (13,6 % RK) navaja druge možnosti: bodisi se ne morejo odločiti ali pa so mnenja, da Slovenija ne potrebuje lastne vojske. Na podlagi podatkov lahko ugotovimo, da civilniki sicer ne nasprotujejo vojski in jo želijo imeti v svoji državi, vendar naj bo le-ta poklicna in brez njih.

Ker smo bili v času izvajanja ankete pred vprašanjem o pridružitvi Slovenije k članstvu NATO, je bilo aktualno vprašanje ali se državljanji na civilnem služenju zavzemajo za vstop v NATO ali ne.

Tabela 16: Vstop v NATO

»Ali vi osebno podpirate vstop Slovenije v NATO?«		
	SK (%)	RK (%)
Podpiram	37,2	27,0
Ne podpiram, niti ne nasprotujem	34,9	45,5
Ne podpiram	25,6	25,0
Drugo	2,3	2,5

Iz tabele 16 vidimo, da so odgovori vprašanih o vstopu Slovenije v NATO zelo porazdeljeni. 37,2 % respondentov (RK 27 %) vstop Slovenije v NATO podpira, nekoliko manj 25,6% vstop ne podpira. Opaziti je velik odstotek vprašanih, ki so neopredeljeni (SK 34,9 % in RK 45,5 %). Stopnja neopredeljenih ne preseneča, saj je bila tudi širša javnost v Sloveniji (v času izvajanja ankete) zelo neopredeljena. Po podatkih mesečne raziskave Politbarometer je bilo v marcu 2003, tik pred referendumom o vstopu Slovenije v NATO, kar 23 % državljanov neopredeljenih.⁴¹

Tabela 17: Sprememba mnenja

»Ali bi spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od služenja vojaškega roka na klasičen način? Klasično bi trajalo 7 mesecev, civilno pa ...«				
		Da	Ne	Drugo
9 mesecev	SK (%)	18,6	79,1	2,3
	RK (%)	31,8	65,9	2,3
14 mesecev	SK (%)	44,2	51,2	4,6
	RK (%)	50,0	50,0	0

Na vprašanje, ali bi respondenti spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od služenja vojaškega roka na klasičen način, če bi trajalo 7 mesecev, civilno pa 9 mesecev, večina respondentov ne bi spremenila svojega mnenja (79,1 % SK in 65,9 % RK). Če bi civilno služenje podaljšali za 14 mesecev, kar je 2-krat več od klasičnega služenja, pa bi se polovica vprašanih premislila in odločila za redno služenje. Zanimiva je primerjava respondentov v Slovenski karitas, ki pričenjajo s služenjem, z respondenti v Rdečem križu, ki so že nekaj časa na služenju, saj so slednji bolj prepričani

⁴¹ Gl. <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati/2003-03.pdf>.

(31,8 %), da bi spremenili mnenje in se odločili za klasično služenje.⁴²

Tabela 18: Kaj bi izbrali

»Kaj bi si izbrali v naslednjem primeru?«		
	SK (%)	RK (%)
4-mesečno klasično služenje	20,9	31,8
7-mesečno civilno služenje	76,7	63,6
Drugo	2,4	4,6

Če bi izbirali med štirimesečnim klasičnim služenjem in sedemmesečnim civilnim služenjem, bi se 76,7 % respondentov v Slovenski karitas odločilo za civilno služenje, čeprav v časovno daljšem obsegu in 20,9 % za klasičen način služenja. V Rdečem križu bi se 63,6 % respondentov odločilo za civilno služenje in 31,8 % za klasično služenje. Tudi tokrat je pri civilnikih, ki so že dalj časa na služenju zaznati premik k časovno krajši izvedbi služenja, pa čeprav izvedenemu na klasičen način.

Tabela 19: Dekleta in vojaški rok

»Ali bi se v primeru, da bi tudi dekleta služila vojaški rok, odločili za služenje vojaškega roka na klasičen način?«		
	SK (%)	RK (%)
Da	18,6	25
Ne	74,4	72,7
Drugo	7,0	2,3

Na nekoliko provokativno vprašanje, ali bi se v primeru, da bi tudi dekleta služila vojaški rok, potem le odločili za služenje vojaškega roka na klasičen način, je 18,6 % respondentov v Slovenski karitas pritrdilo, da bi v tem primeru spremenili svoje mnenje, odstotek takšnih v Rdečem križu je še večji, in sicer 25 % vprašanih bi spremenilo mnenje in se odločilo za služenje na klasičen način. 76,7 % respondentov v Slovenski karitas in nekoliko manj v Rdečem križu (63,6 %) bi vztrajalo pri svoji odločitvi za civilno služenje.

⁴² V letu 1999 se je število prošenj za ugovor vesti zelo povečalo, zato so se s strani Ministrstva za obrambo in posameznih političnih strank zavzemali, da bi civilno služenje podaljšali (prim. Štamcar in Cerar, Doupona, Tomc, 1999a: 16-19), po drugi strani pa iskali razloge, kako bi motivirali nabornike (prim. Štamcar in Cerar, 1999b: 18-19), da bi se odločali za služenje na klasičen način.

4.6. Mnenje respondentov o civilnem služenju

Na podlagi raziskave lahko ugotovimo, da imajo respondenti o nadomestnem civilnem služenju vojaškega roka zelo pozitivno mnenje in ga podpirajo, zato so se zanj tudi odločili, kot sami pravijo. Menijo, da je le-to dobra in koristna alternativa za vse tiste, ki nimajo želje služiti na klasičen način ali za tiste, ki imajo do orožja odpor ali kakšen drug razlog. Skoraj vsi so si enotni, da v času civilnega služenja lahko naredijo nekaj koristnega za dobro drugih, kar v primeru klasičnega služenja, po njihovem mnenju, ne morejo. Tako lahko pomagajo drugim, hkrati pa sami veliko pridobijo za nadaljnje življenje. Verjamejo, da bodo na ta način obogatili za marsikatero izkušnjo ter da bodo s civilnim služenjem lahko veliko več ponudili svoji okolici, kot bi v primeru služenja v vojašnici, kjer bi bili, po mnenju nekega civilnika, »samo marioneta v nekem sistemu«. Menijo, da je civilno služenje bolj urejeno kot klasičen način služenja, predvsem pa je bolj humano in koristno, saj se v tem času lahko naučijo kaj pametnega, kar je drugim in njim v korist. Zdi se jim dobro, da lahko pomagajo ljudem na drugačen način, kot pa tako, da se, kot pravi eden od civilnikov, »uriš za ubijanje in nasilje«. Pravijo, da bi humanitarno delo lahko koristilo vsem, tudi dekletom.

Nekateri respondenti priznavajo, da je civilno služenje ena izmed opcij, kako preživeti sedem mesecev izven rednega služenja v vojašnicah, ter se na ta način izogniti klasičnemu služenju. Tistim, ki so že zaposleni ali ki že imajo svoje družine, se zdi sedem mesecev preveč, saj jim služenje prekine načrte in v tem pogledu dvomijo v smiselnost služenja. Tudi sicer se zdi nekaterim služenje izguba časa, bodisi civilno bodisi klasično. Nekaterim se ne zdi prav, da obstajajo tako velike razlike med posameznimi organizacijami, ki imajo koncesijo za opravljanje nadomestne službe, saj so tako nekateri civilniki veliko bolj privilegirani, spet drugi bolj obremenjeni.

4.7. Služenje domovini

Po mnenju respondentov lahko domovini služimo na več načinov. Predvsem so v ospredje postavljali medsebojno pomoč. Pravijo, da lahko služimo tako, da opravljamo svoje delo, za katerega smo se izučili in usposobili, ter pri tem kar najbolj izkoristimo vse naše sposobnosti in znanje. Vprašani menijo, da lahko služimo s tem, da smo pošteni drug do drugega, da

gradimo medsebojne odnose ter ne škodujemo drugim. V glavnem poudarjajo služenje domovini na humanitaren način v okviru raznih humanitarnih organizacij, kjer se lahko angažiramo v dobroteljskih in socialnih dejavnostih. Pravijo, da bi lahko k služenju domovini šteli čas aktivnega delovanja na področju gasilstva, civilne zaščite, pomoči ostarelim in bolnim in podobno. Menijo, da lahko pomagamo pri naravnih nesrečah ali zbiranju določenih potrebščin za ljudi v stiski. Veliko vprašanih je mnenja, da lahko služimo domovini s prostovoljnimi deli. Nekateri so mnenja, da lahko veliko prispevamo k domovini s tem, da je ne zaničujemo, da se trudimo za njeno pozitivno predstavljanje, da imamo pozitiven, a kritičen odnos do pripadnosti narodu oziroma državi. Sicer pa so se mnogi respondenti spraševali, kaj sploh je domovina ter priznavali, da jim ne pomeni dosti, ker se ne čutijo domoljubi. Veliko vprašanih je omenilo, da domovini služimo s plačevanjem davkov. Redko kdo je omenil, da lahko služimo domovini z vojaško obveznostjo, s služenjem vojaškega roka ali alternativnim načinom služenja. Iz tega lahko sklepamo, da državljani ne čutijo posebne domovinske navezanosti in zato ni čudno, da ne čutijo nikakršne obveze do države v smislu opravljanja vojaškega roka. V tabeli 20 je predstavljeno, kaj so civilniki pripravljeni žrtvovati za obrambo domovine.

Tabela 20: Žrtvovanje za ideale

»Ocenite, kaj bi bili pripravljeni žrtvovati za naslednje ideale«						
		Nič ne bi žrtvoval	Sprejel bi majhne žrtve	Sprejel bi velike žrtve	Žrtvoval bi tudi življenje	Ne vem
Obramba domovine	SK (%)	23,3	44,2	30,2	2,3	0
	RK (%)	18,2	40,9	29,5	11,4	0
Mir v svetu	SK (%)	9,3	28,0	39,5	23,2	0
	RK (%)	4,5	38,6	43,3	13,6	0
Versko prepričanje	SK (%)	34,9	39,5	16,3	7,0	2,3
	RK (%)	72,7	18,2	2,3	4,5	2,3
Človekove pravice	SK (%)	4,6	37,2	44,2	14,0	0
	RK (%)	6,8	34,2	54,5	4,5	0
Za svoje najbližje	SK (%)	0	0	25,6	74,4	0
	RK (%)	4,5	9,1	27,3	59,1	0
Boj proti revščini	SK (%)	0	41,9	46,5	9,4	2,2
	RK (%)	9,2	29,5	54,5	6,8	0

Zanimivo je pogledati (tabela 20), za katere ideale so se respondenti pripravljani žrtvovati in v kolikšni meri. Največji ideal, za katerega bi žrtvovali tudi svoje življenje, predstavljajo njihovi najbližji (74,4 % SK in 59,1 % RK). Velike žrtve bi sprejeli za človekove pravice za boj proti revščini in za mir v svetu. Za obrambo domovine bi večina civilnikov sprejela majhne žrtve (44,2 % SK in 40,9 % RK), medtem ko večina za versko prepričanje ne bi nič žrtvovala (34,9 % SK in 72,7 % RK). Opaziti je, da imajo državljani na služenju v obeh organizacijah dokaj podobno mnenje glede idealov in pripravljenosti na žrtvovanje.⁴³ Do odstopanj prihaja predvsem pri idealu versko prepričanje, kjer so se respondenti iz Slovenske karitas v večji meri pripravljani žrtvovati za ta ideal kot respondenti iz Rdečega križa, kar pa ne preseneča, če upoštevamo delež vernih v obeh organizacijah.

4.8. Poznavanje slovenske karitas in rdečega križa

Tabela 21: Poznavanje Slovenske karitas in Rdečega križa

»Kako dobro ste poznali Slovensko karitas / Rdeči križ pred začetkom služenja?«		
	SK (%)	RK (%)
Zelo slabo	2,3	6,8
Slabo	30,2	29,5
Še kar dobro	41,9	47,7
Dobro	20,9	13,6
Zelo dobro	4,7	2,3

Anketiranim je bilo zastavljeno vprašanje o tem, kako dobro so poznali Slovensko karitas in Rdeči križ pred začetkom njihovega služenja. Iz tabele je razvidno, da so respondenti obe organizaciji še kar dobro poznali (41,9 % SK in 47,7 % RK). Majhen delež civilnikov je organizacijo pred samim služenjem zelo dobro poznalo (4,7 % SK in 13,6 RK). Presenetljivo je dejstvo, da je 30 % respondentov omenjeni organizaciji slabo poznalo, vendar pa v nadaljevanju iz tabele 22 lahko razberemo enega izmed vzrokov.

Odstotek respondentov, ki so se sami odločili za služenje v Slovenski karitas je 51,2 %, odstotek tistih, ki so se sami odločili za služenje v Rdečem križu pa 68,1 %. To pomeni, da je na služenju v obeh organizacijah polovica civilnikov takšnih, ki si želijo opravljati

⁴³ Prim. Jelušič, 1997: 176-182.

nadomestno civilno službo v omenjenih organizacijah, ostali so organizacijama dodeljeni (SK 46,5 % in RK 29,5 %) s strani Ministrstva za obrambo oz. uprav in izpostav v njegovi sestavi. Respondentom v Rdečem križu so želje izpolnili v večjem obsegu kot respondentom v Slovenski karitas. Če se posameznik za posamezno organizacijo odloči na podlagi lastne želje, je večja verjetnost, da bo njeno delovanje in programe bolj poznal kot nekdo, ki je organizaciji dodeljen.

Tabela 22: Odločitev za organizacijo

»Ali ste za služenje v Slovenski karitas / Rdečem križu odločili sami?«		
	SK (%)	RK (%)
Da	51,2	68,1
Ne	46,5	29,5
Drugo	2,3	2,4

Zanimivo je pogledati, zakaj respondenti želijo opravljati služenje v teh dveh organizacijah. Vprašani so Slovensko karitas izbrali zato, ker je to humanitarna organizacija, ki je ugledna⁴⁴ in ima pomembno vlogo v Sloveniji. V primerjavi z drugimi organizacijami je civilnikom najbolj poznana ter se »ideološko« čutijo najbližje tej organizaciji, saj ustreza njihovim pogledom na reševanje problemov. Nekaterim vprašanim je blizu tudi po verskem prepričanju. Pravijo, da je to organizacija, ki dejansko pomaga na zelo različnih področjih (družina, mladina, socialne zadeve). Všeč so jim te dejavnosti, predvsem pa pestro področje dela in usmerjenost k pomoči ljudem v stiski. Menijo, da dejavnost Slovenske karitas omogoča udeleževati njihovo prepričanje okrog služenja vojske ter da bodo lahko sedem mesecev koristni. Nekateri navajajo, da so Slovensko karitas izbrali zato, ker jo poznajo in so seznanjeni z njenim delom, poleg tega poznajo tamkajšnje osebe ter stanujejo v neposredni bližini organizacije.

Pri izboru za Rdeči križ so respondenti navajali podobne razloge kot za Slovensko karitas. V ospredje so postavljali tradicionalno in humanitarno vlogo organizacije ter dejavnosti pomoči ljudem v stiski. Nekateri so Rdeči križ izbrali zato, ker ga poznajo, spet drugi, da bi pridobili vpogled v njegovo delovanje in tretji, ker ni verska organizacija. Veliko civilnikov je pri

⁴⁴ Pri ugledu organizacije so mnogi primerjali Slovensko karitas in Rdeči križ, vendar sem se vrednostni primerjavi v raziskavi izogibala.

izboru organizacije upoštevalo bližino doma. Nekaj respondentov je Rdeči križ izbralo brez posebnih razlogov, pač kot eno izmed organizacij, v katerih je možno opravljati civilno službo.

4.9. Program dela v Slovenski karitas in v Rdečem križu

V času opravljanja civilne službe želijo biti respondenti v Slovenski karitas vključeni predvsem v programe dela z mladimi (83,7 %) ter sodelovati pri pripravi in razdeljevanju humanitarne pomoči (48,4 %). Polovica vprašanih želi sodelovati pri vzdrževalnih (55,8 %) in administrativnih delih (46,5 %). Pripravljeni so pomagati starejšim (32,6 %), v nekoliko manjšem obsegu materam v stiski (18,6 %), bolnim in invalidom (14 %) ter brezdomcem (11,6 %), v še manjšem obsegu pa odvisnikom od drog (9,3 %). Odstotek tistih, ki na nadomestnem civilnem služenju želijo opravljati predvsem vzdrževalna dela, niti ne preseneča, če upoštevamo, da imajo respondenti predvsem tehnično izobrazbo. Zaznati je, da so civilniki s tehnično stroko dostikrat negotovi ob misli, da se bodo srečevali z ljudmi, ki potrebujejo pomoč, saj jih skrbi, da imajo na tem področju premalo ali nič izkušenj. Vendar pa se izkaže, da so ravno ti državljani s tehnično izobrazbo zelo učinkoviti pri socialnih programih in da so uporabniki programov z njimi zelo zadovoljni.

Tabela 23: Programi v Slovenski karitas

»V katere programe Slovenske karitas želite biti / ste vključeni v času opravljanja nadomestnega civilnega služenja?« (možnih več odgovorov)		
	SK (%) pred razporeditvijo	SK 2 (%) razporeditev
Delo z mladimi	83,7	34,0
Pomoč starejšim	32,6	35,8
Pomoč bolnim in invalidom	14,0	28,3
Pomoč odvisnikom	9,3	13,0
Pomoč materam v stiski	18,6	8,0
Pomoč pri oskrbi brezdomcev	11,6	15,0
Priprava in razdeljevanje humanitarne pomoči	48,4	36,0
Administrativna dela	46,5	42,0
Vzdrževalna dela	55,8	60,0
Drugo	2,3	19,0

Če primerjamo želje respondentov o tem, v katere programe želijo biti vključeni, z dejanskim vključevanjem v programe v času služenja v Slovenski karitas, ugotovimo, da prihaja do večjih odstopanj, predvsem na področju dela z mladimi, saj je v to področje dejansko vključenih pol manj civilnikov (34 %), kot si želi. Razlika med želenim in dejanskim je še posebej razvidna v primeru pomoči bolnim in invalidom (28,3 %), kjer dejansko delo opravljajo tudi tisti, ki si to niso povsem želeli. Podobno je pri pomoči odvisnikom (13 %), pri oskrbi brezdomcev (15 %), pomoči starejšim (35,8 %) in pri vzdrževalnih delih (60 %).

Respondenti, ki opravljajo nadomestno civilno službo v Rdečem križu, so vključeni predvsem v aktivnosti (tabela 24), ki so povezane s krvodajalstvom (75 %) ter administrativnimi deli (72 %). Več kot polovica civilnikov je vključena v socialne dejavnosti (63,3 %) ter v pomoč pri vzdrževalnih delih (56,8 %). Opravljajo tudi naloge iz področja zaščite, reševanja in pomoči (31,8 %) ter sodelujejo pri delu z mladimi (18,2 %), zdraviliški in letoviški dejavnosti (18,2 %) ter širjenju znanj (11,4 %).

Tabela 24: Programi v Rdečem križu

»V katere programe RK ste vključeni v času opravljanja nadomestnega civilnega služenja?« (možnih več odgovorov)	
	RK (%)
Krvodajalstvo	75,0
Področje zaščite, reševanja in pomoči	31,8
Socialna dejavnost	63,3
Širjenje znanj	11,4
Delo z mladimi	18,2
Zdraviliška in letoviška dejavnost	18,2
Administrativna dela	72,7
Vzdrževalna dela	56,8
Drugo	18,2

Zavedati se je treba, da se civilniki v Slovenski karitas in v Rdečem križu ne vključujejo samo v eno aktivnost, temveč sodelujejo v več programih. Njihovo delo je zato pestro in zelo raznoliko, še posebej pri delu z ljudmi. Presenetljivo se mi zdi dejstvo, da se v obeh organizacijah več kot 50 % državljanov vključuje v vzdrževalna dela. V praksi to pomeni, da so civilniki »deklince za vse«, in dostikrat opravljajo tiste naloge, katerim se drugi izogibajo.

4.10. Psihična in fizična obremenitev respondentov na opravljanju civilne službe

Tabela 25: Ocena o psihičnem in fizičnem naporu pri delu v času civilnega služenja

»Ocenite, kako naporno bo področje dela, ki ga boste opravljali na civilnem služenju«							
Naporno		Sploh ni naporno	Ni naporno	Še kar naporno	Naporno	Zelo naporno	Ne ve
Psihično	SK (%)	2,3	27,9	44,2	20,9	0	4,7
	SK 2 (%)	7,5	26,4	43,4	18,9	3,8	0
	RK (%)	9,1	36,4	31,8	13,6	9,1	0
Fizično	SK (%)	9,3	30,2	44,2	11,6	0	4,7
	SK 2 (%)	3,8	28,3	37,7	17,0	13,2	0
	RK (%)	9,1	61,3	18,2	9,1	2,3	0

Raziskava je pokazala, da nadomestno civilno služenje predstavlja civilnikom psihičen in fizičen napor v različnem obsegu. Tabela 25 prikazuje pričakovanja o tem, v kakšni meri bodo respondenti psihično in fizično obremenjeni v času služenja v Slovenski karitas (SK) in dejansko zaznavo obremenjenosti pri tistih, ki so že na služenju v Slovenski karitas (SK 2) in v Rdečem križu (RK). Večina vprašanih v Slovenski karitas je mnenja, da je civilno služenje psihično in fizično še kar naporno (44,2% SK, 43,4 % SK 2). Zaznati je, da so razlike med pričakovanim naporom in dejanskim naporom zelo majhne. Večina respondentov v Rdečem križu je mnenja, da civilno služenje tako fizično (61,3 %) kot psihično (36,4 %) ni naporno.

4.11. Koristnost civilnega služenja

Iz raziskave lahko ugotovimo, da respondenti dostikrat navajajo, da se pri opravljanju civilne službe počutijo koristni. Občutek koristnosti je torej pomemben dejavnik, ki vpliva na motivacijo in na samo delo civilnikov. Iz tabele 26 je razvidno, kako se civilniki opredeljujejo, za koga vse in v kakšni meri, je opravljanje civilnega služenja koristno. Večina civilnikov je mnenja, da je civilno služenje zelo koristno za ustanovo, v kateri so na služenju (55,8 % SK in 65,9 % RK) ter njihove uporabnike in prejemnike pomoči (62,8 % SK in 47,8 % RK). Navajajo, da je koristno za njih same (39,5 % SK in 38,6 % RK), širšo družbo (25,6 % SK in 22,7 % RK) in državo (30,2 % SK in 18,2 % RK), medtem ko je za vojsko nekoristno (27,9 % SK in 36,4 % RK). Iz raziskave zaznamo, da se vprašani koristnosti služenja še bolj zavedajo takrat, ko z njim dejansko pričnejo. Respondenti, ki so zaposleni in že imajo družine, so

navajali, da je služenje povsem nekoristno za njihove družine, saj z njihovim odhodom na služenje izgubijo vir rednega dohodka.

Tabela 26: Koristnost civilnega služenja

»Ocenite koristnost vašega civilnega služenja za spodaj naštete primere«						
		Zelo koristno (%)	Koristno (%)	Še kar koristno (%)	Nekoristno (%)	Povsem koristno (%)
Za državo	SK	25,6	25,6	30,2	9,3	9,3
	SK 2	15,1	30,1	18,9	15,1	20,8
	RK	15,9	38,6	18,2	18,2	9,1
Za vojsko	SK	2,3	4,7	27,9	27,9	37,2
	SK 2	9,4	35,8	18,9	20,8	13,2
	RK	6,8	6,8	6,8	36,4	43,2
Za ustanovo, kjer služite	SK	55,8	37,2	7,0	0	0
	SK 2	71,7	22,6	5,7	0	0
	RK	65,9	29,6	4,5	0	0
Za širšo družbo	SK	20,9	46,5	25,6	7,0	0
	SK 2	20,8	49,1	17,0	11,2	1,9
	RK	27,4	38,6	22,7	4,5	6,8
Za uporabnike in prejemnike pomoči	SK	62,8	23,3	11,6	0	2,3
	SK 2	56,6	28,3	9,4	5,7	0
	RK	47,8	38,6	9,1	0	4,5
Za sebe	SK	23,3	39,5	30,2	7,0	0
	SK 2	26,4	32,1	32,1	3,8	5,6
	RK	9,1	38,6	27,3	13,6	11,4

4.12. Pričakovanja respondentov o nadomestnem civilnem služenju

V nadaljevanju sem predstavila odgovore repondentov glede pričakovanj in (ne)izpolnitve pričakovanj v zvezi s civilnim služenjem, predvsem v povezavi s povrnitvijo potnih stroškov, nastanitvijo, prehranjevanjem, delovno obleko, urnikom in delovnim časom, osebnim klicanjem ter počutjem v času opravljanja nadomestne civilne službe.

Potni stroški: 81,4 % respondentov, ki pričanja s služenjem v Slovenski karitas pričakuje, da jim bo organizacija povrnila potne stroške. V Rdečem križu je 43,2 % vprašanih odgovorilo, da dobijo povrnjene potne stroške, vendar jih veliko navaja, da le delno in ne v celoti. Spet drugi stanujejo v neposredni bližini izvajanja civilne službe, zato potnih stroškov nimajo.

Tabela 27: Nastanitev v času civilnega služenja

»Kje boste / ste nastanjeni v času civilnega služenja?«			
	SK (%)	SK 2 (%)	RK (%)
Doma	72,1	64,0	84,1
V ustanovi služenja	20,9	25,0	9,1
V študentskem domu	0	3,5	2,3
V najemniškem stanovanju	7	7,5	4,5

Nastanitev: 72,1 % respondentov Slovenske karitas pričakuje, da bodo v času služenja nastanjeni doma, 20,9 % v ustanovi, kjer bodo na služenju in v 7 % v najemniškem stanovanju. Dejansko je v Slovenski karitas (še posebej v zadnjem času) večina respondentov (72,1 %) nastanjena doma, 25 % civilnikov pa je nastanjenih v ustanovi, kjer so na služenju, majhen odstotek civilnikov (7 %) stanuje v najemniškem stanovanju. V Rdečem križu je odstotek respondentov, ki so nastanjeni doma še večji (84,1 %). Delež civilnikov, ki so nastanjeni v ustanovah, je zelo majhen (komaj 9,1 %), saj Rdeči križ nastanitev omogoča le na Debelem Rtiču, kjer izvajajo zdraviliško - letoviško dejavnost.

Prehranjevanje: 79 % respondentov, ki pričinja s civilno službo v Slovenski karitas pričakuje, da bo v času služenja poskrbljeno za hrano⁴⁵. Dejansko se v okviru služenja v Slovenski karitas prehranjuje 63,6 % vprašanih in občasno 15,9 %. Nekoliko drugače je v Rdečem križu, kjer ima 31,8 % respondentov zagotovljeno prehrano (pol manj kot v Slovenski karitas), medtem ko več kot polovica vprašanih (54,5 %) ne prejema toplih obrokov in v zameno dobi finančno nadomestilo.

Tabela 28: Prehranjevanje v ustanovi

»Ali se prehranjujete v ustanovi, kjer ste na služenju?«	
	SK 2 (%)
Da	63,6
Ne	20,5
Občasno	15,9

⁴⁵ Vprašanje SK »Ali pričakujete, da bo / Ali je v času služenja poskrbljeno za hrano« ni bilo precizno zastavljeno v vprašalniku, saj je beseda »poskrbljeno« preobširna. »Poskrbljeno« lahko pomeni to, da civilniki prejemajo tople obroke v ustanovi ali pa namesto tega dobijo finančno nadomestilo. V obeh primerih ustanova poskrbi za hrano. Zato se v tretji raziskavi (SK 2) izogibam tej formulaciji vprašanja in postavljam konkretno vprašanje o tem, ali se civilniki prehranjujejo v ustanovi, ali ne.

Delovna obleka: 30,2 % vprašanih v Slovenski karitas pričakuje, da bo poskrbljeno za delovno obleko. V primeru specifičnih opravil dejansko dobijo delovno obleko, vendar v glavnem uporabljajo svojo. Možnost čiščenja in pranja obleke jim sicer ponuja vsaka ustanova znotraj Slovenske karitas, vendar se ji vsi civilniki na lastno željo odpovejo in v zameno dobijo finančno nadomestilo za vsak dan dejansko opravljene civilne službe. Finančna nadomestila za pranje obleke dobijo tudi vprašani v Rdečem križu, kjer 27,3 % respondentov pravi, da je za delovno obleko poskrbljeno.

Delovni čas: 14 % respondentov Slovenske karitas je pred začetkom služenja pričakovalo, da bodo službo opravljali ponoči, 39,5 % ob sobotah in relativno malo število vprašanih (6,8 %) tudi ob nedeljah. Dejansko na Slovenski karitas ponoči opravlja delo (dežurstvo) 15,1 % respondentov, 64,1 % ob sobotah in 22,6 % tudi ob nedeljah. Ugotovitve raziskave kažejo, da vprašani dela ob vikendih niso pričakovali. V Rdečem križu ponoči opravlja služenje 6,8 % respondentov, ob sobotah 54,5 % in ob nedeljah 20,5 %. V obeh organizacijah so civilniki na razpolago tako ponoči kot ob vikendih. Večina vprašanih (75 %) v Slovenski karitas opravlja svoje služenje pet dni v tednu. 64 % civilnikov opravlja delo 8 ur na dan, precej civilnikov (29,5 %) pa tudi več kot 8 ur na dan, glede na potrebe same ustanove ali pa zaradi lastne želje po prerazporeditvi delovnega časa in koriščenja prostih ur ob vikendih. 81,8 % respondentom v Slovenski karitas je urnik dela ustrejal, 18,2 % vprašanih pa z njim ni bilo zadovoljnih.

Tabela 29: Zadovoljstvo z urnikom

»Ali vam urnik dela ustreza?«	
	SK 2 (%)
Da	81,8
Ne	18,2

Klicanje: Respondenti pred začetkom služenja v veliki večini pričakujejo, da jih bodo v času služenja klicali po imenu (76,7 %). 23,3 % vprašanih pričakuje, da jih bodo klicali z besedami vojak, civilni vojak, civilnik ali civilist. Dejansko 72 % respondentov kličejo samo po imenu, 28,4 % pa tudi z besedami vojak, civilni vojak, civilist⁴⁶ in civilnik.

⁴⁶ Beseda civilist za označevanje državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje, ni pravilna, saj je civilist oseba, »ki ne nosi uniforme« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1998: 89) in jo označujemo za razlikovanje z vojaškimi osebami.

Tabela 30: Počutje civilnikov na služenju

»Ocenite, kako se strinjate z naslednjimi trditvami«						
		Zelo drži (%)	Drži (%)	Delno drži (%)	Ne drži (%)	Sploh ne drži (%)
Državljeni na nadomestnem civilnem služenju se počutijo izkoriščano.	SK	4,6	4,7	37,2	23,3	30,2
	SK 2	7,5	15,1	32,1	30,2	15,1
	RK	9,1	15,9	25,0	9,1	40,9
Državljeni na nadomestnem civilnem služenju se počutijo koristno.	SK	34,9	30,2	27,9	4,7	2,3
	SK 2	35,8	47,2	13,2	1,9	1,9
	RK	31,8	43,3	15,9	4,5	4,5
Državljeni na nadomestnem civilnem služenju se počutijo odvečno.	SK	0	2,3	23,3	27,9	46,5
	SK 2	1,9	0	7,5	35,9	54,7
	RK	0	6,8	20,5	15,9	56,8

Počutje: Zanimivo je opazovati počutje državljanov na civilnem služenju, saj počutje v dobršni meri vpliva na zadovoljstvo in učinkovitost posameznika. Vprašanim so bile ponujene tri trditve (tabela 30), kjer so ocenjevali strinjanje s trditvami. Za prvo trditev, da se državljani na nadomestnem civilnem služenju počutijo izkoriščano, je večina respondentov mnenja, da trditev delno drži, čeprav se jih nato še večji del opredeljuje, da trditev (sploh) ne drži. Z drugo trditvijo, da se državljani na nadomestnem civilnem služenju počutijo koristno, se večina zelo strinja. S tretjo trditvijo, da se državljani na civilnem služenju počutijo odvečno, pa večina trdi, da to sploh ne drži. Na podlagi raziskave je torej razvidno, da se respondenti na nadomestnem civilnem služenju počutijo zelo koristno, delno izkoriščano in sploh ne odvečno. Na vprašanja, ali so se državljanom v Slovenski karitas izpolnila pričakovanja glede opravljanja civilne službe, je 45,5 % respondentov v Slovenski karitas pritrnilo, da so se njihova pričakovanja povsem izpolnila, 36,6 % jih meni, da so pričakovanja delno izpolnjena, 9,1 % jih meni, da ne povsem ter še manjši odstotek državljanov (6,8 %) pravi, da njihova pričakovanja niso izpolnjena.

Tabela 31: Pričakovanja respondentov

»Ali so se vaša pričakovanja glede civilnega služenja uresničila?«	
	SK 2 (%)
Povsem	45,5
Ne povsem	9,1
Delno	36,6
Ne	4,5
Sploh ne	2,3

4.13. Zadovoljstvo respondentov na nadomestnem civilnem služenju

Iz tabele 32 je razvidno, da so respondenti z delom, ki ga opravljajo na nadomestnem civilnem služenju, v večini primerov zadovoljni (SK 45,3 % in RK 41 %), medtem ko je delež nezadovoljnih relativno majhen v obeh organizacijah (SK 3,8 % in RK 11,8 %).

Tabela 32: Zadovoljstvo z delom

»Kako ste zadovoljni z delom, ki ga na služenju opravljate?«		
	SK 2 (%)	RK (%)
Zelo nezadovoljen	3,8	2,7
Nezadovoljen	0	9,1
Še kar zadovoljen	26,4	25,0
Zadovoljen	45,3	41,0
Zelo zadovoljen	24,5	22,7

Večina respondentov v obeh organizacijah je sodelovanje z mentorji (tabela 33) ocenila kot zelo dobro (55 % SK, RK 61,4 %). 13 % vprašanih v Slovenski karitas in skoraj enak odstotek v Rdečem križu je z mentorji še kar zadovoljna, medtem ko je odstotek nezadovoljnih zanemarljiv. Zanimivo je, da imajo civilniki v Slovenski karitas v večini primerov za svoje mentorje župnike, vendar se z njimi, po mnenju vprašanih, dobro razumejo. Referent za civilno služenje v Slovenski karitas⁴⁷ omenja, da je le en državljani zavrnil župnika za mentorja z razlogom »češ za mentorja pa že ne bom imel župnika«, ostali civilniki so z mentorji v glavnem zadovoljni.

Tabela 33: Sodelovanje z mentorjem

»Kakšno je sodelovanje z vašim mentorjem na služenju?«		
	SK 2 (%)	RK (%)
Zelo slabo	2,0	0
Slabo	0	2,3
Še kar dobro	13,0	13,6
Dobro	30,0	22,7
Zelo dobro	55,0	61,4

Ker je Slovenska karitas cerkvena organizacija in ker so njeni mentorji pretežno župniki, me je zanimalo ali se nad državljani, ki civilno služenje opravljajo v tej organizaciji, izvaja kakršen

⁴⁷ Intervju z g. Alojzijem Štefanom, 23.11.2000.

koli pritisk, verski, ideološki ali politični. Vprašani so zelo prepričljivo odgovarjali, da tovrstnih pritiskov ne čutijo (tabela 34).

Tabela 34: Ideološki, politični in verski pritisk

»Ali ste v času služenja čutili pritisk na vaše ideološko, politično, versko prepričanje?«		
	SK 2 (%)	
	Ne	Da
Ideološko	90,9	9,1
Politično	97,7	2,3
Versko	95,5	4,5

Respondentom v Slovenski karitas (96,2 %) in v Rdečem križu (95,5 %) ni žal, da so se odločili za nadomestno civilno služenje. Svojim kolegom bi priporočili služenje v obeh organizacijah (87 % SK 2 in 79,5 % RK), izrazili pa so tudi pripravljenost po sodelovanju v obeh organizacijah. Respondenti na služenju v Rdečem križu navajajo, da bodo sodelovali predvsem z udeležbo na krvodajalskih akcijah in pri zbiranju oblačil. Tudi respondenti, ki so na služenju v Slovenski karitas vidijo svoje sodelovanje pri zbiranju oblačil ter sodelovanju pri socialnih programih in taborih.

Respondenti so imeli največ pripomb na povračilo stroškov, saj civilniki niso dobili povrnjenih vseh stroškov v celoti in zaradi zamud pri izplačilih. Pripombe so bile tudi na račun dela, saj so bili respondenti mnenja, da so bili dostikrat preobremenjeni, da so odgovorni prelagali delo na njih, da je bilo premalo reda in preveč improvizacije. Pogrešali so še več spremljanja in komunikacije s strani odgovornih.

Respondenti so odgovarjali, da jim je bilo v času civilnega služenja všeč marsikaj. Predvsem so poudarjali občutek koristnosti ob pomoči ljudem v stiski, druženje, srečevanje in pogovori z ljudmi iz različnih socialno ogroženih skupin, stanovanje doma, urnik in narava dela (pestrost, timsko delo, nova področja dela), dober kolektiv (prijaznost, razumevanje), odnos z mentorji in sodelavci, sproščeno delovno okolje, dobra hrana, predvsem pa so poudarjali izkušnje, ki so si jih v sedmih mesecih pridobili. V času civilnega služenja so respondenti pridobili različna znanja, veščine ter delovne navade.

5. ZAKLJUČEK

Diplomsko delo zaključujem z verifikacijo hipotez in ugotavljanjem realiziranih ciljev, ki sem si jih zastavila na samem začetku. Pri verifikaciji se opiram na empirične podatke, ki sem jih pridobila z raziskavo.

Prvo predpostavko, da se »državljeni za opravljanje nadomestne civilne službe odločijo predvsem zaradi neformalnih razlogov; formalni razlogi, ki so po naravi lahko filozofski, humanitarni ali verski, so zgolj sekundarnega pomena«, lahko na podlagi zbranih podatkov potrdim.

Na podlagi analize raziskave, ki sem jo opravila v obdobju september 2002 do junij 2003 med državljani, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas in v Rdečem križu, ugotavljam, da se državljani na formalne razloge (humanitarne, religiozne, filozofske) opirajo zgolj zato, da bi pridobili status civilnika. Mlade k civilnim služenjem v večji meri privedejo drugi razlogi, predvsem želja po opravljanju civilne službe čim bližje domu. Civilniki v raziskavi domnevajo, da bodo imeli v primerjavi z naborniki v vojašnicah več prostega časa, ki ga bodo lahko uporabili za opravljanje šolskih obveznosti, kar ne preseneča, če upoštevamo, da se polovica državljanov pred začetkom civilnega služenja v Slovenski karitas še vedno izobražuje. Nadalje civilniki priznavajo izognitev rednemu služenju v vojašnicah, ker jim ne ustrezajo tamkajšnje razmere. Ni jim všeč zgodnje vstajanje, fizični napor, odnosi med nadrejenimi in podrejenimi, poudarjajo nesprejemanje hierarhije. Moti jih, da so naborniki v vojašnicah mlajši in manj izobraženi ter domnevajo, da se zato v njihovo okolje ne bi mogli vklopiti. Vojašnic se izogibajo tudi zato, ker imajo njihovi prijatelji negativne izkušnje na služenju vojaškega roka ter zaradi slabega mnenja o ugledu Slovenske vojske. Več kot polovici civilnikov v raziskavi se služenje vojaškega roka zdi izguba časa, ki ga lahko koristneje porabijo kako drugače, tako zase kot za druge, zato se odločijo za civilno služenje.

Zanimivo se mi zdi, da anketirani civilniki o vojski vseeno nimajo tako slabega mnenja kot je pričakovati. Vojskam pripisujejo predvsem sledeče naloge: pomoč v primeru naravnih in drugih nesreč doma in v tujini, varovanje države pred zunanjim napadalcem, nudenje

humanitarne pomoči in sodelovanje v mirovnih operacijah. V Sloveniji želijo imeti poklicno vojsko, v kateri naj bi sodelovali tisti, ki jih to veseli, podpirajo pa tudi članstvo v severnoatlantskih povezavah.

Med vprašanimi pri odločitvi za civilno služenje prevladujejo predvsem neformalni vzroki, to potrjujem tudi s tem, da za ugovor vesti zaprosijo relativno pozno, večina šele pred ali ob vpoklicu na služenje vojaškega roka in le majhen odstotek državljanov že na samem naboru. Nadalje njihovo netrdnost glede odločitve potrjujejo podatki, da bi se v primeru dvakratnega podaljšanja civilnega služenja (na 14 mesecev), pri čemer bi služenje vojaškega roka v vojašnicah ostalo nespremenjeno (7 mesecev), večina civilnikov premislila in spremenila mnenje ter se odločila za služenje v vojašnicah. Še več mnenje bi spremenili tudi v primeru, da bi se za služenje odločila dekleta. Očitno je torej, da na odločitev posameznika vplivajo predvsem drugi razlogi in v veliko manjšem obsegu humanitarni, verski ali filozofski razlogi.

Drugo hipotezo, da sta »Slovenska karitas in Rdeči križ dobro pripravljena na izvajanje nadomestnega civilnega služenja« lahko potrdim le delno, saj je na podlagi raziskave razvidno, da Rdeči križ ni povsem pripravljen na izvajanje civilne službe, medtem ko za Slovensko karitas velja, da je dobro pripravljena. Hipotezo sem preverila s pomočjo analize ankete in analize vsebinskega dela programa sedemmesečnega služenja v obeh organizacijah.

Ko posamezna organizacija pridobi status organizacije, v kateri se lahko opravlja civilno služenje, mora le-ta državljanom zagotoviti celodnevno oskrbo. V praksi to pomeni, da je organizacija dolžna državljana nastaniti in mu nuditi celodnevno oskrbo in prehrano. V primeru Slovenske karitas je razvidno, da imajo na večini lokacij, kjer se izvaja civilna služba zagotovljeno nastanitev in prehrano. Še posebej dobro je to urejeno v župniščih in v samostanih, kjer je celodnevna oskrba celovita. Rdeči križ svojim državljanom na civilnem služenju nastanitev in celodnevno prehrano nudi le v okviru izvajanja letoviške in mladinske dejavnosti na Debelem rtiču, zato v zadnjem času državljanke na opravljanje civilne službe v Rdeči križ vpoklicujejo v znatno manjšem obsegu.

Naslednji pogoj za dobro pripravljenost organizacije glede civilne službe, je izvajanje sedem mesečnega usposabljanja. Slovenska karitas celotno usposabljanje razdeli na dva dela. V prvi fazi poteka skupno tedensko usposabljanje za vse državljane, ki pričnejo s civilnim služenjem v njeni organizaciji. V tej fazi se seznanijo z zakonodajo in pravilniki, ki urejajo civilno službo ter pravili, ki veljajo za delavce Karitas. Spoznajo delovanje in posamezne programe organizacije. Večina respondentov pravi, da so pred začetkom civilnega služenja organizacijo sicer poznali, vendar ne zelo dobro, zato je toliko pomembnejše, da spoznajo okolje, v katerem bodo ostali sedem mesecev. Nepoznavanje organizacije izhaja iz dejstva, da je polovica respondentov dodeljena organizaciji ne da bi izrazili posebno željo. Prav zaradi tega razloga je potrebna še večja motivacija, ki se jo poskuša doseči s pomočjo dela po skupinah, kjer se obravnava določene teme, povezane s posameznikom in njegovim doživljanjem civilnega služenja. Na skupnem usposabljanju civilniki dobijo navodila za nadaljnje delo, ki ga opravljajo na različnih lokacijah.

Rdeči križ za državljane, ki pri njih opravljajo civilno službo, prav tako organizira skupno srečanje (uvodni seminar), vendar ne tedensko, ampak enodnevno. Civilnikom predstavijo zakonodajo s področja civilnega služenja, mednarodno humanitarno pravo, Gibanje Rdečega križa ter Rdeči križ Slovenije. Po končanem seminarju so civilniki razporejeni na svoje lokacije, kjer odslužijo sedem mesecev.

Pomembno vlogo pri spremljanju državljanov, ki so na opravljanju civilne službe, imajo njihovi odgovorni oziroma mentorji, ki skrbijo za nemoten potek civilnega služenja in usmerjajo mlade v razne programe. Odgovorni (mentorji) naj bi zagotavljali primerne delovne pogoje, da bi se civilniki tako kar najbolje vključevali v samo delo. Civilniki v obeh organizacijah opravljajo zelo različne naloge, vendar se mi zdi, da včasih premalo izpostavljajo njihovo prvotno poslanstvo, ki je usposobiti državljane za pomoč v primeru vojne, naravnih in drugih nesreč.

Tudi tretjo hipotezo, da sta »humanitarni organizaciji Slovenska karitas in Rdeči križ državljanom na nadomestnem civilnem služenju izpolnili pričakovanja glede opravljanja nadomestnega civilnega služenja«, lahko le delno potrdim.

Pričakovanja, ki jih imajo državljani, ki so sodelovali v raziskavi v zvezi s civilnim služenjem v Slovenski karitas, so močno povezana z razlogi, zaradi katerih se odločijo za opravljanje vojaške dolžnosti na alternativen način. Z analizo raziskave sem ugotovila, da imajo v času civilnega služenja dovolj prostega časa. Civilniki bi ga želeli imeti sicer še več, ob vikendih pa bi bili radi prosti. Ta pričakovanja se niso povsem uresničila, saj časovno delajo več kot so si prvotno predstavljali in želeli. Toda kljub temu 80 % anketiranim urnik dela ustreza. Zanimive so ugotovitve, da civilniki ne opravljajo vedno tista opravila iz področja, ki si ga želijo. Večina vprašanih se želi vključevati v programe dela z mladimi, a tovrstno delo kasneje dejansko opravlja le polovica tistih, ki si to želijo. Ostali sodelujejo v programih pomoči starejšim, odvisnikom, bolnim in invalidom. V glavnem se področja dela zelo prepletajo med seboj, tako da civilniki opravljajo dela iz več področij, s čimer so zadovoljni.

Večina državljanov pred začetkom služenja pričakuje, da bodo v času civilne službe nastanjeni doma, vendar je kasneje nekoliko več vprašanih (četrtnina vseh) nastanjenih v ustanovah služenja. Civilniki pričakujejo, da bo ustanova poskrbela za prehrano, povrnitev stroškov vožnje, delovno obleko oz. ustrezna finančna nadomestila. Ta pričakovanja so izpolnjena v različnem obsegu, glede na posamezno ustanovo služenja znotraj Slovenske karitas, finančna nadomestila pa so predpisana s strani Ministrstva za obrambo. V primeru, da civilniki zavrnejo nastanitev, ne dobijo kritih celotnih potnih stroškov, kar je proti njihovem pričakovanju

Državljani začenjajo civilno služenje z idejo, da bo delo psihično in fizično še kar naporno, predvsem pa da bodo pri delu koristni za uporabnike in prejemnike pomoči, ustanovo, kjer so na služenju, širšo družbo ter zase. V času civilnega služenja se na podlagi podatkov iz raziskave dejansko počutijo delno izkoriščano, zelo koristno in sploh ne odveč.

Raziskava je pokazala, da so se večini civilnikov (80 %) pričakovanja v zvezi s civilnim služenjem povsem izpolnila ter da jim za odločitev o civilnem služenju ni žal. Pričakovanja so v veliki meri povezana z organizacijo, v kateri se izvaja služenje, z njenimi programi in z odnosi med zaposlenimi (v Slovenski karitas predvsem s prostovoljci), saj le-to predstavlja civilniku pomemben dejavnik pri zadovoljstvu, počutju in vključevanju v organizacijo.

Državlani na civilnem služenju imajo pestro, zanimivo in odgovorno delo. Pomembna ugotovitev je, da civilniki sami veliko pridobijo za osebno rast in nadaljnje življenje ter tako prispevajo k boljši družbi z manj revščine in socialne izključenosti. Civilno služenje je v prvi vrsti vzgoja za državljane, ki so na služenju, kot tudi za širšo družbo. In nenazadnje je civilno služenje usposabljanje za posamezne naloge iz področja zaščite in reševanja v primeru vojne, naravnih in drugih nesreč, kar je prvotna naloga civilne službe. Le-to pa v bistvu že presega formalno dolžnost in postane del osebne odgovornosti ter moralne obveze posameznika.

Z ukinitvijo civilnega služenja bodo organizacije, ki so imele koncesijo za opravljanje civilne službe postavljene pred nove izzive, saj so jim prav civilniki velikokrat predstavljali dragoceno pomoč in nemalokrat poceni delovno silo, česar se močno zavedajo tako v Slovenski karitas, kot v Rdečem križu. V obeh organizacijah bo potrebno razmišljati o novi politiki kadrovanja, predvsem na področju pridobivanja prostovoljcev ter urejanju njihovega statusa, da se bodo tako s še večjim veseljem vključevali v tovrstne aktivnosti in dejavnosti.

Z odločitvijo Ministrstva za obrambo se bo v Sloveniji z oktobrom 2003 predčasno prenehalo z izvajanjem vojaškega roka, kar pomeni, da je v miru konec napotitev na obvezno služenje vojaškega roka in njegovih alternativnih oblik. Namesto tega bo mogoče služiti vojaški rok prostovoljno (tri mesece) in sodelovati v prostovoljni rezervni sestavi. Gre za pomembno dejanje, s katerim bomo tako prešli na poklicno vojsko ter postopoma sledili procesu profesionalizacije, ki je zahodnoevropskim državam že dobro poznan.

Kljub ukinitvi civilnega služenja pravica do ugovora vesti ostaja. Kaj bo to pomenilo za profesionalizacijo vojske, je težko napovedati. Lahko se zgodi, da se bodo poklicni vojaki ali prostovoljni pogodbeni rezervisti še pred iztekom delovne pogodbe začeli sklicevati na omenjeno pravico in jo izkoriščati sebi v prid. Ponovno se lahko zgodi, da se bo število interesentov, ki bi bili pripravljeni sodelovati v vojski, znatno zmanjšalo. Vprašanje kako se bo država soočila s tem in kakšne postopke oziroma ukrepe bo predvidela na tem področju, ostaja odprto in je vredno temeljitega razmisleka in ustrezne strategije.

6. LITERATURA

Dokumenti:

- (2003) Interna navodila NCS za mentorje. Slovenska karitas, Ljubljana.
- Odločba št.1342-01-800-137/2002/1 z dne 10.12.2002, Ministrstvo za obrambo, Ljubljana.
- Pogodba o opravljanju nadomestne civilne službe, št. 90-137 z dne 12.3.2003, Ljubljana.
- (2003) Poročilo o delu Slovenske karitas. II. redna seja Sveta Slovenske karitas, Ljubljana.
- Pravilnik o denarnih prejemkih vojakov in kandidatov za podčastnike ter častnike vojnih enot (Ur.l. RS, št. 71/2002 z dne 8.8.2002).
- Razpis za izbiro organizacij in služb, v katerih se bo izvajala nadomestna civilna služba (Ur. l. RS, št. 33/02 z dne 12.04.2002).
- Splošna navodila o izvajanju civilne službe št. 823-04-13/2003-7 z dne 25.3.2003, Ljubljana.
- (2002) Statut Slovenske karitas, Ljubljana.
- Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 97/01 z dne 4.12.2001).
- Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 34/96 z dne 29.6.1996).
- Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 24/03 z dne 7.3.2003).
- Zakon o obrambi (Ur. l. RS, št.67/02 z dne 26.7.2002).
- Zakon o Rdečem križu (Ur. l. RS, št.7/93 z dne 4.2.1993).
- Zakon o vojaški dolžnosti (uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 108/02 z dne 12.12.2002).

Knjige in članki:

- Doupona Horvat, Marjeta (1999): »Kazen za prepričanje«. Mladina, 29, str. 17.
- (2003) EU Enlargement: Towards an Equitable Europe. Caritas Europa Position Paper. Brussels.
- Bajec Anton (ur.) (1998): Slovar slovenskega knjižnega jezika. Mladinska knjiga, Ljubljana.

- Fleckenstein Bernhard (2000): »Germany: Forerunner of a Postnational Military«. V: Charles C. Moskos, John Allen Williams, David R. Segal (ed.): The Postmodern Military, Armed Forces after the Cold war. Oxford University Press, Oxford and New York.
- Frieder Wolf-Buchart (ur.) (2000): European Union without Compulsary Military Service. Consequences for Alternative Service. EU-Study Papers, No.1, Heinrich Boll Foundation, Brussels.
- Haltiner, Karl W. (2003): »The Decline of the European Mass Armies« V: Giuseppe Caforio (ed.): Handbook of the Sociology of the Military. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, p. 361-384.
- Jelušič, Ljubica (1997): Legitimnost sodobnega vojaštva. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Jerebic, Imre (2002): »Prostovoljnost na ravni prostovoljnosti v cerkvi«. V: Tomo Martelanc (ur.): Prostovoljstvo včeraj, danes, jutri. Slovenska filantropija, str. 99 -101.
- Kotnik - Dvojmoč, Igor (2002): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Škrjanc, Robert (2001): »Sem puško zagledal, sem jokat' začel...«. Revija Obramba, 33, 5, str. 8-9.
- Štamcar Miha in Gregor Cerar (1999a): »Nova militarizacija«. Mladina, 29, str. 17 -19.
- Štamcar Miha in Gregor Cerar (1999b): »Kako motivirati nabornike«. Mladina, 29, str. 18 -19.
- Štefan, Alojzij (1999): »Odločitev za dobrotelost«. Naša Karitas - Posebna priloga Družine, 3, str. 18-19.
- Štefan, Alojzij (2002): »Caritas Internationalis«. Žarek dobrote, 1, str. 15.
- Tomc, Gregor (1999): »Mirovnik«. Mladina, 29, str. 18.
- Toporišič, Jože (2003): Slovenski pravopis. Založba ZRC SAZU, Ljubljana.
- (2002) Zloženska »Skupaj vračamo upanje«. Slovenska karitas, Ljubljana.
- Žorž, Bogdan (2001): »Vloga osebnosti pri vključevanju v nadomestno civilno službo«. Interno gradivo Slovenske karitas.
- Williams, John Allen (2000): »The Postmodern Military Reconsidered«. V: Charles C. Moskos, John Allen Williams, David R. Segal (ed.): The Postmodern Military, Armed Forces after the Cold war. Oxford University Press, Oxford and New York.

Medmrežje:

- <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati/2003-03.pdf> (01.09.2003)
- http://pelikan.karitas.si/materinski_domovi.htm (10.07.2003)
- http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html (02.09.2003)
- http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO532.html (02.09.2003)
- <http://www.karitas.si/predstavitev.html> (28.08.2003)
- http://www.karitas.si/civilno_sluzenje.htm (28.08.2003)
- <http://www2.arnes.si/~ljrksl/> (28.08.2003)

Intervjuji:

- Marjan Kavčnik, vodja oddelka za naborne zadeve na Izpostavi za obrambo Ljubljana (24.11.2000)
- Boris Plavšič, strokovni sodelavec v Rdečem križu (6.6.2003)
- Alojzij Štefan, referent za civilno služenje v Slovenski karitas (23.11.2000 in 15.9.2002)

7. PRILOGE

Seznam prilog:

PRILOGA A: Pravna ureditev civilnega služenja v Sloveniji

PRILOGA B: Struktura delovanja Karitas v Sloveniji

PRILOGA C: Grafični prikaz števila vpoklicanih državljanov na opravljanje civilnega služenja v Slovensko karitas in Rdeči križ po letih od 1993 do 2003

PRILOGA D: Seznam lokacij nadomestnega civilnega služenja v okviru Slovenske karitas

PRILOGA E: Vprašalnik za državljane, ki bodo opravljali nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas

PRILOGA F: Vprašalnik za državljane, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas

PRILOGA A

Pravna ureditev civilnega služenja v Sloveniji

Temeljni dokumenti, ki urejajo področje nadomestnega civilnega služenja v Sloveniji, so naslednji:

- Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 24/03)⁴⁸;
- Zakon o obrambi (Ur. l. RS, št. 67/02)⁴⁹;
- Zakon o vojaški dolžnosti (uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 108/02)⁵⁰;
- Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 34/96);
- Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Ur. l. RS, št. 97/01).

Ustava Republike Slovenije

V drugem poglavju Ustave Republike Slovenije, kjer so zapisane človekove pravice in temeljne svoboščine, je v 41. členu z naslovom »Svoboda vesti« opredeljeno, da je »izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju svobodno«. V 46. členu je nadalje opredeljeno, da je »ugovor vesti dopusten v primerih, ki jih določa zakon, če s tem ne omejujejo pravice in svoboščine drugih«. V četrtem poglavju Ustave, kjer je predstavljena državna ureditev, pa je v drugem odstavku 123. člena opredeljeno, da je »državljanom, ki zaradi svojih religioznih, filozofskih ali humanitarnih razlogov niso pripravljani sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, treba omogočiti, da sodelujejo pri obrambi države na drug način«.

Zakon o obrambi

Zakon o obrambi pri dolžnostih in pravicah državljanov pri obrambi države v 6. členu z naslovom »Vrste obrambnih dolžnosti«, v drugem odstavku omenjenega člena opredeljuje, da »državljan, ki mu je priznan ugovor vesti vojaške dolžnosti, sodeluje pri obrambi države tako, da nadomestno civilno službo praviloma opravi v Civilni zaščiti ali v drugih silah za zaščito, reševanje in pomoč, oziroma se usposobi za zaščito in reševanje ter te dolžnosti opravlja tudi v vojni«.

Določbe tega zakona, ki veljajo za državljane na služenju vojaškega roka, se smiselno uporabljajo tudi, za državljane, ki opravljajo nadomestno civilno služenje (dolžnost usposabljanja, dolžnost zglasitve, varstvo pri opravljanju dolžnosti, zbiranje in varstvo osebnih

⁴⁸ Ur. list RS, št. 33/91, Ur. list RS, št. 42/97, Ur. list RS, št. 66/00, Ur. list RS, št. 24/03 (http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html)

⁴⁹ Ur. l. RS, št. 82/94, Ur. l. RS, št. 44/97, Ur. l. RS, št. 87/97, Ur. l. RS, št. 13/98, Ur. l. RS, št. 33/00, Ur. l. RS, št. 87/1, Ur. l. RS, št. 47/02, Ur. l. RS, št. 67/02 (http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO532.html).

⁵⁰ Na podlagi 153. člena poslovnika državnega zbora je Državni zbor Republike Slovenije na seji, dne 29.11.2002 potrdil uradno prečiščeno besedilo zakona o vojaški dolžnosti, ki obsega: Zakon o vojaški dolžnosti (Ur.l. RS, št. 18/91), Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti (Ur.l. RS, št. 74/95) in Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti (Ur.l. RS, št. 86/02) (uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 108/02).

podatkov, kazenska in odškodninska odgovornost, disciplinska odgovornost in disciplinski ukrep).

Zakon o vojaški dolžnosti

V tretjem odstavku 2. člena Zakona o vojaški dolžnosti je zapisano: »Državljeni imajo pravico do ugovora vesti vojaške dolžnosti pod pogoji, ki jih določa ta zakon.« V tretjem odstavku 4. člena je omenjeno, da »Vojaška dolžnost preneha državljanu, ki uveljavlja ugovor vesti vojaške dolžnosti, z dnem, ko opravi civilno službo v skladu s tem zakonom.« Nadalje se celotno peto poglavje, z naslovom »Ugovor vesti vojaški dolžnosti«, osredotoči na nadomestno civilno služenje. Opredeljeno je kdo, in zaradi katerih razlogov, lahko uveljavlja ugovor vesti vojaške dolžnosti.

Nabornik, ki nasprotuje uporabi orožja v vseh okoliščinah, lahko uveljavlja ugovor vesti vojaške dolžnosti in vojaški rok služi brez orožja ali opravi nadomestno civilno službo. Nabornik lahko ugovor vesti vojaški službi uveljavlja zaradi religioznih, filozofskih ali humanitarnih razlogov. Razloge, zaradi katerih nabornik uveljavlja ugovor vesti, mora potrjevati splošni način življenja in ravnanja nabornika (Zakon o vojaški dolžnosti, 38. člen). Nadalje Zakon v tretjem odstavku istega člena določa, da ugovor vesti lahko uveljavlja tudi vojaški obveznik med služenjem ali po služenju vojaškega roka. V slednjem primeru mora državljan opraviti 30-dnevno usposabljanje za opravljanje nalog zaščite in reševanja.

V 41. členu je navedeno, da se »civilna služba kot nadomestilo vojaškemu roku, izvršuje v sistemu za zaščito, reševanje in pomoč oziroma v vladnih in nevladnih organizacijah, ki opravljajo reševalno ali humanitarno dejavnost, ki je javnega pomena«. V drugem odstavku istega člena se Zakon obrača na organizacije, v katerih se izvaja civilno služenje in določa, da mora »organizacija za državljana, ki opravlja to službo, praviloma zagotoviti možnost nastanitve, prehrane ter druge pogoje« in določiti odgovorno osebo, ki organizira in nadzoruje delo državljana na civilnem služenju. V tretjem odstavku istega člena Zakon določa, da je »državljan, ki opravlja civilno službo, dolžan opravljati delo v organizaciji, v katero je napoten, v skladu s tem zakonom ter predpisi in akti, ki veljajo za delavce v tej organizaciji«.

42. člen Zakona se nanaša na prošnje državljanov za ugovor vesti. Prošnjo se lahko vloži kadarkoli: med trajanjem naborne dolžnosti, na služenju vojaškega roka in tudi po odsluženem vojaškem roku.

43. člen Zakona določa, da »o priznanju pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti odločajo za območje več občin komisije, ki jih imenuje ministrstvo, pristojno za upravo«. Nadalje v drugem členu opredeljuje, da komisijo sestavljajo socialni delavec, psiholog in zdravnik, ki niso v rednem ali pogodbenem razmerju z organi, pristojnimi za obrambne zadeve, ter predstavnika upravnih organov, pristojnih za notranje zadeve in za obrambo ali za zaščito in reševanje. V zadnjem odstavku istega člena je poudarjeno, da »Ugovora vesti vojaški dolžnosti ni mogoče priznati tistemu, ki ima dovoljenje za nošenje ali posest orožja, ki je bil kaznovan zaradi nelegalne posesti orožja ali kaznivega dejanja, storjenega z nasiljem, oziroma tistemu, ki opravlja pridobitno dejavnost, ki je povezana z orožjem«.

45. člen Zakona govori o napotitvi državljana, ki mu je priznan ugovor vesti in ki se je opredelil za civilno službo. »Predlog za napotitev na civilno službo, da komisija, ki je odločila o priznanju ugovora vesti«, napotitev pa nato opravi upravni organ, ki je pristojen za obrambne zadeve in ki državljana vodi v evidenci.

46. člen Zakona dopušča odpoved pravice do ugovora vesti. Šteje se, da se državljan odpove pravici do ugovora vesti vojaške dolžnosti, v primeru, da se na poziv upravnega organa za obrambo ne javi na opravljanje civilne službe ali da samovoljno zapusti organizacijo, v kateri opravlja civilno službo. Zoper državljana, ki v organizaciji, kjer opravlja civilno službo, huje krši disciplino, se lahko ponovno uvede preverjanje izpolnjevanja pogojev za priznanje pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti. »Državljan, ki se je odpovedal pravici do ugovora vesti oziroma za katerega se ugotovi, da ne izpolnjuje več pogojev za priznanje pravice do ugovora vesti vojaške dolžnosti, ponovno postane vojaški obveznik«. Državljanu se civilna služba prekine in se ga napoti na služenje preostalega dela vojaškega roka

Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe

S to uredbo se določajo naloge državnih organov v postopku za uveljavljanje ugovora vesti vojaških dolžnosti ter izvajanje nadomestne civilne službe, služenje vojaškega roka brez orožja, izvajanje civilne službe na željo državljana, ki je ocenjen kot zdravstveno nesposoben za vojaško službo, ter obveznega usposabljanja za zaščito in reševanje tistih, ki jim je ugovor vesti vojaški dolžnosti priznan po odsluženem vojaškem roku (Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, 1. člen).

V drugem odstavku 12. člena Uredbe o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe je zapisano, da morajo organizacije in službe, v katerih se izvaja civilna služba dokazati, da opravljajo dejavnost, ki spada v sistem zaščite, reševanja in pomoči oziroma reševalno, humanitarno ali drugo dejavnost, ki je javnega pomena; izpolnjevati pogoje za celodnevno nastanitev in prehrano državljanov med opravljanjem nadomestne civilne službe in za zagotovitev pravic in obveznosti teh državljanov v obsegu, kot je s predpisi in pravili službe določen za vojake med služenjem vojaškega roka; predložiti program usposabljanja državljanov za opravljanje nadomestne civilne službe; predložiti program opravljanja nadomestne civilne službe za ves čas trajanja službe ter določiti odgovorne osebe za vodenje in nadzor nad opravljanjem nadomestne civilne službe.

14. člen Uredbe določa, da se na podlagi odločbe, sprejeme pogodba med ministrstvom, pristojnim za upravo ter organizacijo, v kateri se bo izvajala civilna služba, s katero se podrobneje uredijo pogoji in obveznosti v zvezi z izvajanjem nadomestne civilne službe. V pogodbi se določijo zlasti: pogoji za celodnevno nastanitev in prehrano državljanov, ki opravljajo civilno službo ter druge pogoje, ki zagotavljajo, da ne bo obseg pravic in obveznosti državljanov manjši ali večji od tistih, ki jih imajo vojaki med služenjem vojaškega roka; program usposabljanja za opravljanje nadomestne civilne službe; program opravljanja nadomestne civilne službe, obveznost organizacije ali službe, da ne bo državljanom izplačevala nagrad ali dajala večjih ugodnosti, kot jih imajo vojaki med služenjem vojaškega

roka; razlogi za odpoved pogodbe; rok za odpoved pogodbe, ki ne sme biti krajši od šestih mesecev.⁵¹

Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe

V 3. členu Uredbe o spremembah in dopolnitvah uredbe uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, je dodano pojasnilo o tem, da mora posameznik ob razgovoru pred komisijo pojasniti okoliščine, ki so pomembne za odločitev o priznanju pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti in praviloma predložiti ustrezna dokazila, ki potrjujejo njegove navedbe v pisni obliki.

Komisija pri ugotavljanju splošne načina življenja nabornika, praviloma upošteva:

- »Pri religioznih razlogih dokazila, da vojaškemu obvezniku njegova vera prepričuje uporabo orožja v vseh okoliščinah;
- Pri filozofskih razlogih dokazila o aktivnostih in članstvih v raznih organizacijah in združenjih, ki delujejo v smeri prepovedi uporabe orožja v vseh okoliščinah;
- Pri humanitarnih razlogih dokazila o prostovoljnih aktivnosti v okviru humanitarnih organizacij« (Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, 3. člen).

⁵¹ V diplomskem delu so v poglavju *Nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas*, predstavljene še ostale določbe Uredbe in ponazorjene s konkretnimi primeri iz prakse, za to na tem mestu niso navedene.

PRILOGA B

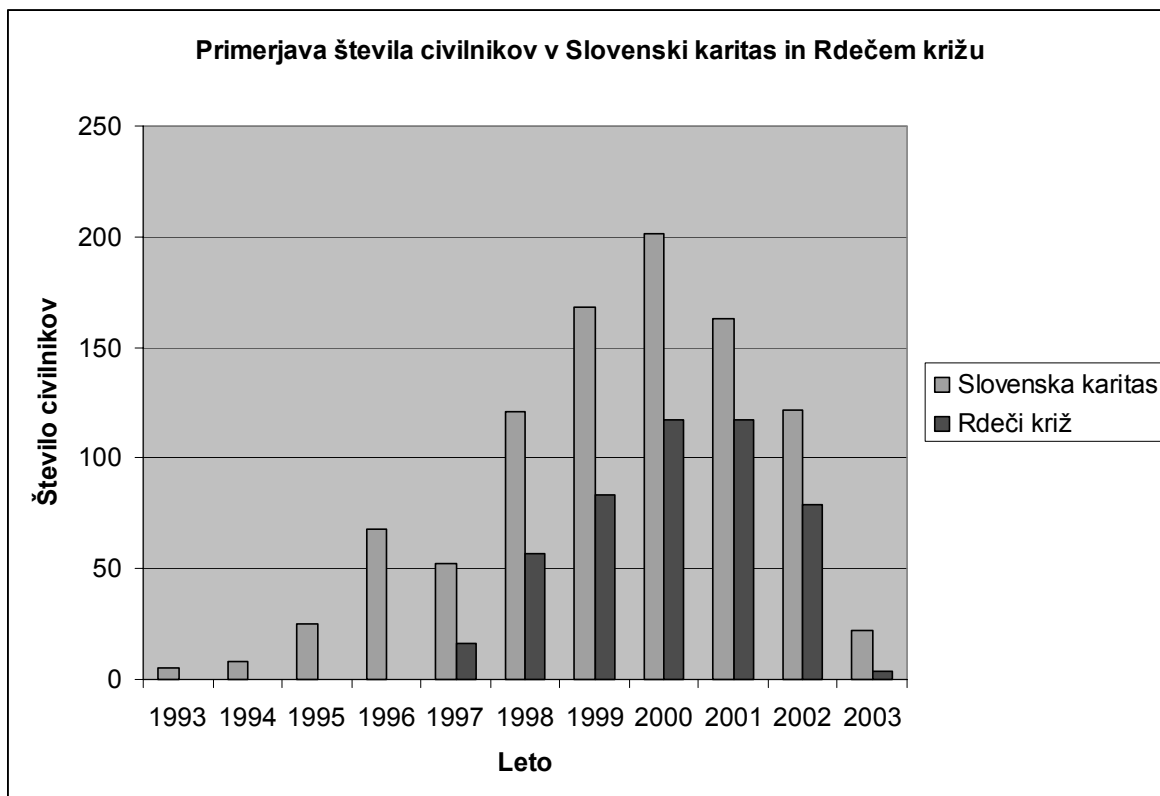
Struktura delovanja Karitas v Sloveniji

Vir: Zloženska Slovenske karitas »Skupaj vračamo upanje«, 2002

PRILOGA C

Grafični prikaz števila vpoklicanih državljanov na opravljanje civilnega služenja v Slovensko karitas in Rdeči križ po letih od 1993 do 2003

Vir: Podatki iz arhiva Slovenske karitas in intervjuja z g. Borisom Plavšičem (6.6.2003)

PRILOGA D: Seznam lokacij nadomestnega civilnega služenja v okviru Slovenske karitas

1. Antonov vrtec, Železniki
2. Bratstvo bolnikov in invalidov
3. Cistercijanska opatija Stična
4. Dekanijska karitas Ajdovščina
5. Dekanijska karitas Celje
6. Dom duhovnih vaj Nova Štifta
7. Dom duhovnih vaj Logarska dolina
8. Dom Marije in Marte
9. Društvo Barka
10. Duhovni center Kančevci
11. Duhovniški dom Ljubljana
12. Duhovniški dom Maribor
13. Frančiškanski samostan Kostanjevica
14. Frančiškanski samostan Nazarje
15. Frančiškanski samostan Novo Mesto
16. Jezuitska služba za begunce
17. Marijin vrtec
18. Miklavžev vrtec, Logatec
19. Minoritski samostan Olimje
20. Minoritski samostan Piran
21. Misijonska hiša Celje - Dom sv. Jožefa
22. Mladinski informacijski center v Ljubljani
23. Pastoralna služba Koper
24. Pastoralna služba Maribor
25. Petrov vrtec, Otočec
26. Salezijanski dom Trstenik
27. Slovenska karitas
28. Škofijska karitas Koper
29. Škofijska karitas Ljubljana
30. Škofijska karitas Maribor
31. Škofijski ordinariat Ljubljana
32. Terapevtsko-pripravljalni center Ptuj
33. Tiskovno društvo in Radio Ognjišče
34. Uršin vrtec
35. Uršulinski samostan Mekinje
36. Vrtec Dominik Savio Karitas
37. Vrtec Laura Murska Sobota
38. Zavod Čebela-Karitas
39. Zavod Pelikan-Karitas
40. Zavod Samarijan-Karitas
41. Zavod Talita Kum Postojna
42. Bolniška župnija – Sv. Peter
43. Mladinski center Sevnica - Karitas
44. Župnijska karitas Batuje
45. Župnijska karitas Beltinci
46. Župnijska karitas Brezje
47. Župnijska karitas Brezovica
48. Župnijska karitas Cankovo
49. Župnijska karitas Celje – Sv. Danijel
50. Župnijska karitas Cerkno
51. Župnijska karitas Col
52. Župnijska karitas Črenšovci
53. Župnijska karitas Dol pri Hrastniku
54. Župnijska karitas Domžale
55. Župnijska karitas Dornberk
56. Župnijska karitas Gornja Radgona
57. Župnijska karitas in mladinski center Cerknica
58. Župnijska karitas Izola
59. Župnijska karitas Koper – Sv. Marko
60. Župnijska karitas Kranj
61. Župnijska karitas Nova Gorica
62. Župnijska karitas Leskovec pri Krškem
63. Župnijska karitas Limbuš
64. Župnijska karitas Ljubljana – Dravlje
65. Župnijska karitas Ljubljana – Marijino oznanjenje
66. Župnijska karitas Ljubljana – Rakovnik
67. Župnijska karitas Ljubljana – Sv. Trojica
68. Župnijska karitas Ljubljana – Vič
69. Župnijska karitas Ljubljana – Šiška
70. Župnijska karitas Logatec
71. Župnijska karitas Lovrenc na Pohorju
72. Župnijska karitas Lucija
73. Župnijska karitas Maribor – Brezje
74. Župnijska karitas Maribor – Košaki
75. Župnijska karitas Maribor – Sv. Janez Bosko
76. Župnijska karitas Maribor – Sv. Janez Krstnik
77. Župnijska karitas Maribor – Sv. Križ
78. Župnijska karitas Maribor – Studenci
79. Župnijska karitas Maribor – Sv. Marija
80. Župnijska karitas Mengeš
81. Župnijska karitas Mokronog
82. Župnijska karitas Murska Sobota
83. Župnijska karitas Novo Mesto – Šmilhel
84. Župnijska karitas Ormož
85. Župnijska karitas Petrovče
86. Župnijska karitas Piran
87. Župnijska karitas Polzela
88. Župnijska karitas Portorož
89. Župnijska karitas Postojna in Pivka
90. Župnijska karitas Ptujška gora
91. Župnijska karitas Radenci
92. Župnijska karitas Ravne na Koroškem
93. Župnijska karitas Reteče
94. Župnijska karitas Ruše
95. Župnijska karitas Sv. Jurij ob Pesnici
96. Župnijska karitas Sv. Jurij ob Ščavnici
97. Župnijska karitas Sv. Križ – Podbočje
98. Župnijska karitas Sv. Martin – Velenje
99. Župnijska karitas Sv. Petra in Pavla na Ptuj
100. Župnijska karitas Svečina
101. Župnijska karitas Šentjernej
102. Župnijska karitas Šentvid pri Stični
103. Župnijska karitas Škofja Loka
104. Župnijska karitas Šentilj pod Turjakom
105. Župnijska karitas Teharje
106. Župnijska karitas Tolmin
107. Župnijska karitas Trbovlje
108. Župnijska karitas Trebnje
109. Župnijska karitas Trstenik in Salezijanski dom
110. Župnijska karitas Veržej
111. Župnijska karitas Vransko
112. Župnijska karitas Vrhnika
113. Župnijska karitas Zagorje ob Savi
114. Župnijska karitas Železniki
115. Župnijski vrtec Sv. Ane, Žiri
116. Župnijski vrtec Vrhnika

PRILOGA E:

Vprašalnik za državljane, ki bodo opravljali nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas

1. *Starost:* _____

2. *Kraj bivanja:*

- a.) mesto
- b.) primestje
- c.) podeželje

3. *Najvišja dokončana šola:* _____

4. *Ali se še izobražujete?*

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

5. *Veren:*

- a.) da (Veroizpoved: _____)
- b.) ne
- c.) drugo: _____

6. *Vaš trenutni položaj:*

- a.) dijak, študent (Naziv šole/fakultete: _____)
- b.) zaposlen
- c.) nezaposlen, iskalec zaposlitve
- d.) drugo: _____

7. *Kako dobro ste seznanjeni s civilnim služenjem?*

- a.) zelo slabo
- b.) slabo
- c.) še kar dobro
- d.) dobro
- e.) zelo dobro

8. Kdo vam je posredoval informacije o civilnem služenju? (možnih več odgovorov)

- a.) prijatelji, ki so že odslužili vojaški rok
- b.) starši
- c.) mediji
- d.) naborna komisija
- e.) referent na Izpostavi za obrambo
- f.) drugo: _____

9. Kdaj ste se odločili za civilno služenje?

- a.) na naboru
- b.) pred vpoklicem
- c.) ob vpoklicu
- d.) na služenju vojaškega roka
- e.) drugo: _____

10. Kakšen razlog za ugovor vesti ste navedli v prošnji za civilno služenje? (možnih več odgovorov)

- a.) humanitarni
- b.) religiozni
- c.) filozofski
- d.) drugo: _____

11. Kakšni so vaši osebni in dejanski razlogi, ki so pripomogli k odločitvi za civilno služenje? (možnih več odgovorov)

- a.) več prostega časa za opravljanje šolskih obveznosti
 - b.) bližina doma
 - c.) družinski problemi
 - d.) negativne izkušnje prijateljev na rednem služenju vojaškega roka
 - e.) slab ugled Slovenske vojske
 - f.) nesprejemanje hierarhije
 - g.) strah pred fizičnim naporom v vojašnici
 - h.) izognitev rednemu služenju vojaškega roka v vojašnicah
 - i.) drugo: _____
- _____
- _____

12. Ocenite, v kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami, pri čemer pomeni: 1 – v celoti se strinjam, 2 – se strinjam, 3 – niti strinjam niti ne strinjam, 4 – ne strinjam, 5 – sploh se ne strinjam

- Služenje vojaškega roka v vojašnicah je izguba časa. _____
- Nadomestno civilno služenje vojaškega roka je izguba časa. _____
- Civilno služenje je fizično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka. _____
- Civilno služenje je psihično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka. _____
- Slovenska vojska je ugledna. _____
- Slovenija potrebuje lastno vojsko. _____

13. Kako je okolje (družina, prijatelji, znanci) sprejelo vašo odločitev za civilno služenje?

14. Kako večina vaših prijateljev služi vojaški rok?

- a.) klasično (v vojašnicah)
- b.) civilno
- c.) vojaški rok ne služijo, ker niso zdravstveno sposobni
- d.) ne morem se opredeliti

15. Ali bi spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od služenja vojaškega roka na klasičen način? Klasično bi trajalo 7 mesecev, civilno služenje pa npr.:

- 9 mesecev a.) da b.) ne
- 14 mesecev a.) da b.) ne

16. Kaj bi si izbrali v naslednjem primeru?

- a.) 4-mesečno klasično služenje vojaškega roka
- b.) 7-mesečno civilno služenje vojaškega roka

17. Ali bi se v primeru, da bi tudi dekleta služila vojaški rok, odločili za služenje vojaškega roka na klasičen način?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

18. Kakšno vojsko naj bi po vašem mnenju imeli v Sloveniji?

- a.) poklicno vojsko
- b.) naborno vojsko
- c.) kombinacija poklicne in naborne vojske
- d.) drugo: _____

19. Ali vi osebno podpirate vstop Slovenije v NATO?

- a.) podpiram
- b.) ne podpiram, niti ne nasprotujem
- c.) ne podpiram
- d.) drugo: _____

20. Kakšno je vaše mnenje o vojski?

21. Ocenite, v kolikšni meri se strinjate z naslednjimi opredelitvami nalog vojske, pri čemer pomeni: 1 – v celoti se strinjam, 2 – se strinjam, 3 – niti strinjam niti ne strinjam, 4 – ne strinjam, 5 – sploh se ne strinjam

- Vojska naj varuje državo pred zunanjim napadalcem. _____
- Vojska naj pomaga doma, v primeru naravnih in drugih nesreč. _____
- Vojska naj pomaga v tujini, v primeru naravnih in drugih nesreč. _____
- Vojska naj sodeluje v mirovnih operacijah. _____
- Vojska naj sodeluje pri nujenju humanitarne pomoči. _____
- Vojska naj ima predvsem ceremonialne naloge (državni obiski, častna straža). _____
- Vojska naj vzgaja mlade v domovinskem duhu. _____

22. Kakšno je vaše mnenje o civilnem služenju vojaškega roka?

23. Na kakšen način lahko po vašem mnenju služimo domovini?

24. Ocenite, kaj bi bili pripravljeni žrtvovati za naslednje ideale, pri čemer pomeni: 1 – nič ne bi žrtvoval, 2 – sprejel bi majhne žrtve, 3 – sprejel bi velike žrtve, 4 – žrtvoval bi tudi življenje

- obramba domovine _____
- mir v svetu _____
- za versko prepričanje _____
- človekove pravice _____
- za svoje najbližje _____
- za boj proti revščini _____

25. Kako dobro poznate Slovensko karitas?

- a.) zelo slabo
- b.) slabo
- c.) še kar dobro
- d.) dobro
- e.) zelo dobro

26. Ali ste se za služenje v Slovenski karitas odločili sami?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

27. Če ste pri prejšnjem vprašanju odgovorili »da«, zakaj ste izbrali prav Slovensko karitas?

28. V kateri ustanovi (znotraj Slovenske karitas) želite opravljati nadomestno civilno služenje?

29. V katere programe Slovenske karitas želite biti vključeni v času opravljanja nadomestnega civilnega služenja?

- a.) delo z mladimi
- b.) pomoč starejšim
- d.) pomoč bolnim in invalidom
- e.) pomoč odvisnikom
- f.) pomoč materam v stiski
- g.) pomoč pri oskrbi brezdomcev
- h.) priprava in razdeljevanje humanitarne pomoči
- i.) administrativna dela
- j.) vzdrževalna dela
- k.) drugo: _____

30. Ocenite, kako naporno bo področje dela, ki ga boste opravljali na služenju, pri čemer pomeni: 1 – sploh ni naporno, 2 – ni naporno, 3 – še kar naporno, 4 – naporno, 5 – zelo naporno

- psihično naporno: _____
- fizično naporno: _____
- drugo: _____

31. Ali pričakujete, da bo med služenjem poskrbljeno za hrano?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

32. Ali pričakujete, da bo med služenjem poskrbljeno za obleko (uniformo)?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

33. Ali pričakujete, da vam bodo potne stroške za prevoz do doma povrnili?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

34. Kje boste po vaših pričakovanjih nastanjeni v času služenja?

- a.) doma
- b.) v ustanovi, kjer sem bil na služenju
- c.) v študentskem domu
- d.) pri sorodnikih
- e.) v najemniškem stanovanju
- f.) drugo: _____

35. Koliko ur na dan boste (po vaših pričakovanjih) opravljali nadomestno civilno služenje?

36. Ali pričakujete, da boste opravljali nadomestno civilno služenje tudi ponoči?

- a.) da (____ ur)
- b.) ne
- c.) drugo: _____

37. Ali pričakujete, da boste opravljali nadomestno civilno služenje tudi ob sobotah?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

38. Ali pričakujete, da boste opravljali nadomestno civilno služenje tudi ob nedeljah?

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

39. Kaj mislite, kako vas bodo v času nadomestnega civilnega služenja najpogosteje klicali?

- a.) vojak
- b.) civilnik
- c.) civilist
- d.) po imenu
- e.) drugo: _____

40. Ocenite koristnost vašega civilnega služenja za spodaj naštete primere, pri čemer pomeni: 1 – zelo koristno, 2 – koristno, 3 – še kar koristno, 4 – nekoristno, 5 – povsem nekoristno

- za državo: _____
- za vojsko: _____
- za ustanovo, kjer služite: _____
- za širšo družbo: _____
- za uporabnike in prejemnike pomoči: _____
- za sebe: _____
- drugo: _____

41. Ocenite, kako se strinjate z naslednjimi trditvami, pri čemer pomeni: 1 – zelo drži, 2 – drži, 3 – delno drži, 4 - ne drži, 5 – sploh ne drži

- Kot civilnik sem se počutil izkoriščenega. _____
- Kot civilnik sem se počutil koristnega. _____
- Kot civilnik sem se počutil odvečnega. _____
- drugo: _____

42. Kako bi opredelili pojem humanitarna organizacija?

43. Bi želeli še kaj dodati?

PRILOGA F

Vprašalnik za državljane, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v Slovenski karitas

1. V katere programe Slovenske karitas ste vključeni v času opravljanja nadomestnega civilnega služenja?

- a.) delo z mladimi
- b.) pomoč starejšim
- c.) pomoč bolnim in invalidom
- d.) pomoč odvisnikom
- e.) pomoč materam v stiski
- f.) pomoč pri oskrbi brezdomcev
- g.) priprava in razdeljevanje humanitarne pomoči
- h.) administrativna dela
- i.) vzdrževalna dela
- j.) drugo: _____

2. Kje ste nastanjeni v času služenja?

- a.) doma
- b.) v ustanovi, kjer sem bil na služenju
- c.) v študentskem domu
- d.) pri sorodnikih
- e.) v najemniškem stanovanju
- f.) drugo: _____

3. Ali se prehranjujete v ustanovi, kjer ste na služenju?

- a.) da
- b.) ne
- c.) občasno
- d.) drugo: _____

4. Ustrezno dopišite ali obkrožite:

- Koliko dni na teden delate? _____ dni
- Koliko ur na dan delate? _____ ur
- Ali delate ponoči? da ne občasno
- Ali delate ob sobotah? da ne občasno
- Ali delate ob nedeljah? da ne občasno
- Ali vam urnik dela ustreza? da ne Zakaj: _____

5. *Kakšno je sodelovanje z vašim mentorjem na služenju?*

- a.) zelo slabo
- b.) slabo
- c.) še kar dobro
- d.) dobro
- e.) zelo dobro

6. *Kako vas v času nadomestnega civilnega služenja najpogosteje kličejo?*

- a.) vojak
- b.) civilnik
- c.) civilist
- d.) po imenu
- e.) drugo: _____

7. *Kako ste zadovoljni z delom, ki ga na služenju opravljate?*

- a.) zelo nezadovoljen
- b.) nezadovoljen
- c.) še kar zadovoljen
- d.) zadovoljen
- e.) zelo zadovoljen

8. *Ali so se vaša pričakovanja glede civilnega služenja uresničila?*

- a.) povsem
- b.) ne povsem
- c.) delno
- d.) ne
- e.) sploh ne

9. *Ocenite, koliko % vašega časa v celotnem služenju je namenjeno:*

- humanitarni dejavnosti (pomoč ljudem, sodelovanje pri akcijah): _____ %
- fizičnem delu (vzdrževanje, čiščenje, pospravljanje): _____ %
- administrativnem delu: _____ %
- strežbi: _____ %
- drugo: _____ %

Skupaj: 100 %

10. Ocenite, kako naporno je področje dela, ki ga opravljate na služenju, pri čemer pomeni: 1 – sploh ni naporno, 2 – ni naporno, 3 – še kar naporno, 4 – naporno, 5 – zelo naporno

- psihično naporno: _____
- fizično naporno: _____
- drugo: _____

11. Ocenite, v kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami, pri čemer pomeni: 1 – v celoti se strinjam, 2 – se strinjam, 3 – niti strinjam niti ne strinjam, 4 – ne strinjam, 5 – sploh se ne strinjam

- Nadomestno civilno služenje vojaškega roka je izguba časa. _____
- Civilno služenje je fizično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka. _____
- Civilno služenje je psihično manj naporno kot redno služenje vojaškega roka. _____

12. Ocenite koristnost vašega civilnega služenja za spodaj naštete primere, pri čemer pomeni: 1 – zelo koristno, 2 – koristno, 3 – še kar koristno, 4 – nekoristno, 5 – povsem nekoristno

- za državo: _____
- za vojsko: _____
- za ustanovo, kjer služite: _____
- za širšo družbo: _____
- za uporabnike in prejemnike pomoči: _____
- za sebe: _____
- drugo: _____

13. Ocenite, kako se strinjate z naslednjimi trditvami, pri čemer pomeni: 1 – zelo drži, 2 – drži, 3 – delno drži, 4 – ne drži, 5 – sploh ne drži

- Kot civilnik se počutim izkoriščenega. _____
- Kot civilnik se počutim koristnega. _____
- Kot civilnik se počutim odvečnega. _____
- drugo: _____

14. Ali ste v času služenja čutili pritisk na vaše ideološko, politično, versko prepričanje? (Ustrezno obkrožite)

- ideološko prepričanje: da ne
- politično: da ne
- versko: da ne
- drugo: _____

15. Katera znanja, izkušnje, spretnosti ste v času civilnega služenju osvojili?

16. Kaj vas v času služenja moti, vam ni všeč?

17. Kaj vam je v času nadomestnega civilnega služenja najbolj všeč?

18. Vam je žal, da ste se odločili za civilno služenje? da ne

19. Ali boste civilno služenje v Slovenski karitas priporočili vašim kolegom? da ne

20. Ali nameravate po končanem služenju še sodelovati s Slovensko karitas? Na kakšen način?

21. Bi želeli še kaj dodati?
